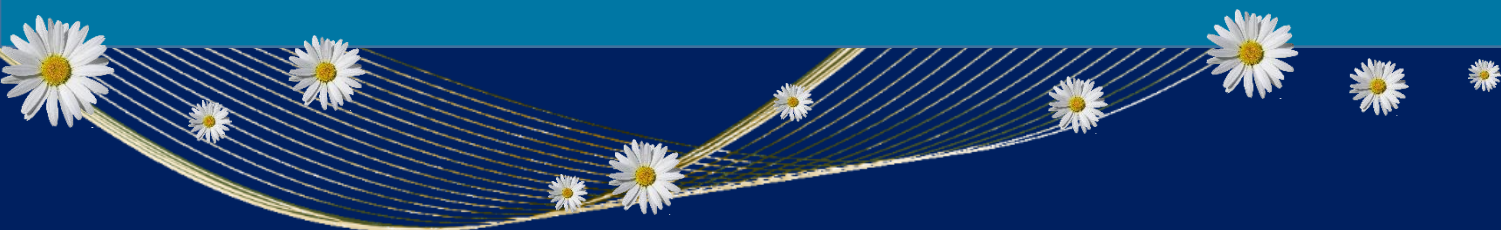

วารสารสังคมภิวัตน์

Journal of Social Synergy

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2563) Vol.11 No.1 (January-April 2020)

กลยุทธ์ส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุไทย

โดย ศิลิยา สุขอนันต์

การประเมินผลโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

โดย กฤษณีย์ ศรีจันทร์

นโยบายการลงทุนทางการเกษตรอย่างรับผิดชอบเพื่อการสร้างสวัสดิการสังคมและความมั่นคงทางอาหาร

โดย เกียรติศักดิ์ ยิ่งยืน

ภาวะการมีงานทำของบัณฑิตระดับปริญญาตรี คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม ปีการศึกษา 2561

โดย ดร.ศิริพร เกื้อกุลนุรักษ์

การวิจัยประเมินหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสวัสดิการสังคม

(หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2557)

โดย ผศ.ดร.ปิยฉัตร กลิ่นสุวรรณ

วิกฤติการณ์โลกกรณีการแพร่ระบาดของโรคติดต่ออุบัติใหม่

: บทบาทขององค์การอนามัยโลก สถานการณ์ในประเทศไทย และ New Normal

โดย พระปัญญาพัฒน์ แสงวงศ์ดี

Book Review : Towards Human Rights in Residential Care
for Older Persons: International Perspectives

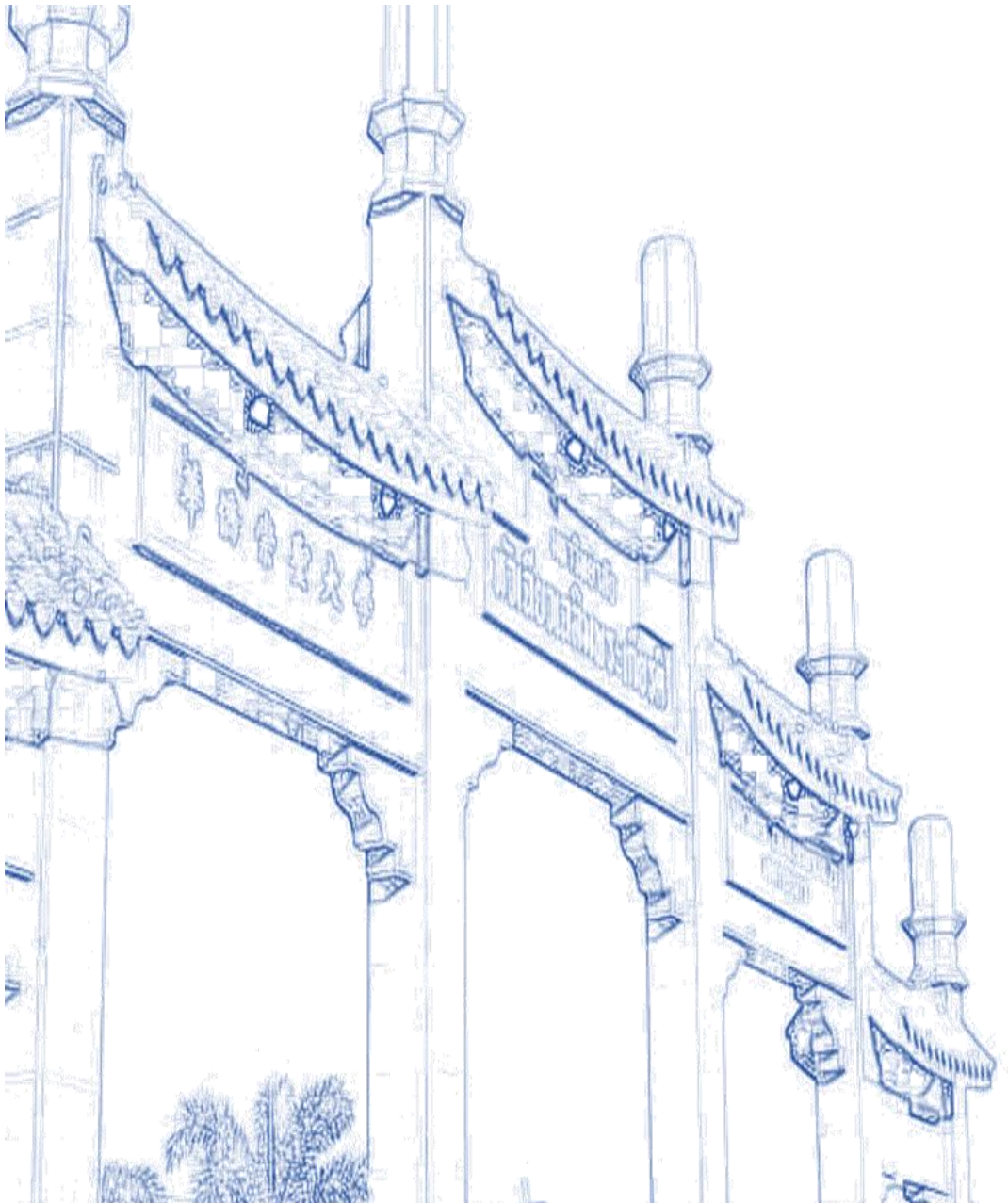
Edited by Helen Meenan, Nicola Rees and Israel Doron

โดย พระปัญญาพัฒน์ แสงวงศ์ดี

สังคมภิวัฒน์

JOURNAL OF SOCIAL SYNERGY

วารสารสังคมภิวัตน์

JOURNAL OF SOCIAL SYNERGY

ปีที่ 11 ฉบับที่ 1

มกราคม-เมษายน 2563

ISSN

1906-8980

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมนักศึกษา คณาจารย์ นักวิชาการ และนักวิจัยทั้งในและต่างประเทศนำผลงานทางวิชาการด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ตีพิมพ์เผยแพร่สู่สาธารณะชน
2. เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคำความรู้ใหม่ๆ ด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
3. เพื่อส่งเสริมการพัฒนานโยบายใหม่ๆ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและความมั่นคงทางสังคมโดยรวม

กำหนดการเผยแพร่

ปีละ 3 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน
ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม
ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม

เจ้าของ

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ที่ปรึกษา

คณบดีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม

บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

อาจารย์ ทศนีย์ นิลสูงเนิน

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ยุพา วงษ์ไชย

ศาสตราจารย์ ดร. จรรยา สุวรรณทัต

ศาสตราจารย์ ดร. ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์

ศาสตราจารย์ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร

Peer Review Committee

ด้านสังคมสงเคราะห์

ศาสตราจารย์ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร

ศาสตราจารย์ ระพีพรรณ คำหอม

รองศาสตราจารย์ ดร. โกนิษฐ์ ศรีทอง

รองศาสตราจารย์ อภิญา เวชชัย

รองศาสตราจารย์ สุรางค์รัตน์ วชิณารมณ

JOURNAL OF SOCIAL SYNERGY

Peer Review Committee

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรรณพร ลีวิโรจน์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อัญมณี บุณณกานนท์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ โสภา อ่อนโอภาส

ดร.ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล

ดร.นุชนาฏ ยูฮันเงาะ

ดร.ศิริพร เกื้อกุลนุรักษ์

ดร.กฤตวรรณ สาหร่าย

ด้านสวัสดิการสังคม

ศาสตราจารย์ ดร.กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดูล

รองศาสตราจารย์ ดร. ชัตติยา กรรณสูต

รองศาสตราจารย์ ดร. นฤมล นิราธร

รองศาสตราจารย์ ดร. จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย

รองศาสตราจารย์ เล็ก สมบัติ

รองศาสตราจารย์ ดร.พิทยา สุวงศ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูซังค์ เสนานุช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิไลภรณ์ โคตรบึงแก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชูเกียรติ น้อยฉิม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นฤมล ทับจุมพล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปิยะฉัตร กลิ่นสุวรรณ

นพ. ประพจน์ เกตุรากาศ

สถานที่ติดต่อ

กองบรรณาธิการวารสารสังคมวิวัฒน์

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม

18/18 ถ.เทพรัตน (บางนา-ตราด) ก.ม.18 ต.บางโฉลง

อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ 10540

โทรศัพท์ 0-2312-6300 ต่อ 1483, 1177

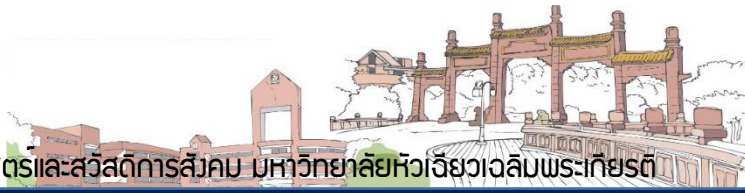
E-mail: palakaz@hotmail.com

URL : <https://www.tci-thaijo.org/index.php/thaijss/abo>

สารบัญ

บทบรรณาธิการ

กลยุทธ์ส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุไทย โดย ศิเลีย สุขอนันต์	1
การประเมินผลโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ โดย กฤษณัย ศรีจันทร์	18
นโยบายการลงทุนทางการเกษตรอย่างรับผิดชอบเพื่อการสร้างสวัสดิการสังคมและความมั่นคงทางอาหาร โดย เกียรติศักดิ์ ยั่งยืน	32
ภาวะการมีงานทำของบัณฑิตระดับปริญญาตรี คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ และสวัสดิการสังคม ปีการศึกษา 2561 โดย ดร.ศิริพร เกื้อกุลนุรักษ์	62
การวิจัยประเมินหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสวัสดิการสังคม (หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2557) โดย ผศ.ดร.ปิยฉัตร กลิ่นสุวรรณ	74
วิกฤติการณ์โลกกรณีการแพร่ระบาดของโรคติดต่ออุบัติใหม่ : บทบาทขององค์การอนามัยโลก สถานการณ์ในประเทศไทย และ New Normal โดย พระปัญญาพัฒน์ แสงวงศ์ดี	88
Book Review : Towards Human Rights in Residential Care for Older Persons International perspectives Edited by Helen Meenan, Nicola Rees and Israel Doron โดย พระปัญญาพัฒน์ แสงวงศ์ดี	109

บทบรรณาธิการ

วารสาร “สังคมภิวัตน์” ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2563) เข้าสู่ E Journal ในระบบ Thai Journals Online (ThaiJo) แล้ว วารสาร “สังคมภิวัตน์” ฉบับนี้ออกมาในช่วงที่ไวรัส COVID-19 กำลังแพร่ระบาดอย่างหนัก ฉบับนี้เราขอนำเสนอองค์ความรู้จากงานวิจัยที่ส่งมาจากบุคคลภายนอก 3 เรื่อง คือ (1) กลยุทธ์ส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุไทย (2) การประเมินผลโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ (3) นโยบายการลงทุนทางการเกษตรอย่างรับผิดชอบเพื่อการสร้างสวัสดิการสังคมและความมั่นคงทางอาหาร และบทความวิจัยจากภายในคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม 3 เรื่อง คือ (1) ภาวะการมีงานทำของบัณฑิตระดับปริญญาตรีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคมปีการศึกษา 2561 (2) การประเมินผลหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสวัสดิการสังคม และ (3) วิฤติการณ์โลกกรณีการแพร่ระบาดของโรคติดต่ออุบัติใหม่ : บทบาทขององค์การอนามัยโลก สถานการณ์ในประเทศไทย และ New Normal

สำหรับ Book Review ฉบับนี้ เป็นผลงานของพระปยุตญาพัฒน์ แสงวงศ์ดี นักศึกษาปริญญาโท สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต ของคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม Review หนังสือเรื่อง Towards Human Rights in Residential Care for Older Persons International perspectives

กองบรรณาธิการหวังว่าบทความในวารสาร “สังคมภิวัตน์” ฉบับนี้จะทำให้ผู้อ่านได้ข้อมูลที่หลากหลายและสามารถนำไปเป็นแนวทางในการทำงาน หรือการอ้างอิงทางวิชาการได้พอสมควร

กองบรรณาธิการใคร่ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ช่วยประเมินบทความอย่างเข้มข้น ก่อนที่จะตอบรับผู้เขียนบทความว่าจะนำลงตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้ และใคร่ขอเชิญชวนผู้อ่านทุกท่านส่งบทความวิจัย (Research Article) บทความวิชาการ (Academic Article) หรือ การวิจารณ์หนังสือ (Book Review) มาลงตีพิมพ์ในวารสาร “สังคมภิวัตน์” ซึ่งจะออกปีละ 3 ฉบับ โดยศึกษาคำแนะนำในการจัดเตรียมต้นฉบับจากเว็บไซต์ของวารสารที่ URL <https://www.tci-thaijo.org/index.php/thaijss/about>

บรรณาธิการ

กลยุทธ์ส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุไทย

ศลิษา สุขอนันต์*

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยกลยุทธ์ส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์การทำงานและลักษณะการทำงานของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุไทยในปัจจุบัน เพื่อศึกษาทัศนคติและความต้องการการสนับสนุนด้านการทำงานของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุไทย รวมทั้งเพื่อกำหนดกลยุทธ์ในการส่งเสริมการทำงานของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุไทย โดยมีเป้าหมายสำคัญคือส่งเสริมให้ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุมีงานทำเพื่อการพึ่งพาตนเองได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

โครงการวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานวิธี ซึ่งประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีการใช้ทั้งวิธีการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 55 – 65 ปี โดยเป็นแรงงานนอกระบบหรือผู้ที่ว่างงาน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย ส่วนการสนทนากลุ่ม กลุ่มเป้าหมายคือ ตัวแทนของหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการทำงานของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุในพื้นที่ เช่น สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) แรงงานจังหวัด ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสมาชิกชมรม/สมาคมผู้สูงอายุ สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับด้านแรงงานและผู้สูงอายุซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการจากสถาบันการศึกษา/หน่วยงานต่างๆ

ผลการวิจัย พบว่า สถานการณ์การทำงานของผู้สูงอายุในปัจจุบันมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และส่วนใหญ่เป็นแรงงานนอกระบบที่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า อาชีพส่วนใหญ่เป็นอาชีพเกษตรกรรม รับจ้าง ค้าขาย ซึ่งเป็นอาชีพที่ไม่มั่นคงและมีรายได้ไม่แน่นอน เป็นการทำงานโดยไม่มีทักษะและสมรรถนะอย่างเพียงพอ ส่งผลให้ผู้สูงอายุที่ยากจนมีจำนวนค่อนข้างมาก เหตุผลสำคัญในการทำงานอย่างต่อเนื่องของกลุ่มตัวอย่างคือ การมีภาระที่ต้องดูแลบุคคลในครอบครัว มีรายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในครอบครัว และต้องการใช้เงินเลี้ยงดูตนเอง ซึ่งเป็นเหตุผลเชิงเศรษฐกิจเป็นหลัก แหล่งรายได้หลักส่วนใหญ่มาจากการทำงาน รองลงมาคือ เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ บุตร และคู่สมรส กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับคะแนนของทัศนคติในเชิงบวกต่อการทำงานของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะทัศนคติด้านเศรษฐกิจและการทำงาน และเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง พบว่า ผู้สูงอายุ (60 – 65 ปี) มีระดับคะแนนของทัศนคติที่สูงกว่าผู้ใหญ่ (55 – 59 ปี) ผู้ที่ยังคงทำงานอยู่ในปัจจุบันและเคยมีประสบการณ์ทำงานเมื่อ 5 ปีที่แล้วมีระดับ

คะแนนของทัศนคติมากกว่าผู้ที่ไม่ได้ทำงานและผู้ที่ไม่ประสบผลสำเร็จเช่นกัน ส่วนความต้องการการสนับสนุนการทำงานพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ต้องการสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาล รองลงมาคือสวัสดิการและความมั่นคงด้านรายได้ และการประกอบอาชีพ อันดับสามคือการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับการทำงาน

ข้อมูลจากการวิจัยเชิงปริมาณทำให้สามารถจำแนกกลุ่มตัวอย่างได้เป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มที่ทำงานอยู่ในปัจจุบัน และต้องการทำงานต่อเนื่อง กลุ่มที่ปัจจุบันทำงาน แต่ต่อไปไม่ต้องการทำงาน และกลุ่มที่ไม่ได้ทำงาน แต่อนาคตต้องการที่จะทำงาน จากการศึกษาในเชิงคุณภาพทำให้ทราบถึงเหตุผลของความต้องการทำงานในแต่ละกลุ่ม โดยกลุ่มแรกมีความจำเป็นในด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก และมีความพร้อมด้านสุขภาพ กลุ่มที่สองส่วนใหญ่มีปัญหาด้านสุขภาพ และครอบครัวไม่ต้องการให้ทำงาน ส่วนกลุ่มที่สามมีความจำเป็นที่จะต้องทำงานเนื่องจากมีภาระในครอบครัวมากขึ้น หรือถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพัง ประเภทของงานที่เหมาะสมได้แก่ งานที่ไม่เน้นการใช้สมรรถนะหรือกำลังแรงงาน รวมทั้งงานที่มีความยืดหยุ่นในด้านของเวลา และสถานที่ ส่วนปัจจัยหนุนเสริมในการทำงานได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีทักษะ/ประสบการณ์ และสามารถเรียนรู้การทำงานใหม่ๆ ที่ไม่เกินความสามารถได้ ภาครัฐที่มีนโยบายเอื้อต่อการทำงาน และการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีปัญหาด้านสุขภาพ การขาดฐานข้อมูลด้านผู้สูงอายุ ผลิตภัณฑ์จากผู้สูงอายุยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และการบูรณาการระหว่างหน่วยงานขาดความเป็นเอกภาพ

ในส่วนของการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ/นักวิชาการ ในประเด็นเกี่ยวกับการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ ผู้เชี่ยวชาญ/นักวิชาการมีความเห็นที่สอดคล้องกันในด้านของการส่งเสริมเชิงคุณภาพ เช่น การพัฒนาทักษะความรู้และส่งเสริมช่องทางการตลาด แต่มีความคิดเห็นที่แตกต่างกันในด้านการส่งเสริมเชิงปริมาณ เนื่องจากแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้ใหญ่และผู้สูงอายุสามารถกำหนดอายุการทำงานได้ด้วยตนเอง และมีจำนวนที่มากเพียงพอจึงไม่จำเป็นที่จะต้องส่งเสริมในเชิงปริมาณ แนวทางการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุที่เหมาะสมคือ การเตรียมความพร้อมในด้านสุขภาพและทักษะของผู้สูงอายุ การจัดการด้านข้อมูลและส่งเสริมการทำงานแบบบูรณาการ

ผลจากการประมวลผลข้อมูลทั้งหมดนำมาสู่การกำหนดกลยุทธ์ในการส่งเสริมการทำงาน 5 กลยุทธ์คือ

1. จัดทำฐานข้อมูลของผู้สูงอายุและกลไกในระดับพื้นที่
2. สร้างค่านิยมในการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ
3. ส่งเสริมการบูรณาการด้านการทำงานของผู้สูงอายุ
4. ส่งเสริม พัฒนาอาชีพให้ครบวงจร เพื่อการขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ
5. พัฒนาระบบความคุ้มครองในการทำงานของผู้สูงอายุ

สำหรับข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อการพัฒนาได้แก่ การเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างหลักประกันและความมั่นคงด้านการเงินโดยเริ่มต้นตั้งแต่วัยแรงงาน การส่งเสริมให้ผู้ทำงานในระบบมีการทำอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ควบคู่กันไป เพื่อให้มีทักษะและประสบการณ์ที่ทำได้ทำงานได้อย่างต่อเนื่อง และควรมีการนำกลยุทธ์ที่กำหนดไปทดลองปฏิบัติในพื้นที่ก่อนข้างจะมีความพร้อม ก่อนที่จะมีการขยายผลไปยังพื้นที่อื่นๆ

คำสำคัญ: กลยุทธ์, การส่งเสริมการทำงาน, ผู้สูงอายุไทย, ทัศนคติเกี่ยวกับการทำงาน, ความต้องการในการทำงาน

The Promoting Work Strategy for Thai Aging

Seeliya Sukanan

Abstract

This strategic research for promoting work among Thai elders is conducted to explore work and its characteristics among Thai adults and elders, investigate Thai adults and elders' attitudes toward work and the need for work supports, and propose work promotion strategies for Thai adults and elders. Ultimately, this research aims to promote consistently self-reliant and sustainable careers among Thai adults and elders.

Various research methods are employed in this research. These are document research, quantitative research and qualitative research which includes focus-group discussions and in-depth interviews. Research sample groups for the quantitative research using questionnaires are Thai adults and elders with the age between 55 – 65 years who are informal labors or unemployed. Participants in the focus-group discussions are representatives from various local agencies which are responsible for promoting work among local adults and elders such as provincial Social Development and Human Security offices, provincial labor offices, local administrative officers and local elders' clubs. Lastly, in-depth interviews are conducted with experts in labor and elder from various agencies and educational institutions.

The results show that work of Thai elders is currently increasing. Most of them are informal labors with primary or lower education. Their occupations are mostly farmers, manual labors and merchants. Since these occupations are unskilled and unstable, many of Thai elders are stuck in poverty. The main reason for doing these occupations is economical – they need to take care of their families and themselves when their incomes are insufficient. Most of their income sources are from jobs, elderly welfare, their children and spouses. Most of the sample groups have positive attitude towards elderly work especially economic attitude and work attitude. When comparing several relevant factors, the elders (60 – 65 years) have higher attitude scores than the adults (55 – 59 years); and those who are working or have more than 5 years of experience have better attitude scores than those who have never worked or those who are unemployed.

Regarding to the need for work supports, most of the sample groups state that they need medical welfare, income and job security, and better workplace environment.

In the quantitative research, there are 3 sample groups: 1) currently working and still wish to continue working, 2) currently working but wish not to continue working, and 3) those who do not work but wish to work in the future. The results reveal reasons to work in each sample group. The first group still wish to work because their health was still good, and they have certain economic reasons. The second group wish not to continue working due to certain health conditions and their families do not want them to work anymore. The third group wish to work in the future because they have more family burden, or they were neglected. The suitable work for these elders is the one that is not performance or labor demanding. The work must also be flexible in time and place. Supporting factors for elderly work are skills/experience of the elders, ability to learn new work which is not beyond their capabilities, work-promotion policies from the government and participations from various state agencies. For the obstacles in elderly work, they are health problems, lack of elderly database, low market demand for elderly-made products and lack of integration among government agencies.

Experts and scholars from in-depth interviews agree in work quality promotion such as labor upskilling and market expansion, while they have different opinions in work quantity promotion since there are vastly amounts of Thai adults and elders who are informal labors that can set their own work duration. The appropriate work promotion policies are preparing elders' health conditions and skills, database management and improving integration among state agencies.

Therefore, this research proposes 5 strategies to promote elderly work:

1. Setup local elderly databases
2. Create the value which promotes elderly work
3. Promote agency integration regarding to elderly work
4. Promote and develop comprehensive careers for elders
5. Improve work protection for elders

Additional recommendations for the work development are building financial security and stability since the early working age, promoting second jobs in order to gain skills and experience for the work continuity, and implementing these five strategies in pilot areas before further implementation.

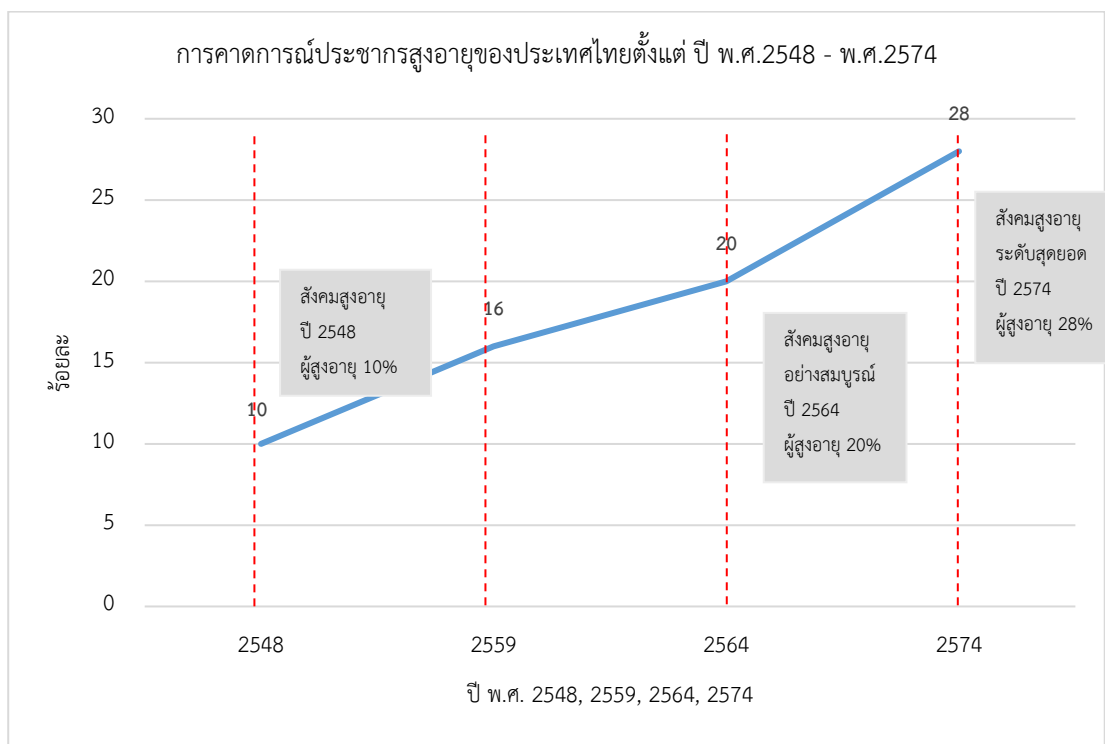
Keywords: Strategy, Promoting work, Thai elders, Attitudes toward work, Need for work supports

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยมีการพัฒนาและความเจริญก้าวหน้าในเทคโนโลยีอย่างมาก ส่งผลให้มนุษย์เกิดความสะดวกสบายในด้านต่างๆ ตามไปด้วย รวมถึงการสร้างความคุ้มกันในเรื่องสุขภาพที่ได้จากการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ๆ เข้ามาช่วยเสริมสุขภาพของมนุษย์อย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุผลนี้เองทำให้ประเทศไทยมีสถิติประชากรผู้สูงอายุเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปี จากรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2559 (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2559) ประเทศไทยเข้าสู่

“สังคมผู้สูงอายุ” (aged society) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 จากการที่ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด คาดว่า พ.ศ. 2564 ประเทศไทยจะกลายเป็น “สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” (complete aged society) เมื่อประชากรสูงอายุสูงถึงร้อยละ 20 และประมาณปี พ.ศ. 2574 จะเป็น “สังคมสูงอายุระดับสุดยอด” (super aged society) เมื่อประชากรสูงอายุเพิ่มสูงถึงร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด ข้อมูลอัตราส่วนของประชากรสูงอายุ ดังแผนภาพที่ 1

ที่มา : มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (2559)

ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในเชิงเศรษฐกิจ ได้แก่ การที่ประเทศก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุส่งผลต่อภาคการผลิตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เช่น การจ้างงาน การทดแทนแรงงาน การถ่ายทอดประสบการณ์ หรือ การจัดการความรู้ระหว่างรุ่น เป็นต้น ในขณะที่ภาระทางเศรษฐกิจที่เป็นภาคการเงินการคลังของรัฐจะมีมากขึ้น ค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลของประเทศที่จะสูงขึ้น รายได้ของรัฐบาลที่จะลดลงจากการที่เก็บภาษีได้ลดลง ส่งผลให้ภาระทางการคลังของประเทศจะเพิ่มสูงขึ้น รวมถึงระดับความมั่นคงของกองทุนประกันสังคมอาจลดลงและส่งผลต่อระดับการออมและการลงทุนของประเทศ ดังนั้น การสร้างกระบวนการทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อการยกระดับความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ ในขณะเดียวกันก็เป็นการรักษาสมดุลของระดับรายได้ทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม จึงต้องมีการขยายอายุการทำงานของแรงงานที่ยังมีความรู้ความสามารถ การส่งเสริมในการประกอบอาชีพที่มีความหลากหลาย และการจัดหางานที่เหมาะสมตามศักยภาพและสุขภาพ ซึ่งต้องเริ่มจากความสมัครใจและวิสัยที่ผู้สูงอายุจะทำได้

ขณะเดียวกันมีนโยบายและมติคณะรัฐมนตรีที่ให้ความสำคัญกับด้านเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 คณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบมาตรการรองรับสังคมผู้สูงอายุ โดยมีประเด็นด้านเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้อง คือ การจ้างงานผู้สูงอายุ เพื่อสร้างหลักประกัน ความมั่นคงในเรื่องรายได้ของผู้สูงอายุ ให้สามารถเลี้ยงดูตนเองได้ยาวนานยิ่งขึ้น อนึ่ง คณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบความเห็นและ

ข้อเสนอแนะของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เรื่อง "การสร้างโอกาสการมีงานทำของผู้สูงอายุ"

การส่งเสริมการทำงานเพื่อเพิ่มรายได้ของผู้สูงอายุเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขซึ่งมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545–2564) ที่มุ่งสร้างจิตสำนึกให้คนในสังคมตระหนักถึงผู้สูงอายุในฐานะบุคคลที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและตระหนักถึงความสำคัญของการเตรียมการเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2552) พึ่งตนเองได้ตามยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมผู้สูงอายุในมาตรการที่ 2.3 มาตรการส่งเสริมด้านการงานและการหารายได้ของผู้สูงอายุ

การดำเนินงานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าหน่วยงานภาครัฐได้ให้ความสำคัญกับการจ้างงานผู้สูงอายุมากขึ้น แม้อาจจะยังไม่ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย แต่อย่างน้อยเป็นการแสดงให้เห็นถึงการขับเคลื่อนการดำเนินงานในการเกื้อหนุนและการช่วยเหลือสนับสนุนเพื่อให้เกิดการพัฒนาและโอกาสด้านการงานแก่ผู้สูงอายุเพื่อสร้างอาชีพและรายได้ในการดำรงชีวิต การกำหนดกลยุทธ์นับเป็นการใช้เครื่องมือการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพหากมีการนำกลยุทธ์และการส่งเสริมการทำงานมาผนวกใช้จะทำให้หน่วยงานในภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องตระหนักถึงความสำคัญในการส่งเสริมการทำงานให้แก่ผู้สูงอายุมากยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุนี้ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1 - 12 (สสว.1 - 12) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะผู้สูงอายุในปัจจุบันที่หลายคนมีความพร้อมด้านศักยภาพ ความรู้ ความสามารถและสุขภาพ ขึ้นอยู่กับการทำงานก่อนที่จะเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ทั้งนี้การส่งเสริมการทำงานเพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี ควรจะเริ่มตั้งแต่กลุ่มวัยผู้ใหญ่ที่จะก้าวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ จนกระทั่งถึงกลุ่มผู้สูงอายุวัยต้นที่มีอัตราการการทำงานมากที่สุด เพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกลุ่มผู้ที่ทำงานนอกระบบซึ่งการทำงานไม่ถูกจำกัดด้วยอายุ มีรายได้ที่ไม่แน่นอน และอาจได้รับสวัสดิการอย่างไม่ทั่วถึง ดังนั้นการสนับสนุนให้มีการทำงานเพื่อหารายได้เป็นค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตจึงต้องมีความเข้าใจถึงเหตุผล ความจำเป็น รวมถึงทัศนคติ และความต้องการด้านการทำงานของผู้สูงอายุเพื่อเป็นข้อมูลสำคัญในการศึกษาวิจัย “กลยุทธ์ส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุไทย” เพื่อกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมในการส่งเสริมการทำงานตามความต้องการของผู้ใหญ่ที่จะเข้าสู่วัยผู้สูงอายุมารวมถึงผู้สูงอายุ ตลอดจนหนุนเสริมให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะเป็นการวางรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและระบบสังคมไทยโดยรวมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์การทำงานและลักษณะการทำงานของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุไทยในปัจจุบัน

- 2) เพื่อศึกษาทัศนคติและความต้องการการสนับสนุนด้านการทำงานของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุไทย
- 3) เพื่อกำหนดกลยุทธ์ในการส่งเสริมการทำงานของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิทยาการวิจัยแบบผสมวิธี (Mix Methodology) ซึ่งประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Methodology) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการศึกษาลักษณะการทำงาน ทัศนคติและความต้องการการสนับสนุนการทำงานของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุโดยกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่มีอายุระหว่าง 55 - 65 ปี จำนวน 3,600 คน มีการใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปในการหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ เช่น สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) แรงงานจังหวัด และตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 180 คน (12 กลุ่ม) ในส่วนของการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) เป็นผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการด้านแรงงานและผู้สูงอายุ โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยประเด็นคำถามที่กำหนดเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญสำหรับนำมาวิเคราะห์และกำหนดกลยุทธ์ในการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ

ผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อกำหนดกลยุทธ์ในการส่งเสริมการทำงานของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นแรงงานนอกระบบ/ผู้ที่ว่างงานให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุและบริบทของพื้นที่

การส่งเสริมการทำงานขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้สูงอายุโดยมีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อทัศนคติและความต้องการการสนับสนุนการทำงาน รวมทั้งส่งผลต่อเนื่องถึงความต้องการในการทำงาน การศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจะทำให้สามารถกำหนดกลยุทธ์ที่เอื้อต่อการทำงานตามความต้องการ และลดปัญหาอุปสรรคในการทำงานให้เบาบางลง เพื่อให้แรงงานนอกระบบที่เป็นผู้ใหญ่และผู้สูงอายุสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

1. ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

1.1 ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย

ตารางที่ 1 แสดงลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศและช่วงอายุ

อายุ	เพศ		
	ชาย	หญิง	รวม
55 – 59 ปี	34.67	65.33	35.94
60 – 65 ปี	36.81	63.19	64.06

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงที่มีอายุระหว่าง 60 – 65 ปี โดยมีอัตราส่วนร้อยละ 64.06

ตารางที่ 2 แสดงลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามช่วงอายุและระดับการศึกษา

อายุ	ระดับการศึกษา								
	ไม่ได้ศึกษา	ประถม	มัธยมต้น	มัธยมปลาย	อนุปริญญา	ปริญญาตรี	สูงกว่าป.ตรี	อื่นๆ	ไม่ระบุ
55 – 59 ปี	4.20	61.51	16.61	11.58	2.83	2.90	0.28	0.07	-
60 – 65 ปี	8.98	73.66	7.91	5.21	1.49	2.33	0.33	-	0.09
รวม	7.06	68.78	11.42	7.78	2.03	2.56	0.31	0.03	0.06

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีอัตราส่วนร้อยละ 68.78 รองลงมาคือมัธยมต้น มีอัตราส่วนร้อยละ 11.42

และมัธยมปลาย/ปวช. มีอัตราส่วนร้อยละ 7.78 ตามลำดับ

ตารางที่ 3 แสดงลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามช่วงอายุและอาชีพหลัก

อายุ	อาชีพหลัก									
	ผู้จัดการ อาวุโส	ผู้ประกอบการวิชาชีพ เช่น บัญชี วิศวกร	เจ้าหน้าที่เทคนิค	เสมียน	พนักงานบริการและ ผู้จำหน่ายสินค้า	ผู้ที่มีฝีมือด้านเกษตร ประมง	ช่างฝีมือ	ผู้ปฏิบัติงานด้าน เครื่องจักร	ผู้ประกอบการอาชีพ พื้นฐาน เช่น รับจ้าง	อื่น ๆ
55 – 59 ปี	3.05	0.85	0.59	0.59	10.58	34.38	4.66	1.52	37.93	5.84
60 – 65 ปี	2.13	0.59	0.59	0	8.89	40.04	3.82	0.59	36.37	6.98
รวม	2.56	0.71	0.59	0.28	9.68	37.41	4.21	1.02	37.10	6.45

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ
เกษตรกรรม มีอัตราส่วนร้อยละ 37.41 รองลงมาคือ
รับจ้าง มีอัตราส่วนร้อยละ 37.10 และค้าขาย/
บริการ มีอัตราส่วนร้อยละ 9.68 ตามลำดับ

เหตุผลสำคัญในการทำงาน	ร้อยละ
ไม่มีผู้สืบทอดกิจการ	0.59
อื่นๆ	2.32

1.2 เหตุผลและความต้องการในการทำงานของกลุ่ม
ตัวอย่าง
ตารางที่ 4 แสดงอัตราร้อยละของเหตุผลสำคัญใน
การทำงานของกลุ่มตัวอย่าง

เหตุผลสำคัญในการทำงาน	ร้อยละ
มีภาระในครอบครัว	30.02
มีรายได้ไม่เพียงพอ	25.1
ต้องการใช้เงินเลี้ยงดูตนเอง	17.58
มีภาระหนี้สิน	13.1
ต้องการทำประโยชน์	4.72
มีความพร้อมด้านสุขภาพ	3.82
อยากใช้ทักษะความรู้	1.93
อยากพบปะผู้อื่น/เข้าสังคม	0.83

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการทำงานด้วย
เหตุผลหลักในเชิงเศรษฐกิจ โดยอันดับแรก คือการมี
ภาระในครอบครัว มีอัตราส่วนร้อยละ 30.02
รองลงมาคือมีรายได้ไม่เพียงพอและต้องการใช้เงิน
เลี้ยงดูตนเอง มีอัตราส่วนร้อยละ 25.10 และร้อยละ
17.58 ตามลำดับ

ตารางที่ 5 แสดงความแตกต่างของเหตุผลในการ
ทำงานระหว่างผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ

ผู้ใหญ่ (55 – 59 ปี)	ผู้สูงอายุ (60 – 65 ปี)
- มีภาระค่าใช้จ่ายและหนี้สินในครอบครัว - การหารายได้และเก็บออมเงิน - มีสมรรถนะและความพร้อมทางด้านสุขภาพ	- ต้องการใช้ทักษะความรู้ให้เป็นประโยชน์ - การใช้เวลารว่างในทางสร้างสรรค์ - ความต้องการพึ่งพาตนเอง
<u>ลักษณะของงานที่ทำ</u> งานที่ใช้ทักษะและกำลังแรงงาน	<u>ลักษณะของงานที่ทำ</u> งานที่มีความสอดคล้องตามบริบทของชุมชนท้องถิ่น เช่น เกษตรกรรม ศิลปหัตถกรรม งานที่มีความยืดหยุ่นด้านเวลาและสถานที่

ข้อมูลจากตารางแสดงให้เห็นว่า
การทำงานของผู้ใหญ่ (55 – 59 ปี) ขึ้นอยู่กับความ
จำเป็น/เหตุผลทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ส่วนการ
ทำงานของผู้สูงอายุ (60 – 65 ปี) ขึ้นอยู่กับความ
ต้องการและความพึงพอใจเป็นส่วนใหญ่

ตารางที่ 6 การจำแนกกลุ่มตัวอย่างตามสถานะการ
ทำงานในปัจจุบัน และความต้องการทำงานในอนาคต

สถานะการ ทำงาน	ความ ต้องการ ทำงาน	เหตุผลที่ต้องการ/ ไม่ต้องการทำงาน
✓	✓	- สร้างรายได้ให้กับครอบครัว - มีความพร้อมด้านสุขภาพ - ต้องการสร้างคุณค่าให้กับตนเอง
✓	-	- มีปัญหาด้านสุขภาพ - มีบุตรหลานที่ทำงานและต้องการให้ผู้สูงอายุพักผ่อน
-	✓	- ไม่มีผู้ดูแล จึงจำเป็นต้องหารายได้เลี้ยงดูตนเอง - เป็นครอบครัวข้ามรุ่นที่ผู้สูงอายุต้องมีรายได้เลี้ยงดูหลาน

ตารางที่ 7 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติในการทำงานของกลุ่มตัวอย่าง

ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง		ระดับคะแนนทัศนคติ และเหตุผล
ช่วงอายุ	ผู้ใหญ่	3.96 ทำงานด้วยความจำเป็นทางเศรษฐกิจ
	ผู้สูงอายุ	3.99 ทำงานด้วยความต้องการ/ความพึงพอใจ
สถานะการทำงานในปัจจุบัน	ทำงาน	4.10 ยังคงจำเป็น/ต้องการทำงาน
	ไม่ทำงาน	3.99 ไม่ต้องการ/ไม่พร้อมทำงาน
ประสบการณ์ทำงาน	มีประสบการณ์	4.12 ประสบการณ์/ทักษะสามารถนำไปใช้ทำงานต่อไปได้
	ไม่มีประสบการณ์	3.84 ไม่มีทักษะความรู้เพียงพอสำหรับการทำงาน

ตารางที่ 8 ความต้องการการสนับสนุนการทำงานของกลุ่มตัวอย่าง

ความต้องการการสนับสนุนการทำงาน	ร้อยละของความต้องการ
- การส่งเสริมสุขภาพเพื่อสร้างความพร้อมในการทำงาน	4.38
- การสร้างหลักประกันและความมั่นคงด้านรายได้เพื่อให้เกิดแรงจูงใจในการทำงาน	4.31
- การจัดบริการเพื่ออำนวยความสะดวกในการทำงาน	4.27
- การปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการทำงานที่เหมาะสม	4.20
- การจัดหาตลาดรองรับผลผลิต	4.17
- ทุนสำหรับการประกอบอาชีพ/การรวมกลุ่มประกอบอาชีพ	4.15

ตารางที่ 9 การดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ระดับประเทศ	ระดับจังหวัด	ระดับพื้นที่
การจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการแรงงานนอก ระบบจากตัวแทนหน่วยงาน 9 กระทรวง	การขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุโดย หน่วยงานระดับจังหวัดในลักษณะ ของการบูรณาการ	การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนา สังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัด (พมจ.) ในการส่งเสริมการ รวมกลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุในพื้นที่

2. ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

2.1 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการทำงาน

ตารางที่ 10 ปัจจัยหนุนเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการทำงาน

ปัจจัยหนุนเสริม	ปัจจัยที่เป็นปัญหาอุปสรรค
- ทักษะ/ความเชี่ยวชาญ/ประสบการณ์ - ความพร้อมในการเรียนรู้และสามารถทำงานได้หลากหลาย - นโยบายส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ - การจัดตั้งคณะกรรมการฯ เพื่อส่งเสริมการทำงานของแรงงานสูงอายุ - การบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง - การสนับสนุนโดยภาครัฐกิจ	- ปัญหาด้านสุขภาพ - ปัญหาด้านการออม - การไม่มีทักษะความรู้และประสบการณ์ในการทำงาน - สินค้าที่ผลิตไม่ตรงกับความต้องการของตลาด - การขาดฐานข้อมูลด้านการทำงานของผู้สูงอายุ - ผู้สูงอายุเข้าถึงไม่ถึงข้อมูลด้านทุนที่สนับสนุนการทำงาน - การดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ทั่วถึงทุกพื้นที่ - การบูรณาการของหน่วยงานขาดความเป็นเอกภาพ - ระบบการออมของกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) ยังไม่มีการดำเนินงานอย่างจริงจัง

2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ/นักวิชาการเกี่ยวกับการส่งเสริมการทำงานของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ

ตารางที่ 11 มุมมองความคิดเห็นของการส่งเสริมการทำงานในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

การส่งเสริมการทำงานเชิงคุณภาพ	การส่งเสริมการทำงานเชิงปริมาณ
<u>ความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน</u> - พัฒนาทักษะ/องค์ความรู้ ให้เท่าทันต่อสถานการณ์ - การรักษาเอกลักษณ์/ภูมิปัญญาท้องถิ่นพร้อมทั้งพัฒนาให้มีความร่วมสมัย - กำหนดกลยุทธ์ส่งเสริมการทำงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ และสอดคล้องกับความต้องการของตลาด	<u>ความคิดเห็นที่แตกต่างกัน</u> - การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุทำงานเพิ่มขึ้น เพื่อเป็นกำลังแรงงานเสริม ในส่วนของคนที่มีความศักยภาพ พัฒนาได้ - <u>ไม่จำเป็นต้องเพิ่มจำนวนแรงงานสูงอายุ</u> เพราะแรงงานนอกระบบกำหนดอายุการทำงานเองได้ ควรเน้นที่การพัฒนาทักษะ ความรู้สมัยใหม่

สรุปและอภิปรายผลการศึกษาวิจัยในการกำหนด
กลยุทธ์เพื่อส่งเสริมการทำงานของผู้ใหญ่และ
ผู้สูงอายุ

สถานการณ์การทำงานของแรงงานนอกระบบที่เป็น
ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ

การทำงานของแรงงานนอกระบบที่เป็น
ผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องตามข้อมูล
จากสำนักงานสถิติ ขณะทีผลการวิจัยเชิงปริมาณ
แสดงให้เห็นถึงข้อมูลที่สอดคล้องกัน โดยพบว่า กลุ่ม
ตัวอย่างที่เป็นแรงงานนอกระบบ/ผู้ที่ว่างงาน อายุ
ระหว่าง 55 – 65 ปี จำนวน 3,600 คน ส่วนใหญ่ที่
ยังมีสถานะทำงาน มีจำนวนเท่ากับ 2,542 คน หรือ
คิดเป็นร้อยละ 70.61 ขณะที่จำนวนของผู้ที่ไม่ได้
ทำงานเท่ากับ 1,058 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 29.39

สิ่งที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อความต้องการใน
การทำงานตามแนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติต่อการ
ทำงานของโจนาธาน แอล ฟรีดแมน และคณะ
(Jonathan l. Freeman et. AL., 2015) ได้แก่ การ
มีทัศนคติ เชิงบวก คือความพึงพอใจของ
กลุ่มเป้าหมายต่องานที่ทำอยู่ ซึ่งขึ้นอยู่กับหลาย
ปัจจัย เช่น ปัจจัยส่วนบุคคล ด้านประสบการณ์
ทำงานที่จะมีความพึงพอใจและมีทักษะในงานที่ทำ
ช่วงอายุ ที่เกี่ยวข้องกับระยะเวลาและประสบการณ์
ในการทำงาน การมีแรงจูงใจ/แรงผลักดันในการ
ทำงานที่ส่งเสริมสถานะการทำงานในปัจจุบัน ปัจจัย
ด้านเศรษฐกิจ เกี่ยวกับรายได้ต่อค่าใช้จ่ายใน
ครัวเรือนผลการศึกษาวิจัยของ เพื่องฟ้า บุญยง
(2548) เรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการประกอบอาชีพ
ของผู้สูงอายุ” แสดงให้เห็นถึงข้อมูลที่สอดคล้องกัน
ว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพต่อ

ภายหลังอายุ 60 ปี เนื่องจากเหตุผลทางเศรษฐกิจ
และมีความคิดเห็นว่าการการทำงานทำให้รู้สึกภาคภูมิใจ
ที่ไม่ต้องเป็นภาระของครอบครัว

ข้อค้นพบจากการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณถึง
ปัจจัยที่สัมพันธ์กับทัศนคติในการทำงานของผู้ใหญ่
และผู้สูงอายุซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดและผลการ
ศึกษาวิจัยดังกล่าวโดยพบว่า ทัศนคติเชิงบวก
เกี่ยวข้องกับปัจจัยส่วนบุคคลในด้านอายุ ซึ่งผู้สูงอายุ
มีระดับคะแนนของทัศนคติในการทำงานที่สูงกว่าวัย
ผู้ใหญ่ เนื่องจากเป็นการทำงานด้วยความพึงพอใจ
มากกว่าความจำเป็น สถานะการทำงานในปัจจุบัน
ผู้ที่ยังคงทำงานจะมีระดับคะแนนของทัศนคติที่
มากกว่าผู้ที่ไม่ได้ทำงาน โดยผู้ที่ทำงานเป็นผู้ที่มี
ความพร้อมและตระหนักถึงความสำคัญของการ
ทำงาน ประสบการณ์ทำงานเมื่อ 5 ปีที่แล้วเป็นอีก
ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ โดยผู้ที่มีประสบการณ์ในการ
ทำงานจะมีระดับคะแนนของทัศนคติที่มากกว่าผู้ที่ไม่
มีประสบการณ์ในการทำงานเนื่องจากมีทักษะ
พื้นฐานและสามารถพัฒนาได้

ส่วนความต้องการการสนับสนุนด้านการ
ทำงาน จากทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพใน
ผู้สูงอายุ โดย ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2558) พบว่า ใน
การสนับสนุนการทำงานของผู้สูงอายุจะต้องมีการ
พัฒนาทักษะความรู้ให้มีความสามารถในการพึ่งพา
ตนเองเพื่อทดแทนสมรรถนะที่ลดลง การส่งเสริม
การทำงานแบบยืดหยุ่นในเรื่องของเวลา สถานที่
และค่าตอบแทนที่เหมาะสม การปรับปรุง
สภาพแวดล้อมในการทำงานให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ
และตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในส่วนของ
ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพ

ทรัพยากรมนุษย์ที่ระบุถึงการพัฒนาในช่วงวัยสูงอายุที่ประกอบไปด้วย การสร้างเสริมและฟื้นฟูสุขภาพ การสร้างหลักประกันที่เหมาะสมตามความจำเป็น การส่งเสริมทักษะอาชีพและทักษะในการดำรงชีวิต รวมทั้งจัดสภาพแวดล้อมให้เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ

ผลการศึกษาวิจัยมีความสอดคล้องกับ ทฤษฎีและยุทธศาสตร์ดังกล่าว โดยพบว่า ความต้องการในการสนับสนุนการทำงานจะเกี่ยวข้องกับ ปัจจัยด้านสุขภาพเพื่อสร้างความพร้อมในการทำงาน ปัจจัยด้านเศรษฐกิจเกี่ยวกับการสร้างหลักประกันด้านรายได้และช่องทางการตลาดในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ รวมถึงการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับการทำงานนอกจากนี้ ผลการศึกษาวิจัยยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “แนวทางการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลโพนบก” โดย จิราภรณ์ คำแหง (2553) ซึ่งพบว่า ควรมีการส่งเสริมอาชีพที่สร้างรายได้และเหมาะสมตามบริบทของพื้นที่ให้กับผู้สูงอายุ การให้บริการตรวจสุขภาพประจำปีผู้สูงอายุและจัดให้มีหน่วยบริการเจ็บป่วยฉุกเฉิน

ข้อมูลจากการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ แสดงถึงปัจจัยต่างๆ ทั้งที่เป็นปัจจัยหนุนเสริมและปัญหาอุปสรรค โดยเกี่ยวข้องกับทักษะความรู้และ

ประสบการณ์ซึ่งไม่เพียงพอสำหรับการทำงานในปัจจุบัน การขาดฐานข้อมูลด้านการทำงานของผู้สูงอายุ และแม้ว่าจะมีการบูรณาการในการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุระหว่างหน่วยงานต่างๆ แต่การดำเนินงานยังไม่ทั่วถึงและขาดความเป็นเอกภาพ ขณะที่ปัจจัยหนุนเสริมคือผู้สูงอายุบางส่วนมีทักษะและประสบการณ์พื้นฐาน สามารถเรียนรู้ได้ อีกทั้งยังมีนโยบายต่างๆ ที่เอื้อต่อการทำงานของผู้สูงอายุในปัจจุบัน ดังนั้น แนวทางการส่งเสริมการทำงานที่สำคัญคือการเพิ่มพูนทักษะความรู้ให้มีความทันสมัย การกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุและบริบทของพื้นที่ สอดคล้องกับความต้องการของตลาด โดยเป็นการส่งเสริมการทำงานตามความสนใจและความพร้อมของผู้สูงอายุ ผลการศึกษาในส่วนนี้มีความสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ กุศลสุนทรธาดา และคณะ (2554) เรื่อง “การศึกษาเพื่อหารูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท” ซึ่งพบว่า รูปแบบการทำงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ คือ งานที่เน้นทักษะประสบการณ์ ผู้สูงอายุสามารถเรียนรู้และพัฒนาได้ เช่น งานในภาคการเกษตร การถ่ายทอดภูมิปัญญา โดยเป็นการทำงานที่มีลักษณะยืดหยุ่นในด้านเวลา และสามารถทำงานที่บ้านได้

กลยุทธ์ในการส่งเสริมการทำงานของแรงงานนอกระบบที่เป็นผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ

ตารางที่ 12 กลยุทธ์การส่งเสริมการทำงานของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ และหน่วยงานที่รับผิดชอบ

กลยุทธ์	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
กลยุทธ์ที่ 1 จัดทำฐานข้อมูลของผู้สูงอายุและกลไกในระดับพื้นที่ (ระดับพื้นที่) <u>แผนงาน/โครงการ</u> 1.1 จัดทำฐานข้อมูลทักษะ/ภูมิปัญญา/คลังปัญญาผู้สูงอายุ	1. หน่วยงานสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ได้แก่ 1.1 กรมกิจการผู้สูงอายุ 1.2 ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
1.2 จัดทำฐานข้อมูลประสบการณ์และความต้องการในการทำงานของผู้สูงอายุ	1.3 สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดทั้ง 77 จังหวัด (พมจ.) 1.4 สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1 – 12 2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)
กลยุทธ์ที่ 2 สร้างค่านิยมในการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ(ระดับหน่วยงาน) <u>แผนงาน/โครงการ</u> 2.1 ประชาสัมพันธ์สร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักเกี่ยวกับการทำงาน พหุผลของผู้สูงอายุ 2.2 สร้างประสบการณ์การทำงานให้กับผู้สูงอายุเพื่อให้มีทัศนคติที่ดีและส่งเสริมการทำงานอย่างต่อเนื่อง	1. กรมประชาสัมพันธ์ 2. กระทรวงแรงงาน 3. กระทรวงวัฒนธรรม 4. กระทรวงศึกษา 5. หน่วยงานสังกัดกระทรวงมหาดไทย (มท.) ได้แก่ 5.1 กรมพัฒนาชุมชน (พช.) 5.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) 6. หน่วยงานสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ได้แก่ กรมกิจการผู้สูงอายุ 7. ชมรมผู้สูงอายุ
กลยุทธ์ที่ 3 ส่งเสริมการบูรณาการด้านการทำงานของผู้สูงอายุ(ระดับจังหวัด) <u>แผนงาน/โครงการ</u> 3.1 สร้างการมีส่วนร่วมในอาชีพที่คนทุกวัยสามารถทำงานร่วมกันได้ 3.2 ส่งเสริมให้ตัวแทนในพื้นที่มีการเรียนรู้ด้านการทำงาน และนำองค์ความรู้มาถ่ายทอดให้กับผู้สูงอายุ รวมทั้งมีกลไกในการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก	1. หน่วยงานสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ได้แก่ 1.1 กรมกิจการผู้สูงอายุ 1.2 สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1 – 12 1.3 สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดทั้ง 77 จังหวัด (พมจ.) 2. หน่วยงานสังกัดกระทรวงมหาดไทย (มท.) ได้แก่ 2.1 กรมพัฒนาชุมชน (พช.) 2.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)

กลยุทธ์	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
3.3 ส่งเสริมการทำงานเชิงบูรณาการของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ 3.4 สร้างพื้นที่ต้นแบบของการทำงานเชิงบูรณาการเพื่อส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ	3. หน่วยงานสังกัดกระทรวงแรงงาน ได้แก่ 3.1 กรมจัดหางาน 3.2 แรงงานจังหวัด
กลยุทธ์ที่ 4 ส่งเสริม พัฒนาอาชีพให้ครบวงจร เพื่อการขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ (ระดับประเทศ) <u>แผนงาน/โครงการ</u> 4.1 สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ของผู้สูงอายุ 4.2 พัฒนาทักษะการทำงานและอาชีพที่ทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการของตลาด 4.3 พัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์เชิงรุกเพื่อส่งเสริมงานด้านผู้สูงอายุ 4.4 พัฒนาระบบการตลาดสมัยใหม่ที่หลากหลายเพื่อรองรับผลิตภัณฑ์ของผู้สูงอายุ เช่น สินค้าพื้นถิ่น online 4.5 ขับเคลื่อนงานด้านการส่งเสริมการทำงานของ ผู้สูงอายุโดยกำหนดเป็นวาระภูมิภาค	1. กระทรวงพาณิชย์ 2. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 3. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 4. หน่วยงานภาคเอกชน ได้แก่ 4.1 สมาหการค้า 4.2 สมาอุตสาหกรรม 4.3 อุตสาหกรรมจังหวัด 5. สถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยต่างๆ 6. หน่วยงานสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ได้แก่ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1 – 12 (สสว.1-12) 7. หน่วยงานสังกัดกระทรวงแรงงาน ได้แก่ 7.1 แรงงานจังหวัด 7.2 กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน 8. หน่วยงานสังกัดกระทรวงมหาดไทย (มท.) ได้แก่ กรมพัฒนาชุมชน (พช.)
กลยุทธ์ที่ 5 พัฒนาระบบความคุ้มครองในการทำงานของผู้สูงอายุ (ระดับประเทศ) <u>แผนงาน/โครงการ</u> 5.1 พัฒนารูปแบบการทำงานที่เหมาะสมและปลอดภัยต่อการทำงานของผู้สูงอายุ 5.2 พัฒนาระบบสวัสดิการและความคุ้มครองในการทำงานให้กับผู้สูงอายุ เช่น การจัดทำ One Card All Welfare ที่มีข้อมูลของผู้สูงอายุรายบุคคล และใช้เพียงบัตรเดียวในการเข้ารับสวัสดิการ	1. กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน 2. หน่วยงานสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ได้แก่ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดทั้ง 77 จังหวัด (พมจ.) 3. กรมประชาสัมพันธ์ 4. กองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.)

ข้อจำกัดของการศึกษา

1) กลุ่มตัวอย่างมีการกระจุกตัว และส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ลักษณะของผู้ตอบจึงมีความคล้ายคลึงกัน

2) ในขั้นตอนการสนทนากลุ่ม (Focus group) ผู้เข้าร่วมบางส่วนติดภารกิจ และบางส่วนที่เข้าร่วมไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ องค์ความรู้ที่ได้รับจากเวทีจึงไม่ครอบคลุมทุกด้าน

3) โครงการวิจัยมีความเกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐศาสตร์ และแรงงาน ซึ่งทีมวิจัยที่เป็นผู้ปฏิบัติงานทางด้านสังคมอาจยังมียังมีองค์ความรู้ที่ไม่ครอบคลุมทุกประเด็นที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาการทำงาน

1) ควรมีการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างหลักประกันและความมั่นคงด้านการเงินโดยเริ่มต้นตั้งแต่วัยแรงงาน เช่น การบริหารจัดการด้านการเงิน การเตรียมความพร้อมในด้านสุขภาพ และการพัฒนาทักษะความรู้

2) การส่งเสริมให้ผู้ทำงานในระบบมีการทำอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ควบคู่กันไป เพื่อให้มีทักษะและประสบการณ์ที่ทำให้สามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่อง

3) ควรมีการนำกลยุทธ์ที่กำหนดไปทดลองปฏิบัติในพื้นที่ๆ โดยมีการประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสมของกลุ่มเป้าหมายและบริบทของพื้นที่ รวมทั้งมีการขยายผลไปยังพื้นที่อื่นๆ

บรรณานุกรม

- กรมกิจการผู้สูงอายุ, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2552). *แผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564)* (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เทพวัฒนาสินธุ์.
- กุลศุล สุนทรธาดา และคณะ. (2554, สิงหาคม). การศึกษาเพื่อหารูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท. ใน สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน (ประธาน), *โครงการสัมมนาเครือข่ายงานวิจัยด้านแรงงาน ปี 2554*. การประชุมจัดโดยสำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน, โรงแรมเจ้าพระยาปาร์ค.
- จิราภรณ์ คำแหง. (2553). *แนวทางการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์บก*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2559). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทยประจำปี 2559*. กรุงเทพฯ: พรินเตอร์.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2558). *พัฒนาการวัยผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ*. (พิมพ์ครั้งที่ 1) นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Freeman, J.L., et. Al. (2015). *ทัศนคติและความพึงพอใจในการทำงาน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2562, จาก <https://www.novabizz.com/NovaAce/Manage/satisfaction.htm>

การประเมินผลโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

กฤษฎี ศรีจันทร์*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้นำเสนอเกี่ยวกับการประเมินผลโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ เพื่อประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิตของโครงการฯ ตามแบบการประเมิน CIPP Model โดยการศึกษาเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์ ประชากรในการศึกษา คือ คณะทำงานโครงการบ้านน้อยในนิคมฯ ของพื้นที่นำร่อง ได้แก่ นิคมสร้างตนเองทุ่งสาน จ.พิษณุโลก นิคมสร้างตนเองปราสาท จ.สุรินทร์ นิคมสร้างตนเองลำตะคอง จ.นครราชสีมา นิคมสร้างตนเองห้วยหลวง จ.อุดรธานี และนิคมสร้างตนเองประจวบคีรีขันธ์ จ.ประจวบคีรีขันธ์ จำนวน 30 คน ผลการศึกษา การประเมินบริบท พบว่า นโยบายโครงการฯ มุ่งให้คนไร้ที่พึ่งได้ประกอบอาชีพ และกลับสู่สังคมอย่างยั่งยืน การประเมินปัจจัยนำเข้า มีการวางแผนการดำเนินงานไว้อย่างเป็นระบบ การประเมินกระบวนการ มีการแต่งตั้งคณะทำงานโครงการ กระบวนการคัดเลือกและพัฒนาศักยภาพสมาชิกโครงการฯ แต่การบริหารทรัพยากร ยังมีข้อจำกัด อาทิ งบประมาณไม่เพียงพอต่อการพัฒนาศักยภาพสมาชิก พื้นที่ในการฝึกอาชีพทำได้แต่การเกษตร การประเมินผลผลิต พบว่า กลุ่มเป้าหมายได้ประกอบอาชีพ โครงการฯ ดำเนินการได้ตามระยะเวลาที่กำหนด และเบิกจ่ายภายในวงเงินที่ได้รับการจัดสรร ข้อเสนอแนะ คือ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการควรถอดบทเรียนเพื่อพัฒนาเป็นตัวแบบในการถ่ายทอดความรู้ให้พื้นที่อื่น รวมถึงการประเมินผลโดยมุ่งเน้นการประเมินผลเพื่อการพัฒนา

คำสำคัญ : การประเมินผล, บ้านน้อยในนิคมฯ, กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

* นักศึกษาหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

An Evaluation of Baan Noi Project in a Self-Help Land Settlement of Department of Social Development and Welfare

Kridsanai Srichan

Abstract

This research paper aims to present an Evaluation of Baan Noi Project in a Self-Help Land Settlement of Department of Social Development and Welfare for evaluating the context or environment, input, process and product of the project according to CIPP Evaluation Model. Qualitative research through interview method was employed in this study. The population was 30 people from the working groups of Baan Noi Project in a settlement of pilot area such as Thungsan Self-Help Land Settlement in Pitsanulok province, Prasat Self-Help Land Settlement in Surin province; Lamtakong Self-Help Land Settlement in Nakhon Ratchasima province; Houyloung Self-Help Land Settlement in Udon Thani province and Prachuapkhirkhan Self-Help Land Settlement in Prachuapkhirkhan province. The result of the context evaluation revealed that the project policy aimed to support helpless persons to have occupation and send them back to the society sustainably. The input evaluation was planned to operate systematically. According to the process evaluation, project working group was appointed. The selection process and potential development of project members were also included. However, the limitation of this present study naturally includes resource development, for example, the insufficient budget to develop member potential and the areas for professional training could only be agriculture. According to the product evaluation, the results demonstrated that the target groups had occupation, the project can be carried out based on the specific time period, and the disbursement is within the allocated amount. In, further study, the Department of Social Development and Welfare should remove some lessons in order to develop them as a model to transfer knowledge to other areas, including the evaluation that aims to evaluate for development.

Keywords : Evaluation, Baan Noi in a settlement, Department of Social Development and Welfare

บทนำ

ในปลายปี 2557 ประเทศไทยมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พุทธศักราช 2557 ซึ่งเป็นการแสดงออกสำคัญของรัฐบาล ถึงการยอมรับความมีตัวตนของคนไร้ที่พึ่งในสังคมไทย ทั้งเป็นการแสดงออกว่ารัฐบาลเล็งเห็นถึงความจำเป็นในการตระหนักต่อความสำคัญของสถานการณ์และปัญหาคนไร้ที่พึ่ง ซึ่งกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) โดย พล.ต.อ.อดุลย์ แสงสิงแก้ว ที่มีนโยบายมุ่งมั่นให้สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง 11 แห่งทั่วประเทศได้พัฒนาต่อยอดการฟื้นฟูสมรรถภาพทางจิตใจ สังคม สุขภาพ และอาชีพให้กับผู้รับบริการ ซึ่งมีทั้งคนเร่ร่อน คนไร้ที่พึ่ง รวมถึงคนขอทานอย่างครบวงจร โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งชายธัญบุรีและสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งหญิงธัญบุรีเป็นจุดประเดิมนำร่อง “ธัญบุรีโมเดล” แห่งแรก เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2558 พร้อมทั้งประกาศนโยบายขยายผลไปยังทุกสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง

“ธัญบุรีโมเดล” เป็นโครงการที่ถูกจุดพลุขึ้นมาเพื่อรับมือกับสถานการณ์ปัญหาคนเร่ร่อน คนไร้ที่พึ่ง และคนขอทาน มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 ภายใต้การดูแลของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ เพราะเห็นถึงคุณค่าคนกลุ่มนี้ในฐานะเพื่อนมนุษย์ที่ควรได้รับการดูแลคุณภาพชีวิตและการพัฒนาอย่างเหมาะสม โดยคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนภายใต้กฎหมายการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง และกฎหมายควบคุมการขอทานโดยเฉพาะ

ซึ่งปัจจุบันพบว่า มีจำนวนผู้ใช้บริการในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งทั้ง 11 แห่งทั่วประเทศ จำนวน 4,378 คน แบ่งเป็นชาย 2,598 คน และหญิง 1,780 คน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลผู้ใช้บริการในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง 11 แห่งทั่วประเทศ

ที่	สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง	จำนวนผู้ใช้บริการ (คน)		
		ชาย	หญิง	รวม
1	สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งกุ่มสะแก	200	169	369
2	สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งชายธัญบุรี	600	-	600
3	สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งหญิงธัญบุรี	-	475	475
4	สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งทับกวาง	212	118	330
5	สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งบ้านเมตตา	236	206	442
6	สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งภาคใต้	294	150	444
7	สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งวังทอง	276	219	495
8	สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งปรีอใหญ่	154	105	259
9	สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ประจวบคีรีขันธ์	202	105	307
10	สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งนนทบุรี	306	142	448
11	สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งสันมหาพน	118	91	209
รวมทั้งสิ้น		2,598	1,780	4,378

ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2560

ที่มา : กองคุ้มครองสวัสดิภาพและเสริมสร้างคุณภาพชีวิต กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, 2560

ด้วยเหตุที่กล่าวมา การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ว่าได้ผลตามที่กำหนดไว้เพียงใด มีบทบาทความสำคัญในการให้ข้อมูลด้านความคืบหน้า ปัญหา และข้อขัดข้องด้าน

ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินงานโครงการ เพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในด้านการจัดการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการหรือการบริหารโครงการ ซึ่งโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการเป็นโครงการที่มุ่งเน้นการส่งเสริมผู้ใช้บริการเกี่ยวกับการให้พัฒนาศักยภาพเพื่อความสามารถในการพึ่งตนเองได้ เมื่อกลับสู่สังคม และจากการดำเนินงานโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ที่เริ่มดำเนินงานในปีงบประมาณ 2559 ซึ่งเป็นการดำเนินงานในพื้นที่นำร่องทั้ง 5 พื้นที่ รวมสมาชิกบ้านน้อยในนิคมฯ จำนวนทั้งสิ้น 76 คน โดยกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการมุ่งหวังให้การดำเนินงานโครงการนี้เป็นการสร้างต้นแบบในการส่งเสริมโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายสามารถใช้ชีวิตอย่างปกติสุขร่วมกับสังคมได้ มุ่งเน้นในการสร้างให้โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการในพื้นที่นำร่องเป็นต้นแบบในการสร้างและถ่ายทอดองค์ความรู้ รวมไปถึงเป็นแหล่งเรียนรู้มีชีวิตที่สามารถยกระดับความห่างไกลของคนในสังคมภายนอก ให้สามารถเปิดใจและยอมรับรวมไปถึงลดความหวาดระแวง และพร้อมให้โอกาสกับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งจากการดำเนินงานโครงการฯ ที่ผ่านมา ได้มีเวทีสะท้อนผลการทำงานจากผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ พบว่า นโยบายรัฐบาลขาดความชัดเจน สภาพแวดล้อมเชิงภูมิศาสตร์ไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาผู้รับบริการ งบประมาณเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้รับบริการมีจำกัด ขาดความต่อเนื่องของการพัฒนาศักยภาพผู้รับบริการ ทิศนคติ

ของสังคมที่มีต่อผู้รับบริการเป็นไปในเชิงลบ อย่างไรก็ตาม แม้มีการสะท้อนผลการปฏิบัติงานแต่ยังขาดการดำเนินงานเพื่อประเมินผลโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการอย่างเป็นรูปธรรม ผู้ศึกษาในฐานะ ผู้ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาสังคมและสังคมสงเคราะห์ มีความเชื่อว่าการประเมินผล โดยเฉพาะรูปแบบการประเมินแบบ CIPP ของสตีฟเฟิลปัม สามารถนำผลการประเมินที่ได้ไปใช้ประกอบการตัดสินใจ เพื่อดำเนินกิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวข้องแล้วแต่กรณี

บทความนี้มุ่งเน้นนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับผลการประเมินโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการวาง/ปรับแผนเกี่ยวกับการเลือกเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายโครงการ รวมไปถึงการกำหนดโครงสร้างเกี่ยวกับการกำหนดยุทธวิธีหรือวางแผนงานหรือการดำเนินงาน การเปลี่ยนยุทธวิธีหรือการดำเนินงานให้เหมาะสม และการทบทวนเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหรือคงหรือขยายหรือยุบหรือเลิกโครงการ โดยใช้แนวคิดการประเมิน CIPP Model

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อประเมินบริบท ปัจจัยนำเข้า ขั้นตอนกระบวนการดำเนินงานตามแผนงาน และผลผลิตของการดำเนินงานของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินโครงการนั้น ส่วนใหญ่มักมุ่งไปที่กระบวนการและผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ แต่ด้วยข้อจำกัดของการดำเนินโครงการซึ่งมีหลายประการ อาทิ งบประมาณ บุคลากร หรือแม้กระทั่งระยะเวลา ส่งผลให้การดำเนินงานโครงการอาจจะบรรลุผลสำเร็จหรือไม่ ขึ้นอยู่กับปัจจัยเกี่ยวข้องหลายประการ การดำเนินโครงการจึงต้องมีการติดตามและตรวจตราดูอยู่อย่างสม่ำเสมอเพื่อเป็นการหนุนเสริม ป้องกัน แก้ไขต่อสภาวะการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการดำเนินโครงการ ปัจจุบันวิธีการที่จะสามารถหนุนเสริม ป้องกัน แก้ไขต่อสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นได้นั้น ก็คือ การประเมินผลโครงการ ซึ่งการประเมินผลโครงการ ได้มีรูปแบบหรือแบบจำลองการประเมินโครงการมีหลายแบบ เช่น CIPP Model ของ Stufflebeam รูปแบบของ Tyler รูปแบบของ Taba รูปแบบ Stake รูปแบบของ Provus รูปแบบของ Scriven และแบบผสมผสาน ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะมุ่งเน้นไปที่การประเมินผลโครงการโดยใช้รูปแบบ CIPP Model ของ Stufflebeam เป็นเครื่องมือในการศึกษา

แนวคิดการประเมินผลโครงการโดย CIPP Model

จากการศึกษาพบว่า แนวคิดการประเมิน CIPP Model เป็นการประเมินกระบวนการที่เป็นระบบเกี่ยวข้องกับคุณภาพ คุณค่า และความสำคัญของสิ่งที่มุ่งประเมินเพื่อใช้ในการตัดสินใจ (decision making) โดยมาตรฐานของการประเมินอยู่บนหลักของประโยชน์ , ความเป็นไปได้ , ความชอบธรรม , ความถูกต้องในการประเมินนักประเมินต้องร่วมมือ

กับผู้ประกอบการประเมินในสิ่งที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ได้รับผลประโยชน์ ความต้องการจำเป็นของผู้ใช้การประเมิน (ศุภามณ จันทรสกุล , 2557) โดยสตฟเฟอิม (Stufflebeam and others, 1983 อังนิน ดุษฎีโยเหลา และคณะ, 2551) เป็นบุคคลสำคัญที่เสนอแนวคิดและรูปแบบการประเมินโครงการในรูปแบบที่เรียกว่า “CIPP Model” ที่เน้นวิธีการสารสนเทศเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจเชิงบริหาร ทั้งนี้ เพื่อป้องกันการมีอคติในการประเมิน ประเด็นการประเมินผลออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. การประเมินด้านบริบทหรือสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation : C) เป็นการประเมินให้ได้ข้อมูลสำคัญ เพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการ เป็นการตรวจสอบว่าโครงการที่จะทำสนองปัญหาหรือความต้องการจำเป็นที่แท้จริงหรือไม่

2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้นหรือปัจจัยป้อน (Input Evaluation : I) เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาถึง ความเป็นไปได้ของโครงการ ความเหมาะสม และความพอเพียงของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ เช่น งบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เวลา รวมทั้งเทคโนโลยีและแผนการดำเนินงาน เป็นต้น

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) เป็นการประเมินระหว่างการดำเนินงานโครงการ เพื่อหาข้อบกพร่องของการดำเนินโครงการ ที่จะใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาแก้ไข ปรับปรุง ให้การดำเนินการช่วงต่อไปมี

ประสิทธิภาพมากขึ้น และเป็นการตรวจสอบกิจกรรม เวลา ทรัพยากรที่ใช้ในโครงการ

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลผลิตที่เกิดขึ้นกับวัตถุประสงค์ของโครงการ หรือความต้องการ/ เป้าหมายที่กำหนดไว้ รวมทั้งการพิจารณาในประเด็นของการยุบ เลิก ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการและการประเมินผล เรื่องผลกระทบ (Impact) และผลลัพธ์ (Outcomes) ของนโยบาย / แผนงาน / โครงการ โดยอาศัยข้อมูลจากการประเมินสถานะแวดล้อม ปัจจัยเบื้องต้นและกระบวนการร่วมด้วย

สรุปสาระสำคัญพระราชบัญญัติการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557

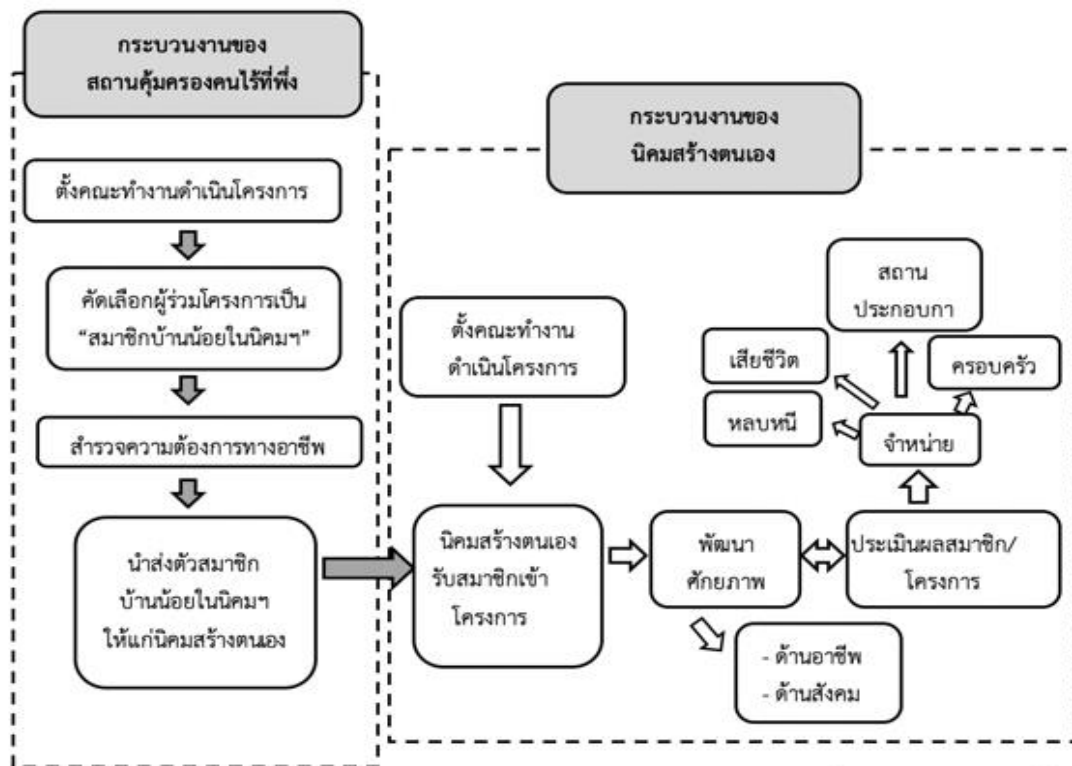
พระราชบัญญัติการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งดังกล่าว เป็นการช่วยเหลือคนไร้ที่พึ่งที่ประสบปัญหาในสังคม ขาดความมั่นคงในการดำรงชีวิตได้อย่างปกติ ไม่มีที่อยู่ที่เหมาะสม ไม่สามารถหารายได้เพียงพอแก่การยังชีพ ได้รับการคุ้มครองให้คนไร้ที่พึ่งสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข มีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต มีสภาพร่างกายและจิตใจเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป (ราชกิจจานุเบกษา,

2557) ซึ่งได้กำหนดวิธีการคุ้มครองไว้อย่างชัดเจนและเหมาะสม สำหรับการศึกษาครั้งนี้ เป็นการประเมินโครงการที่หน่วยงานรัฐจัดให้กลุ่มคนไร้ที่พึ่งว่าจะสามารถตอบสนองตามมณเฑียรราชบัญญัติดังกล่าว ในประเด็นการคุ้มครองช่วยเหลือให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปได้อย่างไร

สรุปสาระสำคัญพระราชบัญญัติควบคุมการ

ขอทาน พ.ศ.2559

พระราชบัญญัติควบคุมการขอทานดังกล่าว ถือเป็นกลไกสำคัญอย่างหนึ่งในการแก้ไขปัญหาสังคมและลดความเหลื่อมล้ำ และเป็นจุดเริ่มต้นทำให้การขอทานในสังคมไทยลดน้อยลงได้ในที่สุด อย่างไรก็ตาม กฎหมายควบคุมการขอทานไม่ได้เป็นหลักประกันว่าจะแก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง แต่ขึ้นอยู่กับผู้ใช้กฎหมายนำไปปฏิบัติมากน้อยเพียงใด (ราชกิจจานุเบกษา, 2559) สำหรับการศึกษาครั้งนี้ เป็นการประเมินโครงการที่หน่วยงานรัฐจัดให้กลุ่มคนไร้ที่พึ่ง/คนขอทานที่คัดกรองมาแล้วว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาสังคมและลดความเหลื่อมล้ำ และเป็นจุดเริ่มต้นทำให้การขอทานในสังคมไทยลดน้อยลงได้อย่างไร

หมายเหตุ : แผนภาพนี้เป็นภาพที่ผู้ศึกษาจัดทำขึ้น

กระบวนการของสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งและนิคมสร้างตนเอง

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้ใช้วิธีการเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลและโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ และการศึกษาภาคสนามโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะจงกับคณะกรรมการดำเนินโครงการบ้านน้อยในนิคมฯ

ประชากรที่ใช้ศึกษา ได้แก่ คณะทำงานโครงการบ้านน้อยในนิคมฯ ประกอบด้วย ผู้บริหารเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ และผู้ปฏิบัติงานโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ในพื้นที่นิคมสร้างตนเองจำนวน 5 แห่ง ซึ่ง

เป็นพื้นที่นำร่อง ประกอบด้วย นิคมสร้างตนเองทุ่งสาน จังหวัดพิษณุโลก นิคมสร้างตนเองปราสาท จังหวัดสุรินทร์ นิคมสร้างตนเองลำตะคอง จังหวัดนครราชสีมา นิคมสร้างตนเองห้วยหลวง จังหวัดอุดรธานี และนิคมสร้างตนเองประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวนหน่วยงานละ 6 คน รวมจำนวนกลุ่มประชากรทั้งสิ้น 30 คน โดยจำแนกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้บริหาร ได้แก่ ผู้ปกครองนิคมสร้างตนเอง จำนวน 5 คน, 2) ผู้ปฏิบัติ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการ จำนวน 5 คน , นักสังคมสงเคราะห์ จำนวน 5 คน และครูฝึกอาชีพ จำนวน 5 คน, 3) พี่เลี้ยง จำนวน 10 คน เก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2558 -

กรกฎาคม 2562 โดยยึดข้อมูลในช่วงการบริหารนโยบายของพลตำรวจเอกดุสิต แสงสิงแก้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (30 สิงหาคม 2557-23 พฤศจิกายน 2560)

เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์ คณะทำงานโครงการบ้านน้อยในนิคมฯ โดยแนวทางของคำถามที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์เป็นไปตามรูปแบบวิธีการของการประยุกต์การประเมินตามแบบจำลอง CIPP Model ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป มีจำนวน 3 ข้อ ประกอบด้วย ตำแหน่งหน่วยงาน / สังกัด เบอร์โทรและอีเมล ส่วนที่ 2 ประเด็นคำถาม ประกอบด้วย บริบทที่ส่งผลต่อการดำเนินงานโครงการ หลักการบริหารทรัพยากร การประสานความร่วมมือของบุคลากรจากกระทรวง/กรม ปัจจุบันใดที่จะเป็นปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานตามแผน กระบวนการจัดทำโครงการ กระบวนการในการคัดเลือกและพัฒนาศักยภาพผู้เข้าร่วมโครงการ การบูรณาการการทำงานร่วมกับแผน/โครงการอื่นๆ การติดตามประเมินผลกลุ่มเป้าหมาย และภาพรวมในการดำเนินงานของโครงการ

ผลการศึกษา

การประเมินผลโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ เพื่อประเมินบริบทหรือสถานะแวดล้อม (Context Evaluation : C) ปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation : I) กระบวนการ (Process Evaluation : P) และประเมินผลผลิต (Product Evaluation : P) ของการดำเนินงานของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้าง

ตนเองของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ตามแบบการประเมิน CIPP Model สรุปผลการศึกษาดังนี้

ส่วนที่ 1 การประเมินบริบทและสถานะแวดล้อมในการดำเนินโครงการ (Context Evaluation : C)

การประเมินเพื่อตรวจสอบว่าโครงการที่จะทำสนองปัญหาหรือความต้องการจำเป็นที่แท้จริงหรือไม่ โดยการนำไปใช้ด้วยวิธีการศึกษาจากหนังสือราชการ รายงานผลการปฏิบัติราชการ สรุปผลการดำเนินโครงการการสืบค้นข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ และการสัมภาษณ์คณะทำงานรายบุคคล ซึ่งการประเมินโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ พบว่า นโยบายนี้สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล ยุทธศาสตร์กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พ.ศ. 2555-2559 นโยบายและแผนยุทธศาสตร์เกี่ยวกับคนไร้ที่พึ่ง รวมถึงนโยบายกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ แต่ในการปฏิบัติงานนั้น พบว่า การดำเนินโครงการในบริบทสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ส่งผลให้การเผชิญปัญหาอุปสรรคแตกต่างกันไปตามบริบทรอบข้าง ซึ่งผู้ปฏิบัติงานต้องเตรียมพร้อมในการรับมือกับปัญหาที่ต้องเผชิญ

ส่วนที่ 2 การประเมินปัจจัยนำเข้าของโครงการ (Input Evaluation : I)

เพื่อตรวจสอบความพร้อม ความเหมาะสม ความพอเพียงและปัจจัยต่างๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์ทางเลือกที่เหมาะสมกับทรัพยากรที่มีอยู่ โดยใช้วิธีการศึกษาจากหนังสือราชการ รายงานผลการปฏิบัติราชการ สรุปผลการดำเนินโครงการ การสืบค้น

ข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ และการสัมภาษณ์
คณะทำงานรายบุคคล ซึ่งการประเมินโครงการบ้าน
น้อยในนิคมสร้างตนเองของกรมพัฒนาสังคมและ
สวัสดิการ มีประเด็นที่น่าสนใจ คือ มีการวางแผนการดำเนินโครงการ การจัดตั้งบุคลากรของ
นิคมสร้างตนเองเป็นคณะทำงาน และมีการบริหารจัดการโครงการในรูปแบบสหวิชาชีพ มีการจัดสรร
งบประมาณเกี่ยวกับการดำเนินงานโดยเฉพาะ
สำหรับพัสดุ/ครุภัณฑ์ที่ใช้ในการบริหารโครงการ
รวมถึงอาคารสถานที่ ห้องปฏิบัติงาน เป็นวัสดุ
อุปกรณ์ของนิคมสร้างตนเอง แต่ยังพบข้อจำกัดจาก
ปัจจัยนำเข้าหลายประเด็นที่ทำให้โครงการต้อง
เผชิญกับอุปสรรค แม้จะมีการเตรียมการมาก่อนก็
ตาม อาทิ งบประมาณไม่เพียงพอต่อการพัฒนา
ศักยภาพสมาชิกโครงการฯ ข้อจำกัดในเรื่องพื้นที่ใน
การฝึกอาชีพที่ได้แต่การเกษตร เป็นต้น

ส่วนที่ 3 การประเมินกระบวนการของโครงการ (Process Evaluation : P)

เพื่อการดำเนินการตรวจสอบและตัดสิน
เพื่อจัดหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจล่วงหน้าก่อน
การปฏิบัติการ และเพื่อเป็นการเก็บบันทึกรายงาน
และตัดสินกิจกรรมและขั้นตอนกระบวนการ การ
ดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ โดยวิธีการศึกษาจาก
หนังสือราชการ รายงานผลการปฏิบัติราชการ
สรุปผลการดำเนินโครงการ และการสัมภาษณ์
คณะทำงานรายบุคคล โดยวิธีการประเมิน
กระบวนการมีจุดมุ่งหมาย เพื่อติดตามควบคุมปัญหา
อุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในกระบวนการปฏิบัติการ
และเฝ้าระวังอุปสรรคที่ไม่ได้คาดไว้ ใช้อธิบาย

ขั้นตอนกระบวนการที่เกิดขึ้นจริงและอย่างต่อเนื่อง
และดำเนินการสังเกตการณ์การปฏิบัติงานของ
เจ้าหน้าที่โครงการและบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
สำหรับการประเมินกระบวนการโครงการบ้านน้อย
ในนิคมสร้างตนเองของกรมพัฒนาสังคมและ
สวัสดิการ พบว่า มีกระบวนการในการคัดเลือก
ผู้เข้าร่วมโครงการ โดยคณะทำงานโครงการบ้าน
น้อยในนิคมสร้างตนเองกรมพัฒนาสังคมและ
สวัสดิการเป็นผู้ทำการคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการ
ทั้งนี้ เพื่อการขยายผลการดำเนินงานตามโครงการ
ธัญบุรีโมเดล และมี กระบวนการพัฒนาศักยภาพ
ผู้เข้าร่วมโครงการ ได้แก่ ด้านอาชีพ และด้านสังคม
โดยกำหนดให้บันทึกผลการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งไว้
ตามแบบบันทึกผลกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพ แต่
ในทางปฏิบัติยังขาดการบันทึกข้อมูล เนื่องจากภาระ
งานที่มาก และต้องดูแลผู้บริการที่มีอาการป่วยทาง
จิตเวช ทำให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง

ส่วนที่ 4 การประเมินผลผลิตของโครงการ (Product Evaluation : P)

ประเมินเพื่อใช้เป็นคำแนะนำ ว่าควรนำมา
ปรับเปลี่ยนหรือยุติ ยกเลิกขึ้นอยู่กับผลการประเมิน
และประเมินสรุปโครงการหลังการสิ้นสุดการดำเนิน
โครงการ เพื่อเปรียบเทียบผลผลิตกับความต้องการ
เป้าหมาย บริบทและกระบวนการ โดยวิธีการเก็บ
ข้อมูลจากการสัมภาษณ์คณะทำงานรายบุคคล ซึ่ง
วิธีการประเมินผลผลิตมีจุดมุ่งหมาย เพื่อกำหนด
เกณฑ์การวัดไว้และวัดผลตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ตาม
วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ซึ่งการประเมินโครงการ
บ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองของกรมพัฒนาสังคม

และสวัสดิการ เป็นการประเมินผลเรื่องผลผลิต และผลลัพธ์ของโครงการการประเมินผลผลิต พบว่าโครงการฯขาดระบบการติดตามประเมินผลการดำเนินงานโครงการอย่างเป็นระบบ ทั้งในส่วนของการประเมินเชิงผลลัพธ์ และการประเมินผลเพื่อการพัฒนา โดยผลสำเร็จตรงตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ในโครงการ เปรียบเทียบผลสำเร็จของงานกับตัวชี้วัดโครงการที่กำหนดไว้ พบว่าเป็นไปตามที่โครงการกำหนดตัวชี้วัดไว้ ประกอบด้วย กลุ่มเป้าหมายได้ประกอบอาชีพ โครงการดำเนินการได้ตามระยะเวลาที่กำหนด และเบิกจ่ายได้ภายในวงเงินที่ได้รับการจัดสรร แต่ผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในโครงการ พบว่า ยังไม่บรรลุผลตามที่กำหนดไว้ ได้แก่

- 1) คนไร้ที่พึ่งปรับตัวดีขึ้น ยังไม่บรรลุผล ผู้รับบริการยังมีพฤติกรรมเดิมๆ เช่น ลักขโมยดื่มเหล้า เป็นต้น
- 2) สร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ประเด็นนี้ยังไม่บรรลุผล พบว่า มีบางแห่งผนังห้องยังเป็นลูกกรง มีการเปิดปิดเป็นเวลา จึงเหมือนการจำกัดเสรีภาพบุคคล อีกทั้งอาคารที่พักตั้งอยู่กลางชุมชน ซึ่งมีปัจจัยรอบข้างเป็นสิ่งรบกวน สมาชิกบ้านน้อยในนิคมฯจึงแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ทำให้เกิดการไม่ยอมรับจากชุมชนรอบข้าง และ
- 3) ปรับพฤติกรรมคนในสังคมให้ร่วมสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี ยังไม่บรรลุผล เนื่องจากผู้รับบริการไม่เปลี่ยนพฤติกรรม ส่งผลให้สังคมไม่ยอมรับ เกิดความหวาดกลัวสะท้อนให้เห็นว่าสังคมยังไม่มีทัศนคติที่ถูกต้องและส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาคนขอทาน คนเร่ร่อน คนไร้ที่พึ่งในชุมชน ซึ่งสามารถสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลโมเดล CIPP จำแนกตามกลุ่มเป้าหมาย ได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 – 4 แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลโมเดล

CIPP จำแนกตามกลุ่มเป้าหมาย

การประเมิน	กลุ่มเป้าหมาย
	ผู้บริหาร (ผู้ปกครอง)
Context	โครงการมีประโยชน์ แต่สถานที่ดำเนินโครงการยังไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินโครงการ
Input	บุคลากรนิคมสร้างตนเองพื้นฐานเป็นบุคลากรที่ปฏิบัติงานพื้นที่ส่วนใหญ่มีความชำนาญเฉพาะด้าน อาทิ การใช้เครื่องจักรหนัก การจัดการที่ดิน ไม่มีประสบการณ์และทักษะในการปฏิบัติงานกับคนไร้ที่พึ่ง แต่ยังขาดในเรื่องงบประมาณที่ไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน ส่วนของอาคารสถานที่รวมถึงวัสดุอุปกรณ์ ใช้ร่วมกับนิคมสร้างตนเอง และในเรื่องการบริหารจัดการยังพบความยุ่งยาก เช่น ทัศนคติของสังคมที่มีต่อผู้ให้บริการในเชิงลบ จึงต้องมีการสร้างความเข้าใจก่อนเริ่มโครงการ ซึ่งมีการให้บุคลากรในนิคมสร้างตนเองไปเรียนรู้งานการดูแลผู้ให้บริการในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งก่อน แต่เมื่อปฏิบัติงานจริง ยังพบปัจจัยสำคัญต่อการดำเนินงาน คือ ผู้ให้บริการบางรายมีอาการทางจิตเวชที่ต้องดูแลอย่างใกล้ชิด
Process	การดำเนินโครงการมีคณะทำงานฯ เพื่อขับเคลื่อนงาน ทั้งดูแลผู้ให้บริการและติดตามผล การดำเนินงาน นอกจากนี้ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานข้างเคียงในการร่วมพัฒนาศักยภาพผู้ให้บริการด้านอาชีพ เช่น สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง สง.ปศุสัตว์ในพื้นที่
Product	มีการติดตามผลภายในหน่วยงาน แต่ไม่มีการประเมินจากหน่วยงานภายนอก ส่วนผลลัพธ์ยังไม่เห็นผลที่ชัดเจน เนื่องจากผู้ให้บริการยังไม่เปลี่ยนพฤติกรรม จนเกิดการไม่ยอมรับจากชุมชน
ภาพรวม	การปฏิบัติงานการคุ้มครอง คนไร้ที่พึ่งตามนโยบายผู้บริหาร

การประเมิน	กลุ่มเป้าหมาย
	ผู้ปฏิบัติ (เจ้าหน้าที่ / ครูฝึกอาชีพ / นักสังคมสงเคราะห์)
Context	สถานที่รองรับการดำเนินงานโครงการได้ แต่ยังคงมีการปรับปรุงเพิ่มเติม
Input	บุคลากรมีความตั้งใจในการดำเนินงานตามนโยบาย เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้ใช้บริการ แต่งบประมาณในส่วนของการพัฒนายังไม่เพียงพอ จึงพัฒนาได้ไม่สมบูรณ์ ส่วนของอาคารสถานที่ รวมถึงวัสดุอุปกรณ์ ใช้ร่วมกับนิคมสร้างตนเอง สำหรับการบริหารจัดการ ยังพบข้อจำกัด ตั้งแต่ข้อมูลในทะเบียนราษฎร์รายบุคคลที่สืบค้นไม่ได้ รวมถึงต้องสร้างความเข้าใจกับชุมชนรอบข้างเพื่อสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ซึ่งมีการให้บุคลากรในนิคมสร้างตนเองไปเรียนรู้งานการดูแลผู้ใช้บริการในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งก่อน แต่เมื่อปฏิบัติงานจริง ยังพบปัจจัยสำคัญต่อการดำเนินงาน คือ มีผู้ป่วยทางจิตเวชที่ต้องรับประทานยาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงในการจัดทำแผนบำบัดรายบุคคล ยังไม่สมบูรณ์ครบถ้วน ด้วยข้อจำกัดด้านทักษะความรู้เฉพาะด้าน ทีมสหวิชาชีพไม่ครบ
Process	การดำเนินงานโครงการมีคณะทำงานฯ เพื่อขับเคลื่อนงาน ตามแนวทางที่ได้รับ ทั้งนี้ได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากหน่วยงานและคนในพื้นที่ หมุนเวียนมาร่วมพัฒนาศักยภาพผู้ใช้บริการ เช่น สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง สง.เกษตรในพื้นที่
Product	มีการติดตามผลภายในหน่วยงาน การประชุมคณะทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาและวางแผนดำเนินงานต่อ แต่ไม่มีการประเมินจากหน่วยงานภายนอก ส่วนผลลัพธ์ยังไม่เห็นผลที่ชัดเจน เนื่องจากผู้ใช้บริการยังไม่เปลี่ยนพฤติกรรม สังคมจึงมีทัศนคติที่ดีและถูกต่อกับผู้ใช้บริการ
ภาพรวม	โครงการเป็นไปในลักษณะเร่งด่วนและไม่ชัดเจน

การประเมิน	กลุ่มเป้าหมาย
	พี่เลี้ยง
Context	ได้ใช้พื้นที่ในนิคมสร้างตนเองให้เกิดประโยชน์ต่อคนเร่ร่อน
Input	บุคลากรมีการปรับตัวเพื่อดำเนินงานตามนโยบายผู้บริหาร โดยมีสหวิชาชีพร่วมด้วย แต่ยังคงขาดงบประมาณที่สนับสนุนเจ้าหน้าที่ในการพัฒนาผู้ใช้บริการ ส่วนของอาคารสถานที่ รวมถึงวัสดุอุปกรณ์ ใช้ร่วมกับนิคมสร้างตนเอง สำหรับการบริหารจัดการพบอุปสรรค เช่น ผู้ใช้บริการไม่ให้ความร่วมมือในการพัฒนาศักยภาพตนเอง รวมถึงตัวเจ้าหน้าที่เองที่มีภาระงานมาก ซึ่งมีการให้บุคลากรในนิคมสร้างตนเองไปเรียนรู้งานการดูแลผู้ใช้บริการในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งก่อน แต่เมื่อปฏิบัติงานจริง ยังพบปัจจัยสำคัญต่อการดำเนินงาน คือ ในการดำเนินงานจริงมีรายละเอียดมาก อีกทั้งผู้ใช้บริการมีอาการทางจิตเวช
Process	การดำเนินโครงการมีคณะทำงานในการขับเคลื่อนงาน และยังมีหน่วยงานภายนอกมาร่วมกิจกรรมเป็นครั้งคราว
Product	ผู้ปกครองมีการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง แต่ไม่มีการประเมินจากหน่วยงานภายนอก ส่วนผลลัพธ์ยังไม่ชัดเจน เนื่องจากชุมชนยังไม่ยอมรับกลุ่มผู้ใช้บริการที่สร้างความหวาดกลัวให้ชุมชน
ภาพรวม	นโยบายเร่งด่วนและยังไม่มีแนวทางที่ชัดเจน

สรุปและอภิปรายผล

จากการประเมินทำให้เห็นว่าความไม่สำเร็จของโครงการบ้านน้อยในนิคมฯ เกิดจากช่องว่างระหว่างนโยบายที่รัฐบาล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำหนดกับความพร้อมของทรัพยากรในพื้นที่แต่ละแห่ง ซึ่งองค์ประกอบสำคัญของการมุ่งไปสู่ผลลัพธ์ของโครงการบ้านน้อยในนิคมฯ คือ มี

บุคลากรที่มีความเข้าใจในแนวคิด ทิศทาง และ เป้าหมายของงานที่ต้องปฏิบัติให้บรรลุตามที่ตั้งไว้ แต่เมื่อไม่มีการสร้างเสริมศักยภาพของบุคลากรนิคม สร้างตนเองให้เข้าใจในบทบาทและภารกิจของตนที่ เปลี่ยนแปลงไป จึงเป็นภารกิจเร่งด่วนที่ การ ดำเนินการไม่เป็นไปอย่างมีระบบ ไม่ครบวงจรไม่ เหมาะสม และไม่ได้รับการยอมรับจากภาคี ผู้ร่วมงาน รวมไปถึงประชาชนทั้งในและนอกพื้นที่ นิคมสร้างตนเอง สำหรับการปรับบทบาทหน้าที่ ภารกิจของนิคมสร้างตนเองให้ปฏิบัติงานโครงการ บ้านน้อยในนิคมฯ ไม่ได้มีการพัฒนาบุคลากรอย่าง เหมาะสม เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน จึงเกิดการ ปฏิบัติงานที่ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม และไม่ปลอดภัย ทั้งต่อตนเองและผู้ใช้บริการ รวมถึงชุมชนโดยรอบ พื้นที่นิคมสร้างตนเองด้วย และไม่เกิดประโยชน์ต่อ ผู้ใช้บริการ ซึ่งจากโครงการบ้านน้อยในนิคมฯ พบว่า การปฏิบัติงานกับผู้ใช้บริการที่มากกว่าครึ่งเป็นผู้ป่วย จิตเวช ใช้วิธีการให้ทดลองหรือเรียนรู้จากการปฏิบัติ ซึ่งไม่ได้ใช้ภาคทฤษฎีและการทดลองปฏิบัติคู่กันไป ภายใต้อาการควบคุม กำกับ ดูแล แนะนำของผู้เชี่ยวชาญ เฉพาะด้าน ทั้งในส่วนของการสร้างสัมพันธ์ภาพ การ สังเกตอาการ การเสริมพลัง การให้คำปรึกษา การดูแล ด้านสุขภาพจิต สังคม รวมไปถึงการจัดการในภาวะ วิกฤติ ฯลฯ

โดยการประเมินความสอดคล้องกับนโยบาย และแผนยุทธศาสตร์เกี่ยวกับคนไร้ที่พึ่ง เป็นการ ปฏิบัติงานการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งตามนโยบายผู้บริหาร ซึ่งกำหนดแนวทางไว้ชัดเจน จะส่งผลให้การดำเนินงาน ของผู้ปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิด ประโยชน์สูงสุดกับคนไร้ที่พึ่งหรือผู้ใช้บริการนั่นเอง ซึ่ง

สอดคล้องกับกาญจนา วัฒนสุนทร (2552) ได้ศึกษาการ ประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมิน CIPP ของสตฟเฟิลบีม ในการประเมินโครงการทางการศึกษา พบว่า การพบ ปัญหาหรือความต้องการจำเป็นของสถานศึกษาอาจพบ ช่องว่างระหว่างสิ่งที่ต้องการ กับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงหลาย ประการ อาจต้องวิเคราะห์ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและทำ การแก้ไข ซึ่งผู้รับผิดชอบโครงการ สามารถกำหนด เป้าหมายและวัตถุประสงค์ ของโครงการให้สอดคล้อง กับปัญหา ในส่วนการจัดสรรงบประมาณเกี่ยวกับการ ดำเนินงานสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย (พัฒนาศักยภาพ ด้านอาชีพ) ไม่เพียงพอ และจากการประเมินภาพรวม ด้านปัจจัยนำเข้า แสดงให้เห็นว่าการบริหารจัดการ เป็นไปตามหลักการบริหารและเกิดความคุ้มค่าในระดับ น้อย ซึ่งสอดคล้องกับสถาบันพัฒนานโยบายและการ จัดการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ดุขฎิ โยเหลา และ คณะ, 2558) ได้ศึกษาโครงการประเมินผลผลิต โครงการสำคัญและพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ 5 ปี เพื่อ เพิ่มประสิทธิภาพองค์การ กรมพัฒนาสังคมและ สวัสดิการ ปี 2558 ซึ่งในประเด็นการให้บริการ สวัสดิการสังคมในสถาบันแก่คนไร้ที่พึ่ง (11 แห่ง) พบว่า อุปกรณ์เครื่องมือ สิ่งอำนวยความสะดวกในการ ดูแล พ้นฟูและปรับสภาพร่างกายและจิตใจ ไม่เพียงพอ และอยู่ในสภาพไม่พร้อมใช้ และขาดการสนับสนุน เงินทุนประกอบอาชีพ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาด้านการ บริหารทรัพยากร โดยเฉพาะบุคลากร พบว่า บุคลากร นิคมสร้างตนเองไม่มีประสบการณ์และทักษะในการ ปฏิบัติงานกับคนไร้ที่พึ่ง ต้องมีการสร้างความรู้และ เตรียมความพร้อมให้กับบุคลากรของนิคมสร้างตนเองมี ความรู้ ความเข้าใจในองค์ความรู้และบทบาทภารกิจที่ เพิ่มขึ้นมากขึ้น จึงยังไม่สามารถทำงานทดแทนกันได้ ซึ่ง

สอดคล้องกับ สถาบันพัฒนานโยบายและการจัดการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ดุขฎิ โยเหลา และคณะ, 2558) ได้ศึกษาโครงการประเมินผลผลิต โครงการ สำคัญและพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ 5 ปี เพื่อเพิ่ม ประสิทธิภาพองค์การ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ปี 2558 ซึ่งในประเด็นการให้บริการสวัสดิการสังคมใน สถาบันแก่คนไร้ที่พึ่ง (11 แห่ง) พบว่า ขาดผู้เชี่ยวชาญ ในการฟื้นฟูและปรับสภาพร่างกายและจิตใจ ผู้เข้ารับ การบำบัด และในประเด็นผลลัพธ์นั้นยังไม่บรรลุตาม วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในประเด็นคนไร้ที่พึ่งปรับ พฤติกรรม สร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ปรับ พฤติกรรมคนในสังคมให้ร่วมสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี สะท้อนให้เห็นว่าสังคมยังไม่มีทัศนคติที่ถูกต้องและส่วน ร่วมในการแก้ไขปัญหาคนขอทาน คนเร่ร่อน คนไร้ที่พึ่ง ในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับสถาบันพัฒนานโยบายและ การจัดการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2558) ได้ศึกษา โครงการประเมินผลผลิต โครงการสำคัญและพัฒนา แผนยุทธศาสตร์ 5 ปี เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพองค์การ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการปี 2558 ซึ่งในประเด็น

การให้บริการสวัสดิการสังคมในสถาบันแก่คนไร้ที่พึ่ง (11 แห่ง) พบว่า กิจกรรมดูแลฟื้นฟูและปรับสภาพร่างกาย และจิตใจ ยังไม่สามารถพัฒนาร่างกายและจิตใจให้พร้อม สำหรับการออกไปใช้ชีวิตในสังคม และยังไม่สามารถทำ ให้มีทักษะในการประกอบอาชีพได้

ประโยชน์ที่จะนำไปใช้จากการศึกษา

ผลการประเมินบริบท ปัจจัยนำเข้า ขั้นตอนกระบวนการดำเนินงาน และผลผลิตของการ ดำเนินงานของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ สามารถนำไป พัฒนาและปรับปรุงโครงการฯในระยะต่อไปตาม ประเด็นการประเมินที่เกี่ยวข้อง เพื่อขยายผลการ ดำเนินงานโครงการเป็นพื้นที่เรียนรู้ชุมชนการพัฒนา ศักยภาพและจัดบริการสวัสดิการสังคมคนไร้ที่พึ่ง ให้แก่หน่วยงานอื่นที่สนใจศึกษาหรือดำเนินการ

บรรณานุกรม

- กาญจนา วัฒนสุนทร. (2552). การประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมิน CIPP ของสต๊ฟเฟมปีม ในการประเมินโครงการ ทางการศึกษา. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ดุขฎิ โยเหลา และคณะ. (2551). การวิจัยประเมินผลการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2557). พระราชบัญญัติคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557. สืบค้นเมื่อ 17 มิถุนายน 2559, จาก [library2.parliament.go.th/giventake/...nla2557/law83-231257-1.pdf...](http://library2.parliament.go.th/giventake/...nla2557/law83-231257-1.pdf)
- ราชกิจจานุเบกษา. (2559). พระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ.2559. สืบค้นเมื่อ 19 มิถุนายน 2559, จาก <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%A407/%A407-20-2559-a0001.htm>

ศุภามณ จันทร์สกุล. (2557). ยุคสมัยของการประเมินผลและแนวคิดทฤษฎีของนักประเมิน.วารสารวิชาการ

มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 8(1), 68-79.

สถาบันพัฒนานโยบายและการจัดการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2558). โครงการประเมินผลผลิต โครงการสำคัญ

และพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ 5 ปี เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพองค์กร กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ปี 2558.

กรุงเทพฯ : กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

นโยบายการลงทุนทางการเกษตรอย่างรับผิดชอบเพื่อการสร้างสวัสดิการสังคมและความมั่นคงทางอาหาร

เกียรติศักดิ์ ยั่งยืน*

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 1) เพื่อศึกษาและรวบรวมนโยบายการส่งเสริมเกษตรกรรมใหม่ของประเทศไทยในระยะ 8 ปี ที่ผ่านมา (พ.ศ. 2555 - 2562) และศึกษากรณีตัวอย่างจากเกษตรกรรมใหม่ 4 กรณีศึกษา 2) เพื่อวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ และปัจจัยแห่งอุปสรรคของการดำเนินนโยบายเกษตรกรรมใหม่ 3) เพื่อศึกษาถึงช่องว่างทางนโยบายที่ต้องพัฒนาต่อ หรือข้อเสนอแนะอื่นที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสารและกรณีศึกษาเกษตรกรรมใหม่ และใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีทั้งการวิจัยเอกสาร และการวิจัยภาคสนาม

ผลการศึกษาพบว่า นโยบายส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรรมใหม่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 - 2562 มีการออกแบบนโยบายและปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี อีกทั้งยังยึดเป้าหมายการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน ปัจจัยความสำเร็จของการขับเคลื่อนเกษตรกรรมใหม่ต้องอาศัยการพัฒนาในหลายมิติ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ การใช้เทคโนโลยี การประสานเครือข่าย การพัฒนาตลาด การแปรรูป และพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งต้องใช้ความรู้หลายศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องดังนั้นจึงจำเป็นต้องใช้การแบบบูรณาการ โดยมีหลายหน่วยงานเข้ามามีส่วน และจากการวิเคราะห์ผลการศึกษพบว่า งานศึกษาเกี่ยวเกษตรกรรมใหม่ยังมีไม่มากนัก ถือว่ายังต้องมีการบุกเบิกงานวิจัยที่เป็นประเด็นเจาะลึกหรือนโยบายเกษตรกรรมใหม่มากขึ้น ในด้านปฏิบัติการขับเคลื่อนหลายประเด็นยังมีช่องว่างที่ต้องการพัฒนา อาทิ แม้จะมีนโยบายการให้บริการในจุดเดียวแล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติยังไม่สามารถเป็นไปตามนั้น เพราะระบบราชการยังเป็นแบบขั้นตอน อีกทั้งการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัตินั้น ยังไม่ไปสู่กว้างมากนัก กระบวนการออกแบบนโยบายเกษตรกรรมใหม่จึงควรเปิดกว้างให้เป็นนโยบายสาธารณะ มากกว่าเป็นนโยบายที่ถูกกำหนด หากใช้กระบวนการมีส่วนร่วมก็จะนำไปสู่การร่วมคิด ร่วมทำ และตอบโจทย์กลุ่มเป้าหมายได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ : เกษตรกรรมใหม่, สวัสดิการสังคม, ความมั่นคงทางอาหาร, นโยบายการลงทุนทางการเกษตรอย่างรับผิดชอบ

* นักวิจัยอิสระ สมาคมไทยเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชนบท (ThaiDHRRRA)

The Responsible Agriculture Investment Policy to create Social Welfare and Food Security

Keadtisaky Yungyuen

Abstract

The objective of this study include 1) to study and compile the policy for promoting the young farmer in Thailand during the past 8 years (A.D. 2012 - 2019) and 4 case studies of Young Smart Farmer Project; 2) to analyze the success factors and the obstacle factors in implementing the related smart farmer policy (Young Smart Farmer Project), and 3) to study the policy gaps that need to be developed or other suggestions obtained from document analysis and case studies of Young Smart Farmer and applying qualitative research included both documentary research and field research.

The study found that the Young Smart Farmer promotion and development policy from 2012 - 2019, policy design, and operation have been continuously following the National Economic and Social Development Plan and the 20 Year National Strategy Plan also adhering to The Sustainable Development Goals (SDGs). The success factor of driving a Young Smart Farmer (YSF) requires development in many dimensions which include upstream, midstream, and downstream and also using technology, network coordination, market development, processing, and product development. Those require the knowledge of many disciplines to be involved. Therefore, it is necessary to use integrated with many departments taking part. From the analysis of the results, the study found that there are not many studies involved in YSF considered that still have to pioneer research that is a more in-depth issue or a new policy of young farmers. In an operational aspect, there are still gaps in many issues that need to be developed; such as even though there is a one-stop service policy, but in practice, it is not possible because the bureaucratic system is still step-by-step as well as putting the policy into practice has not gone to a large scale. The policy design process for the young farmer should, therefore, be open to public policy more than top-down policy. Using the participation process, it will lead to collective thinking, participation, and truly meet the target group.

Keywords : Young smart farmer, Social Welfare, Food security, Responsible Agriculture Investment Policy

บทนำ

ประชากรในภาคเกษตรที่มีแนวโน้มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ มากขึ้นทุกปีๆ ถือว่าเป็นปัญหาที่มีความสำคัญและต้องมีการวางแผนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยข้อมูลแรงงานภาคเกษตร พบว่าสมาชิกในครัวเรือนเกษตรที่อายุมากกว่า 64 ปีขึ้นไปเพิ่มขึ้น จากร้อยละ 7 ในช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ 8 เป็นร้อยละ 11 ในช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ 11 ซึ่งอายุเฉลี่ยของเกษตรกรไทย อยู่ที่ประมาณ 58 ปี ขณะที่เกษตรกรของประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เวียดนาม มีอายุเฉลี่ยเพียงประมาณ 39 ปี เมื่อพิจารณาจำนวนแรงงานภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลง จาก 19.32 ล้านคน ในปี 2544 เหลือ 17.99 ล้านคน ในปี 2558 ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งเกิดจากลูกหลานในภาคเกษตรไม่สนใจประกอบอาชีพเกษตรกร มีการเคลื่อนย้ายไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ โดยเฉพาะภาคบริการ เช่น การขายส่ง การขายปลีก โรงแรมและภัตตาคาร การขนส่ง เป็นต้น ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับคนให้ความสนใจศึกษาในสาขาเกษตรน้อยลง และ เมื่อจบการศึกษาไปประกอบอาชีพอื่น (สำนักงานวางแผนการเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2560)

แนวโน้มสังคมเกษตรเดินทางเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมีแนวโน้มคล้ายคลึงกันทั้งเอเชียและทั่วโลก อาทิ ฟิลิปปินส์ และญี่ปุ่น มีเกษตรกรที่อายุเฉลี่ย 57 และ 66 ปี ตามลำดับ (Asian Farmers Association for Sustainable Rural Development, 2015) ส่วนประเทศออสเตรเลียมีอายุเฉลี่ยมากกว่า 53 ปี (Whiebrook, 2016) สำหรับประเทศไทยการ

เปลี่ยนแปลงประชากรในภาคเกษตร กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความท้าทายหลายประการ ประการแรก สำหรับเกษตรกรผู้สูงอายุหลายรายพบว่า การผลิตเกษตรได้กลายเป็นเพียงรายได้ส่วนหนึ่งจากแหล่งรายได้อื่น (เช่น เงินบำนาญ และการได้รับการส่งเงินจากบุตรหลาน) (Nilsen, 2557) เกษตรกรผู้สูงอายุจึงไม่มีการลงทุนด้านเวลาและการจัดการไร่นาของตนเองที่ทำอยู่ในปัจจุบัน ประการที่สอง เกษตรกรผู้สูงอายุหลายรายยังคงการผลิตเกษตรในรูปแบบเดิม และประการที่สาม ทายาทของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวรายย่อยส่วนใหญ่ ไม่ต้องการสืบทอดในการผลิตเกษตรหลังจากที่เกษตรกรกลุ่มนี้เกษียณอายุจากการทำนา (Faysse, และคณะ, 2560)

ในอีกด้านหนึ่ง การสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่เพื่อทดแทนเกษตรกรที่สูงอายุอาจต้องเผชิญกับความท้าทายด้านทัศนคติของคนรุ่นใหม่หลายอย่าง โดยบุตรหลานเกษตรกรที่ได้รับการศึกษาสูงขึ้น มักไม่สนใจที่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ขาดการต่อเชื่อมในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมจากรุ่นพ่อแม่ ครอบครัวเกษตรกรส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ไม่ต้องการให้ลูกหลานทำงานในภาคเกษตรเพราะเป็นอาชีพที่มีความยากลำบาก มีความเสี่ยงด้านรายได้ต่ำ มีหนี้สิน และไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม ประกอบกับแรงงานรุ่นใหม่ ไม่ต้องการทำงานในภาคเกษตรเช่นกัน (สำนักงานวางแผนการเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2560)

อย่างไรก็ตาม ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) ก็ได้กล่าวถึงการ

ส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งเป็นแม่แบบยุทธศาสตร์ และมียุทธศาสตร์ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) ที่สอดคล้องร้อยเรียงตามกันมา นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) และฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ได้มีการกำหนดแนวทางการสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากบริบทการเปลี่ยนแปลงที่แสดงให้เห็นถึงการเข้าสู่สังคมสูงอายุของภาคเกษตร

จากการสำรวจแรงงานภาคเกษตรพบว่า แรงงานภาคการเกษตร มีทั้งสิ้น 12.71 ล้านราย และแบ่งเป็น Smart Farmer ทั้งประเทศ รวม 981,649 ราย และกลุ่ม Young Smart Farmer รวม 5,477 ราย

ตารางที่ 1: แสดงจำนวนแรงงานภาคเกษตร
ไตรมาส 3 ปี 2559

รายการ	จำนวนราย
ผลการสำรวจแรงงานภาคเกษตร	12,710,000
จำนวน smart farmer	981,649
จำนวน young smart farmer	5,477

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ (ไตรมาส 3 ปี 2559) และกรมส่งเสริมการเกษตร

โดยมีการแบ่งกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ ออกเป็น 3 ประเภท ซึ่งแต่ละประเภทมีการจำแนกการดำเนินงาน ดังนี้

1. กลุ่มบัณฑิตใหม่ที่จบสาขาเกษตร มีความรู้ในภาคการเกษตรแต่ไม่ได้เข้าสู่ภาคเกษตร ซึ่งอาจจะสนใจแต่ขาดปัจจัยและโอกาสในการเป็นเกษตรกร เช่น เงินทุน และที่ดินทำกิน ทำให้ต้องหัน

ไปประกอบอาชีพอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยกลุ่มนี้ถือว่ามีความศักยภาพและความรู้การทำการเกษตรพื้นฐานในการทำการเกษตรแนวทางการดำเนินการจึงเน้นการสนับสนุนปัจจัยและจัดหาที่ดินทำกินเพื่อให้โอกาสในการประกอบอาชีพเกษตรกร

2. กลุ่มเกษตรกรเดิมและลูกหลานเกษตรกร มีพื้นฐานและความพร้อมในการประกอบอาชีพเกษตรกร แต่อาจจะไม่มีความสนใจที่จะประกอบอาชีพเกษตรกรและมีการปรับเปลี่ยนไปสู่ภาคการผลิตอื่นแทน ซึ่งแนวทางการดำเนินงานจึงต้องเน้นการสร้างคุณค่าในอาชีพเกษตรกร และสร้างความมั่นคงด้านรายได้ รวมถึงยกระดับการผลิตให้ครบวงจรควบคู่กับการนำเทคโนโลยีและระบบข้อมูลมาช่วยวางแผนระบบการผลิตเชื่อมโยงการตลาด

3. กลุ่มที่อยู่ภาคการผลิตอื่นหรือผู้สนใจเข้าสู่ภาคการเกษตร เป็นกลุ่มใหม่ที่มีความสนใจในการทำการเกษตร โดยอาจจะไม่มีที่ดินทำกินหรือเงินทุน รวมถึงโอกาสเข้าถึงข้อมูลตลาดและมีข้อจำกัดในเรื่ององค์ความรู้ซึ่งแนวทางการดำเนินงานจึงต้องเน้นให้ความรู้และคำปรึกษาในการผลิต เพื่อต่อยอดความรู้และลดการสูญเสียในการผลิต

ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) ก็ได้กล่าวถึงการส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งเป็นแผนที่ออกแบบสอดคล้องกับยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) และสอดคล้องกับแนวทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) และฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ได้มีการวางยุทธศาสตร์เพื่อกำหนด

ปฏิบัติการโดยจัดทำเป็นแผนให้ช่วงสั้นลง คือ ยุทธศาสตร์ระยะ 5 ปี ซึ่งก็มีแนวทางและแผน ยุทธศาสตร์ที่กล่าวถึงเกษตรกรรมใหม่เอาไว้และถูก นำเอาไปปฏิบัติกันอย่างน่าสนใจควบคู่กับนโยบาย อื่นๆ ด้านการเกษตร เมื่อได้มีการแตกกรอบ ยุทธศาสตร์ จึงมีการกระจายงานไปสู่หน่วยระดับ ปฏิบัติการ และในบางกิจกรรมยังมีการสร้างความ ร่วมมือกับหน่วยที่เป็นเอกชนด้วย ดังนั้นการ วางแผนนโยบายเพื่อส่งเสริมเกษตรกรรมใหม่ จึง ปรากฏถึงการลงทุน ลงกำลังความคิด ลง งบประมาณ มีการบริหารจัดการโดยหน่วยงาน ภาครัฐ

อย่างไรก็ตาม งานศึกษา และวิจัย เกี่ยวกับการส่งเสริมทางนโยบายของรัฐเกี่ยวกับ เกษตรกรรมใหม่ ที่เป็นงานวิจัยมีอยู่ไม่มากนัก โดย ส่วนมากจะเป็นเอกสารเผยแพร่หรือเอกสาร สารณะของภาครัฐที่เกี่ยวกับนโยบายเกษตรและ เกษตรกรรมใหม่ ซึ่งก็ปรากฏมีงานศึกษาที่น่าสนใจ อยู่บ้าง อาทิงานของ Faysse และคณะ (2560) ที่ เขียนถึงนโยบายการสนับสนุนเกษตรกรรมใหม่ ซึ่ง เป็นงานทบทวนงานศึกษาในระดับนานาชาติ อีกชั้น หนึ่งคือ งานศึกษาของสำนักวิชาการ สำนัก เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร 2562 ที่เขียนถึงการ สร้างและพัฒนาเกษตรกรรมใหม่ ซึ่งเป็นงานที่มอง การส่งเสริมเกษตรกรรมใหม่ในประเทศไทย งาน ส่งเสริมที่เชื่อมโยงกับภาคเอกชนและเชื่อมโยงกับ สถิติของหลายๆประเทศ และงานของภาณี บุญย เกื้อกูล (2560) รายงานการศึกษาส่วนบุคคล Individual Study เรื่อง การพัฒนาเกษตรกรรมใหม่ เพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันภาคเกษตร

และงานวิทยานิพนธ์ของ ประสาทพร สীগพลี (2560) เป็นงานศึกษาระดับปริญญาเอกที่ศึกษาถึง เครือข่ายบ่มเพาะเกษตรกรรมใหม่ ซึ่งเน้นการศึกษา ภาคสนาม

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและรวบรวมนโยบายการ ส่งเสริมเกษตรกรรมใหม่ของประเทศไทยในระยะ 8 ปี ที่ผ่านมา (พ.ศ. 2555 - 2562) และศึกษากรณี ตัวอย่างจาก young smart farmer 4 กรณีศึกษา

2. เพื่อวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่นำไปสู่ ความสำเร็จ และปัจจัยแห่งอุปสรรคของการดำเนิน นโยบายเกษตรกรรมใหม่ (โครงการ young smart farmer)

3. เพื่อศึกษาถึงช่องว่างทางนโยบายที่ต้อง พัฒนาต่อ หรือข้อเสนอแนะอื่นที่ได้จากการ วิเคราะห์เอกสารและกรณีศึกษา young smart farmer

3. คำถามการวิจัย

1) สถานะและเนื้อหาการขับเคลื่อนนโยบาย เกี่ยวกับเกษตรกรรมใหม่เป็นอย่างไร

2) ปัจจัยที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ความ เสี่ยง ของโครงการส่งเสริมเกษตรกรรมใหม่ (โครงการ young smart farmer) เป็นอย่างไร

3) อะไรคือสิ่งจำเป็น และควรต้องมีเพิ่มหรือ เสนอแนะในนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม เกษตรกรรมใหม่

4. นิยามศัพท์

เกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) หมายถึง ผู้ที่มีความสนใจหรือประกอบอาชีพทางการเกษตร ไม่จำกัดเพศ อายุระหว่าง 17-45 ปี อายุไม่จำกัดว่าต้องเป็นเยาวชนแต่หากเกษตรกรที่มีความสามารถเปิดรับ ปรับเปลี่ยนแนวคิด และพัฒนานวัตกรรมหรือการบริหารทางการทำเกษตรได้ อีกทั้งมีแนวทางในการลด ละ เลิก ใช้สารเคมีทางการเกษตร

การส่งเสริมการเกษตร (Agricultural Extension) คือ การให้บริการหรือระบบที่ช่วยเหลือประชาชนโดยวิธีการให้การศึกษา (Education Procedure) เพื่อปรับปรุงวิธีการและเทคนิคทางการเกษตร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและรายได้ รวมทั้งการปรับปรุงระดับความเป็นอยู่ (Level of Living) ระดับมาตรฐานทางการศึกษา และสังคมของชีวิตชนบทให้ดีขึ้น

การลงทุนทางการเกษตรอย่างมีความรับผิดชอบ หมายถึง นโยบายหรือโครงการของรัฐที่ส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ ซึ่งจะไม่สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และไม่เป็นอันตรายต่อเกษตรกร ผู้ผลิต และผู้บริโภค

5. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งจะมีทั้งการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) ดังนี้

1) การวิจัยเอกสาร เป็นการวิจัยนโยบายส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิทยานิพนธ์ บทความ เอกสารต่างๆ ของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ การวิจัยภาคสนาม เป็นการสัมภาษณ์เกษตรกรเจ้าของกิจการที่อยู่ในโครงการเกษตรกรรุ่นใหม่ เกี่ยวกับกิจกรรมทางการเกษตรที่ทำ นวัตกรรมที่นำมาใช้ การยอมรับของครอบครัว สังคม ในการเลือกอาชีพเกษตรกร ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายโดยมุ่งเน้นให้มีการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามของนโยบายส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ และสิ่งที่อยากให้ช่วยสนับสนุน ฯลฯ

2) การสุ่มตัวอย่าง เป็นการเลือกเกษตรกรรุ่นใหม่เป็นกรณีศึกษา ซึ่งสามารถเป็นตัวแทนของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีวิถีและรูปแบบหลากหลายโดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้

ก. กิจกรรมในฟาร์มมีความน่าสนใจ

ข. ผลผลิตจากฟาร์มที่แตกต่างกัน

ค. รูปแบบ แนวคิดในการทำเกษตร การจัดการฟาร์ม มีความน่าสนใจ

ง. การใช้ทักษะ ด้านทุนความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ที่แตกต่างกัน

จากเกณฑ์ดังกล่าวทำให้ได้ 4 กรณีศึกษา ดังนี้

(1) นางสาวเอกรัตน์ แผนเจริญ ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชยันนาทส่งธนาคารข้าวของ ตำบลหนองกะปูลำเออบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี ปลูกข้าวไรซ์เบอร์รี่ โดยใช้เมล็ดพันธุ์ 10 กิโลกรัมต่อไร่ได้ผลผลิต 800 กิโลกรัม จ.เพชรบุรี

(2) นางสาวพัฒนจิตา ดำมณี ผลิตพืชต้นอ่อน เช่น ต้นอ่อนทานตะวัน ต้นอ่อนถั่วลิสง ต้นอ่อนหัวไชเท้า ต้นอ่อนผักบุ้งจีน ถั่วงอกสองสี ข้าวโพดม่วงกล้า (ข้าวโพดข้าวเหนียวม่วง) โดยผ่านการรับรอง GAP

แบบกลุ่ม ส่งให้กับห้างที่รับผักแนวเกษตรอินทรีย์ไม่ใช้สารเคมี และมีการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน จังหวัดสระบุรี

(3) นายพนตล สว่างญาติ ผลิตภัณฑ์อินทรีย์ป้องกันกำจัดโรคพืชและแมลงศัตรูพืช ในรูปแบบผงบรรจุซอง และการประยุกต์ใช้ความรู้ด้านวิศวกรรมประสานร่วมมือกับหน่วยงานราชการจัดทำเครื่องหยอดเมล็ดพันธุ์ข้าว จ.พระนครศรีอยุธยา

(4) นายสรายุทธ คุณสุข เป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ ณ. บ้านดงบัง ต.ดงขี้เหล็ก อ.เมืองปราจีนบุรี จ. ปราจีนบุรี ที่ต้องการสืบสานอาชีพด้านการเกษตรของบรรพบุรุษ และพัฒนาสวนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ร่มรื่น สามารถพักผ่อนเพลิดเพลินได้อย่างสบายใจ และเป็นแหล่งปลูกสมุนไพรหลากหลายชนิด เพื่อส่งเป็นวัตถุดิบให้แก่มูลนิธิโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร

6. ผลการวิจัย

6.1 สถานการณ์ภาคการเกษตรที่ส่งผลต่อนโยบายเกษตรกรรุ่นใหม่

(1) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ผลกระทบต่อนโยบายการเกษตรที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ อาทิ ปัญหาภัยแล้ง น้ำท่วม โรคและแมลงศัตรูพืชระบาด และความแปรปรวนของฤดูกาล ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรลดลง พันธุ์พืชที่มีอยู่ไม่สามารถปรับตัวต่อสภาวะอากาศที่เปลี่ยนไป การสังเกตหรือประสบการณ์ของเกษตรกรอาจไม่เพียงพอต่อการรับมือกับสถานการณ์ที่ไม่เคยมีมาก่อน ไม่สามารถเตรียมการได้ทัน ทำให้มีความเสี่ยงต่อการสูญเสียผลผลิต และมีต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น

เช่น การใช้สารควบคุมโรคและแมลงศัตรูพืช การใช้พลังงานสูบน้ำเพื่อใช้ในสภาวะน้ำแล้งหรือสูบน้ำออกในสภาวะน้ำท่วม แม้ว่าที่ผ่านมาทั่วโลกจะมีการพัฒนาเทคโนโลยีการเกษตรอย่างต่อเนื่อง แต่การทำการเกษตรส่วนใหญ่ ยังต้องพึ่งพาสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นหลัก จากรายงานของ ชลลดา ถาคำมี (2545) ระบุว่าอุณหภูมิที่สูงขึ้นส่งผลต่อการผลิตข้าว หากอุณหภูมิเพิ่มสูงมากกว่า 35 องศาเซลเซียส ช่อดอกจะเป็นหมัน มีละอองเกสรที่ผิดปกติ ทำให้ผลผลิตและคุณภาพข้าวลดลง ดังนั้น การสร้างความสามารถในการปรับตัวของภาคการเกษตรจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะการวิจัยและพัฒนา การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการใช้เทคโนโลยีเพื่อการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Adaptation technology)

(2) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และสังคมยุคดิจิทัล เทคโนโลยีก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของโลกในหลายๆ ด้าน โดยปัจจุบันเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทต่อเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น เช่น นานาเทคโนโลยี เทคโนโลยีชีวภาพ เทคโนโลยีเครื่องจักรกลทุนแรง และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เป็นต้น สำหรับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารช่วยในการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารระหว่างกันได้ทั่วโลก โดยผ่านระบบเครือข่ายและสื่ออิเล็กทรอนิกส์หลากหลายรูปแบบ เช่น วิทยุ โทรศัพท์ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต ซึ่งการติดต่อสื่อสารผ่านระบบเครือข่ายเหล่านี้ ทำให้เกิดสังคมที่เรียกว่า สังคมยุคดิจิทัล ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและสังคมยุคดิจิทัลเป็นโอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ของประเทศ เช่น การมีเว็บไซต์เป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์ข่าวสาร การซื้อขายสินค้าผ่านระบบ e-commerce การใช้เทคโนโลยีในการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพและปริมาณเพิ่มขึ้น และการทดแทนแรงงานด้วยเครื่องจักร

การขับเคลื่อนภาคเกษตรของไทยให้เติบโตต่อเนื่องและมีเสถียรภาพในโลกยุคดิจิทัลนั้น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับภาคเกษตร จำเป็นต้องก้าวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกเทคโนโลยีในอนาคต โดยการพัฒนาองค์ความรู้ด้านนวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารผนวกกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีการผลิตและการตลาดสมัยใหม่ ซึ่งจะช่วยยกระดับภาคเกษตรไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในด้านการผลิตตลอดโซ่อุปทานให้ได้คุณภาพมาตรฐาน เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ปลอดภัยต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค

(3) การเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยหรือชราภาพ เกษตรกรรมไทย

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ได้กล่าวถึงสถานการณ์การเข้าสู่สังคมสูงวัยของโลกว่าส่งผลต่อเศรษฐกิจและรูปแบบการดำเนินชีวิตในปี 2558 ประชากรโลกมีจำนวน 7,349 ล้านคน และจะเพิ่มเป็น 7,758 ล้านคน ในปี 2563 ประมาณครึ่งหนึ่งจะอาศัยอยู่ในทวีปเอเชีย นอกจากนี้ องค์การสหประชาชาติยังได้ประเมินสถานการณ์ว่าในช่วงปี 2544-2643 จะเป็นศตวรรษแห่งผู้สูงอายุจากการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุ โดยสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 12.3 ในปี 2558 เป็นร้อยละ 13.8 ในปี 2563 ขณะที่วัย

แรงงาน (อายุ 25-59ปี) จะเพิ่มขึ้นเล็กน้อยจากร้อยละ 45.4 เป็นร้อยละ 45.7 ในช่วงเวลาเดียวกัน แต่หลังจากปี 2563 วัยแรงงานจะลดลงอย่างต่อเนื่อง ส่วนวัยเด็ก (อายุ 0-24ปี) ลดลงจากร้อยละ 42.3 เป็นร้อยละ 40.8 ในช่วงเวลาดังกล่าว โดยประเทศพัฒนาแล้วจะเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์แล้ว และส่วนใหญ่มีระยะเวลาในการเตรียมตัวสำหรับการเป็นสังคมสูงวัยค่อนข้างนานเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศกำลังพัฒนา เช่น ประเทศฝรั่งเศสใช้ระยะเวลา 115 ปี สวีเดน 85 ปี สหรัฐอเมริกา 69 ปี เป็นต้น ขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ใช้ระยะเวลาที่สั้นกว่ามาก เช่น จาไมกา 25 ปี ศรีลังกา 23 ปี เป็นต้น เช่นเดียวกับประเทศไทยมีระยะเวลาที่เข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ค่อนข้างเร็ว ประมาณ 16 ปี ก่อนที่จะเป็นประเทศพัฒนาแล้ว ส่งผลต่อการออม การลงทุน และการคลังของประเทศ ขณะเดียวกันแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและกระจายตัวของประชากรโลกที่พบว่ามากกว่าร้อยละ 50 จะอาศัยอยู่ในเขตเมือง ซึ่งมีสัดส่วนการบริโภคมากกว่าร้อยละ 80 ของประชากรทั้งหมด และกลุ่มผู้สูงอายุในประเทศที่พัฒนาแล้วเป็นกลุ่มสำคัญที่ทำให้มีการบริโภคสินค้าและบริการเพิ่มมากขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการบริโภคสินค้าและบริการด้านสุขภาพ ดังนั้น จึงเป็นโอกาสสำหรับประเทศไทยในการพัฒนาสินค้าและนวัตกรรมใหม่ๆ รวมทั้งการบริการทางการแพทย์และการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุเพื่อรองรับความต้องการของผู้สูงอายุในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว เช่น ธุรกิจ Nursing Home ธุรกิจด้านโรงแรมและการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น และยิ่งก่อให้เกิดความต้องการแรงงานในสาขาอาชีพ

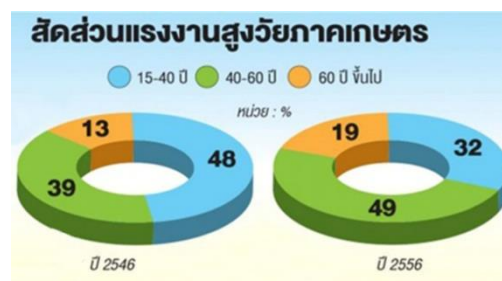
ที่เน้นในกลุ่มผู้สูงอายุมากขึ้นตามมา เช่น ผู้ดูแลผู้สูงอายุ (Care Giver) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การเป็นสังคมสูงวัยของโลกยังอาจเป็นภัยคุกคามสำคัญสำหรับประเทศไทยด้วยเช่นกันเนื่องจากการลดลงของวัยแรงงาน จึงอาจก่อให้เกิดการแย่งชิงประชากรวัยแรงงาน โดยเฉพาะคนที่มีศักยภาพสูง ซึ่งเป็นกำลังแรงงานสำคัญในการพัฒนาประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

จากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่าสถานการณ์ตลาดแรงงานไทยกำลังเผชิญกับข้อจำกัด คือ กำลังแรงงานมีแนวโน้มลดลง จากการสำรวจสถานะการทำงานของประชากรในปี 2560 พบว่า ประชากรในวัยแรงงานปัจจุบันมีจำนวน 38.08 ล้านคน ลดลงจากปี 2553 ที่มีจำนวนแรงงาน 38.64 ล้านคน โดยสัดส่วนแรงงานต่อประชากรทั้งหมดลดลงจากร้อยละ 70.2 เหลือเพียงร้อยละ 68 และแรงงานในภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลงจากร้อยละ 42.5 ลดลงเหลือ ร้อยละ 31.2 ในอีกด้านหนึ่ง นอกจากแรงงานภาคการเกษตรจะลดลงแล้ว แรงงานที่มีอยู่ยังเป็นแรงงานสูงวัยด้วย จากข้อมูลของสำนักสถิติแห่งชาติ เปรียบเทียบปี 2546 และปี 2556 พบว่า ภาคเกษตรไทยกำลังเผชิญกับปัญหาสูงวัยของแรงงาน ซึ่งเร็วกว่าภาพรวมของประเทศไทยที่กำลังก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบมากขึ้น สัดส่วนของแรงงานเกษตรสูงวัยที่มีอายุ 40-60 ปี เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 39 ในปี 2546 ร้อยละ 49 ในปี 2556 เช่นเดียวกับสัดส่วนของแรงงานที่มีอายุมากกว่า 60 ปี ที่เพิ่มขึ้นด้วย สวนทางกับสัดส่วนของ

แรงงานอายุน้อย (15-40ปี) ที่ลดลงอย่างมากจากร้อยละ 48 เป็น ร้อยละ 32 ในช่วงเวลาเดียวกัน

แผนภาพที่ 2 : แสดงสัดส่วนแรงงานสูงวัยภาค

การเกษตร

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

นอกจากนี้ Khunpisuth (2010) ได้วิเคราะห์วิกฤติแรงงานภาคเกษตรกรรมของไทยไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้ ภาคเกษตรเป็นภาคที่ใช้แรงงานมากที่สุด แต่มีรายได้ต่อประชากรต่ำสุด ประเทศไทยเป็นประเทศผู้ผลิตและส่งออกสินค้าเกษตรและอาหารที่สำคัญของภูมิภาค (คนวงค์ คันธมรฐพรจน์, 2558) กำลังเผชิญปัญหาใหม่ด้านแรงงานที่จะส่งผลกระทบต่อการผลิตทางการเกษตรในอนาคตอันใกล้นี้ สาเหตุหลักมาจาก 1) การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย ประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรมีอายุโดยเฉลี่ยประมาณ 58 ปี 2) ความไม่มั่นคงในรายได้จากการทำการเกษตร ขาดแรงจูงใจขาดนโยบายแก้ปัญหาที่เป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง 3) การเคลื่อนย้ายแรงงาน การขาดแรงงานที่มีคุณภาพ ส่งผลให้เกิดการขาดแคลนแรงงานฝีมือสำหรับภาคการผลิต 4) ผู้ประกอบการเกษตรรุ่นใหม่ที่ไม่มีพื้นฐานเกษตร 5) แรงงานรับจ้างถาวรมีปริมาณลดลงทุกปี เนื่องจากคนไทยรุ่นหลังไม่สนใจทำงานภาคเกษตรกรรม และ 6) แรงงานรับจ้างชั่วคราว ที่ส่วนใหญ่เป็นคนต่างด้าว และแรงงาน

กลุ่มนี้จะเพิ่มมากขึ้นหลังจากเกิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 ซึ่งประเด็นที่ต้องระวัง คือ ผลกระทบการผลิตของไทยที่มีแนวโน้มพึ่งพิงแรงงานต่างด้าวมากขึ้น (อภิชาติ ไจอารีย์ และคณะ, 2559)

(4) การปรับตัวเกษตรกรรมไทยเพื่อมุ่งสู่เกษตรกรรมยั่งยืน ภายใต้นโยบายเกษตรกรรมยั่งยืน ทิศทางและนโยบายการขับเคลื่อนเกษตรกรรมยั่งยืนของประเทศไทยปรับมาสู่การให้ความสำคัญกับระบบเกษตรยั่งยืนมาระยะหนึ่ง เพราะต้องการจัดความสมดุลของการเกษตรที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ลด และเลิกการใช้สารเคมี โดยผลักดันในเชิงปฏิบัติตามแผนนโยบายเกษตรอินทรีย์และเกษตรกรรมยั่งยืนที่จะเห็นได้จากการที่มีการบรรจุเป้าหมายการพัฒนาเกษตรยั่งยืนไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (ปี 2540-2544) รวมทั้งการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติปี 2551-2554 กระทั่งปัจจุบันมีคณะกรรมการและแผนพัฒนาระบบการผลิตแบบยั่งยืนระดับชาติหลายส่วน รวมทั้งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีการระบุถึงการมีพื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืน จำนวน 5 ไร่ และแผนพัฒนาการเกษตรระยะ 20 ปี ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ได้บรรจุเกษตรกรรมยั่งยืนเป็นส่วนหนึ่งในฐานะนโยบายที่ก้าวหน้าของประเทศ อย่างไรก็ตามแม้มีนโยบายมีความก้าวหน้าในระดับหนึ่งแต่ในทางปฏิบัติเพื่อให้บรรลุถึงเกษตรกรรมยั่งยืนนั้นยังต้องอาศัยกลไกรัฐ งบประมาณ การสนับสนุนความรู้ และการจำกัดหรือยกเลิกไม่นำเข้าสารเคมีบางชนิดเพื่อเป็นการจัดการระดับต้นน้ำ ซึ่ง

จากระยะเวลาที่ผ่านมามีหลายประเด็นมีความอ่อนไหวและต่อสู้กันระหว่างกลุ่มที่ใช้สารเคมีเพื่อการเกษตรโดยให้เหตุผลว่าเป็นการช่วยลดต้นทุนและกลุ่มที่ไม่ใช้สารเคมีทางการเกษตรและเห็นว่าสารเคมีกลับเป็นต้นทุน อีกทั้งยังทำลายสุขภาพและสิ่งแวดล้อมด้วย ทำให้แม้นโยบายจะได้มีการเขียนไว้แต่ในทางปฏิบัติการขับเคลื่อนเกษตรกรรมยั่งยืน จึงยังเป็นประเด็นที่ทำทลายอยู่ถึงปัจจุบัน

กล่าวโดยสรุป หลายสถานการณ์เป็นปัจจัยที่ต้องคำนึงถึง เพราะเกี่ยวข้องกับภาคการเกษตร เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ที่อาจทำให้อากาศแปรปรวน แล้ง ฝนตกหนัก ซึ่งส่งผลต่อการติดดอกออกผลของพืชพันธุ์ และการทำเกษตรโดยตรง ส่วนความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและสังคมยุคดิจิทัล เป็นเครื่องมือหนึ่งของเกษตรกรุ่นใหม่ ซึ่งภาคเกษตรของไทยจะเติบโตต่อเนื่องจากและมีเสถียรภาพในโลกยุคดิจิทัลนั้น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับภาคเกษตร จำเป็นต้องก้าวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงด้านประชากรก็เป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้าง สังคมสูงวัยทำให้แรงงานภาคเกษตรน้อยลง และแรงงานภาคเกษตรมีประชากรที่สูงวัยเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการที่ต้องเร่งมีนโยบายส่งเสริมเกษตรกรุ่นใหม่เพื่อให้ประชากรภาคการเกษตรมีความสมดุล อีกทั้งการปรับตัวภายใต้นโยบายเกษตรกรรมยั่งยืนยังเป็นปัจจัยหนุนด้านกระบวนการทัศนเกษตรกรรมและกลุ่มส่งเสริมหลัก คือ เกษตรกรรุ่นใหม่แล้ว ควรไปโน้มน้าวที่ยั่งยืน เพื่อให้เกิดการเกษตรที่ปลอดภัย เกื้อกูล สิ่งแวดล้อม ส่งเสริมสุขภาพ ให้

กลายเป็นกระแสหลักของสังคม ซึ่งที่กล่าวมาเป็นสถานการณ์หลักที่มีอิทธิพลต่อนโยบายเกษตรกรุ่นใหม่

6.2 สถานะนโยบายส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรุ่นใหม่

ตลอดระยะเวลากว่า 60 ปี การออกแบบเพื่อพัฒนาประเทศ การแปรนโยบายออกเป็นกิจกรรมต่างๆ ของประเทศไทยจะยึดหลักการนโยบายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งนับจากอดีตปี พ.ศ. 2504 จนถึงปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2562 มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติรวมทั้งสิ้น 12 ฉบับ ซึ่งมีการร่างและเขียนใหม่เพื่อให้สอดคล้องตามสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของสังคม ระบบโลก สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี สังคม และวัฒนธรรม ทุกๆ 5 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้มียุทธศาสตร์หลายด้านครอบคลุมทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศ โดยแบ่งหมวดหมู่ยุทธศาสตร์ต่างๆ และอาศัยผลการศึกษาวิจัยเป็นข้อมูลอ้างอิงสนับสนุนการออกแบบนโยบาย

อย่างไรก็ตามเมื่อกล่าวถึงแผนทางด้านยุทธศาสตร์ด้านเกษตรกรรม ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรุ่นใหม่ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จุดเริ่มต้นสำคัญและเริ่มมีการกล่าวถึงเรื่องเกษตรกรุ่นใหม่ ตลอดจนมีการวิเคราะห์เกี่ยวกับสถานการณ์ด้านประชากรและแนวโน้มสำคัญของแรงงานภาคเกษตร ได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 โดยได้กล่าวถึง การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของโลก ว่า

ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง โดยทำการศึกษาประเทศอื่นๆ พบว่า ประเทศที่พัฒนาแล้วส่วนใหญ่ ได้เข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุมานานกว่า 40-50 ปี เช่น ฝรั่งเศส สวีเดน สหรัฐอเมริกา อิตาลี และญี่ปุ่น ส่วนประเทศกำลังพัฒนา อาทิ เกาหลี สิงคโปร์ จีน อินโดนีเซีย บรูไน ไทย และเวียดนาม ได้ก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุแล้วในช่วง 5 ปี ก่อนปี 2555 และในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ประชากรสูงอายุในโลกเพิ่มเป็น 81.86 ล้านคน ผลกระทบจากการเป็นสังคมผู้สูงอายุของประเทศต่างๆ ได้แก่ เกิดการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติทั้งแรงงานที่มีฝีมือและไร้ฝีมือเพื่อทดแทนกำลังแรงงานในประเทศที่เป็นสังคมผู้สูงอายุ ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและสังคมของประเทศนั้นๆ อีกทั้งทำให้โครงสร้างการผลิตเปลี่ยนจากการใช้แรงงานเข้มข้นมาเป็นการใช้องค์ความรู้และเทคโนโลยีมากขึ้น ส่งผลต่อการพัฒนาคนให้มีความรู้ มีศักยภาพ ทักษะและความชำนาญ ควบคู่กับการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อใช้ทดแทนกำลังแรงงานที่ขาดแคลน ความเข้มข้นของการใช้เทคโนโลยีจะขึ้นกับระดับการพัฒนาของแต่ละประเทศ โครงสร้างการใช้จ่ายงบประมาณเปลี่ยนแปลงไป ประเทศที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุจะมีรายจ่ายด้านสุขภาพเพิ่มขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) และประมวลข้อมูลในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติย้อนหลัง พบว่าผลตอบแทนแรงงานในภาคเกษตรมีสัดส่วนต่ำเมื่อเทียบกับนอกภาคเกษตร โครงสร้างการจ้างงานของประเทศไทยพบว่าแรงงานในภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลงร้อยละ 61.3 ในช่วงแผนฯ 6 เหลือร้อยละ 39.6 ในช่วงแผน

ฯ 10 ขณะที่ภาคอุตสาหกรรมมีแนวโน้มการจ้างงานเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 10.3 เป็นร้อยละ 15.1 ในช่วงแผนฯ 6 และ 10 ตามลำดับ ส่วนภาคบริการมีการจ้างเพิ่มจากร้อยละ 27.9 เป็น 45.3 ในช่วงเวลาเดียวกัน เมื่อพิจารณาถึงผลตอบแทนแรงงาน (Compensation of employee: CF) ในแต่ละสาขาการผลิต พบว่า ผลตอบแทนแรงงานในภาคเกษตรมีต่ำสุดเพียงร้อยละ 3.4 ภาคอุตสาหกรรมร้อยละ 36.1 และภาคบริการ ร้อยละ 60.5 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) จากการประมวลสถานการณ์ดังกล่าว ส่งผลต่อการกำหนดทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 โดยได้ระบุถึงการพัฒนาเกษตรกรรมใหม่ ให้เป็นส่วนหนึ่งในยุทธศาสตร์การพัฒนาเป็นครั้งแรก โดยระบุอยู่ในส่วนย่อยของยุทธศาสตร์การสร้างความสมดุลและมั่นคงของอาหารและพลังงาน โดยระบุว่าต้องมีการสร้างความมั่นคงในอาชีพและรายได้ให้แก่เกษตรกร โดยการส่งเสริมและสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เข้าสู่ภาคเกษตร เพื่อทดแทนเกษตรกรที่สูงอายุและมีสุขภาพที่ไม่แข็งแรง

หลังแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 11 รัฐบาลและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีนโยบายให้ทุกหน่วยงานจัดทำแผนยุทธศาสตร์ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) และเชื่อมโยงการออกแบบนโยบายให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ (UN) ที่ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาขึ้นใหม่โดยอาศัยกรอบความคิดที่มองการพัฒนาเป็นมิติ (Dimensions) ของเศรษฐกิจ สังคม

และสิ่งแวดล้อม ให้มีความเชื่อมโยงกัน เรียกว่า เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ Sustainable Development Goals (SDGs) ซึ่งจะใช้เป็นทิศทางการพัฒนาตั้งแต่เดือนกันยายน ปี 2558 ถึงเดือนสิงหาคม 2573 ครอบคลุมระยะเวลา 15 ปี โดยเฉพาะได้มีแตกกรอบ ในเป้าหมายที่ 2 คือ ความยุติธรรมทั่วไพบรรลุความมั่นคงทางอาหารและยกระดับโภชนาการ และส่งเสริมเกษตรกรรมที่ยั่งยืน มาเป็นส่วนหนึ่งของการออกแบบนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านการเกษตร ตลอดจนแนวทางนโยบายเกษตรกรรมรุ่นใหม่

ทั้งแผนยุทธศาสตร์ 20 ปี และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG) จึงส่งผลในเชิงวิสัยทัศน์และการกำหนดนโยบายของ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) (ขณะนั้นเป็นรัฐบาลโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ- คสช.) ได้มีการวางยุทธศาสตร์ และวางแผนปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมเกษตรกรรมใหม่อย่างจริงจัง การออกแบบยุทธศาสตร์ในแผนพัฒนาครั้งนี้ นับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ประการแรก เพราะเป็นการกำกับกรอบเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาหลักในระยะยาวด้วยยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ประการที่สอง มีการปรับเปลี่ยนเรื่องการเชื่อมต่อการแปลงแผนสู่การปฏิบัติให้มีกรอบและทิศทางที่ชัดเจนขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559) โดยได้กล่าวถึงแนวทางยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ในส่วนของการพัฒนาภาคการเกษตร ได้มีนโยบายสร้างบุคลากรด้านการเกษตร โดยการผลิต

เกษตรกรรุ่นใหม่ หรือดำเนินนโยบายบัณฑิตคืนถิ่น การจัดทำหลักสูตรการศึกษาที่เน้นการเรียนรู้จาก ภาคปฏิบัติ เพื่อสร้างเกษตรกรที่มีความรู้และมีความสามารถในการยกระดับการผลิต แปรรูป การตลาดและการบริหารจัดการที่สามารถปรับตัวได้ทันตามการเปลี่ยนแปลงของโลก การสนับสนุนการสร้างการรวมกลุ่มเกษตรกรปราดเปรื่องให้เป็น ผู้บริหารจัดการธุรกิจการเกษตรตั้งแต่ต้นน้ำถึง การแปรรูปและการตลาด และเปิดโอกาสให้บุตรของ เกษตรกรที่มีพื้นที่ทำเกษตร มีทัศนคติและความ ต้องการในการสานต่องานเกษตรกรรมเป็นลำดับ แรก ตลอดจนการสร้างค่านิยมที่ดีและการสร้างความมั่นคงของเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร โดยเฉพาะการดูแลสวัสดิการชาวนา ควบคู่กับการ สนับสนุนการเพิ่มรายได้จากอาชีพนอกภาคเกษตร รวมถึงการสร้างองค์ความรู้และเข้าถึงเครือข่าย พัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและวาง ระบบบริหารจัดการความรู้เพื่อให้เกิดการถ่ายทอด องค์ความรู้เทคโนโลยี (สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) ก็ได้กล่าวถึงการส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งเป็นแม่แบบยุทธศาสตร์ สอดคล้องกับ แนวทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) และฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ได้มีการกำหนดแนวทางการ สร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากบริบท การเปลี่ยนแปลงที่แสดงให้เห็นถึงการเข้าสู่สังคม สูงอายุของภาคเกษตร โดยสรุปแนวคิดและหลักการ ในการสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแผนพัฒนา มีดังนี้

1. การสร้างค่านิยมที่ดี เพื่อให้เห็นคุณค่า ของอาชีพเกษตรกรรม

2. การฝึกอบรมและจัดทำหลักสูตร การศึกษา ทั้งในระบบและนอกระบบที่เน้นการ เรียนรู้จากภาคปฏิบัติ เพื่อสร้างเกษตรกรและผู้ ที่สนใจในการทำเกษตรให้มีความรู้และมีความ สามารถในการทำเกษตร

3 การสนับสนุนองค์ความรู้ด้านการเกษตร และที่เกี่ยวข้องทั้งระบบอย่างครบวงจร เพื่อรองรับ ความสนใจในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ตั้งแต่ การวางแผนการผลิตการแปรรูป เชื่อมโยงถึง การตลาด การบริหารจัดการในเชิงธุรกิจและการใช้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมมาช่วยในการผลิต

4. การสนับสนุนปัจจัยการผลิตและ โครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น อาทิ ที่ดินทำกิน แหล่ง น้ำ พันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ และแหล่งเงินทุน ให้กับ ประชาชนหรือเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีความตั้งใจในการ ทำเกษตรแต่ยังขาดความพร้อมในการประกอบ อาชีพ เป็นต้น

5. การสร้างความมั่นคงในการประกอบ อาชีพ ทั้งในส่วนของการประกันภัย การดูแล สวัสดิการ และการสนับสนุนการเพิ่มรายได้นอกภาค เกษตร

6. การเสริมสร้างบทบาทการมีส่วนร่วมใน การกำหนดนโยบายการพัฒนาภาคเกษตร และการ ขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิรูป

ไม่เพียงสำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติเท่านั้นที่ต้องทำการวิเคราะห์ เขียนแผนสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แต่ กระทรวงต่างๆ ก็ได้มีการออกแบบแผนระยะ 20 ปี

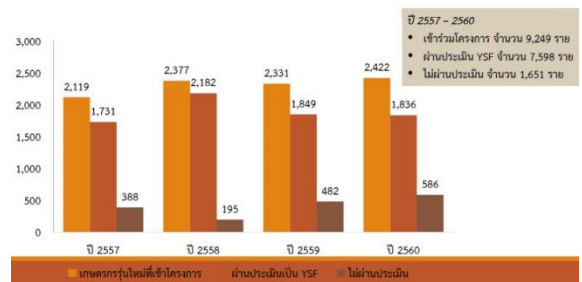

ที่สอดคล้องตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ตามไปด้วย โดยแตกต่างกันในประเด็นงานรับผิดชอบสำหรับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) และแผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 กรมส่งเสริมการเกษตรจึงได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเกษตรระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) และ แผนปฏิบัติงาน ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2560- 2564) เพื่อใช้เป็นกรอบทิศทางการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตร

ในส่วนของงบประมาณนั้นทางกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ให้ความสำคัญกับ young smart farmer มากขึ้น โดยในปี 2563 ได้จัดสรรงบประมาณสำหรับการพัฒนาเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer)/ Young Smart Farmer/ เกษตรกรรุ่นใหม่ วงเงิน 389 ล้านบาท (ข้อมูล : กองนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร, 2562) ซึ่งก่อนหน้านี้งบประมาณปี 2562 สำหรับการพัฒนาเกษตรกรสู่ Smart Farmer และ Young smart farmer งบประมาณรวมจำนวน 153,060,000 บาท โดยมีหน่วยงานภาคีเข้าร่วมได้แก่กรมส่งเสริมการเกษตร ร่วมกับ กรมการข้าว กรมประมง กรมปศุสัตว์กรมหม่อนไหม กรมส่งเสริมสหกรณ์ และสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2562)

แผนภาพที่ 3: แสดงสถิติจำนวนเกษตรกรรุ่นใหม่ (YSF) โดย กองพัฒนาเกษตรกร กรมส่งเสริม

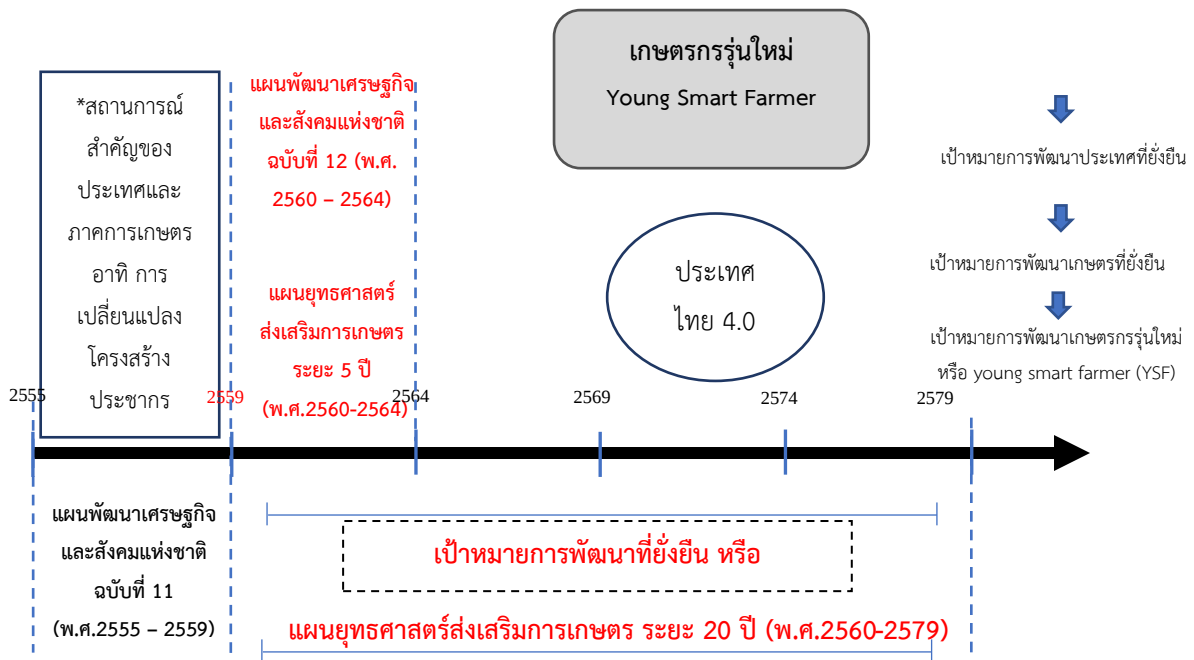
การเกษตร

จากตัวเลขสถิติ ของกรมส่งเสริมข้อมูลปี 2557 – 2560 (สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2562) พบว่า มีผู้สนใจเข้าร่วมโครงการ young smart farmer มากกว่า 2,000 รายขึ้นทุกปี จากการเปิดรับสมัครเพื่อคัดกรองเป็น YSF โดยในปีที่มีผู้เข้าร่วมโครงการมากที่สุด คือ ปี 2560 มีจำนวน 2,422 ราย ผ่านการประเมินเป็น YSF 1,836 ราย และไม่ผ่านประเมิน 586 ราย รองลงมา ในปี 2558 มีผู้เข้าสมัครเข้าร่วม 2,377 ราย ผ่านการประเมิน 2,182 ราย และไม่ผ่าน 195 ราย ลำดับต่อมา ปี 2559 ทั้งสิ้น 2,331 ราย ผ่านการประเมิน 1,849 ราย ไม่ผ่านประเมิน 482 ราย และปี 2557 มีผู้สนใจสมัคร 2,119 ราย ผ่านการประเมิน 1,731 ราย ไม่ผ่าน 388 ราย ตัวเลขรวมตั้งแต่ปี 2557 – 2560 มีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 9,249 ราย ผ่านประเมินเป็น YSF จำนวน 7,598 ราย ไม่ผ่านการประเมิน 1,651 ราย

แผนภาพที่ 4 : แสดงความสัมพันธ์ของนโยบายที่เกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่
(Young Smart Farmer)

สรุป พัฒนาการนโยบายส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ จากแผนภาพที่ 3 นโยบายส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) เป็นการออกแบบแนวทางยุทธศาสตร์ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ซึ่งนับเป็นแผนแม่บทการพัฒนาภาพใหญ่ของประเทศ อีกทั้งยังยึดเป้าหมายใหญ่ที่เป็นระดับสากล คือ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ซึ่งแผนระยะยาวนี้ได้มีการแตกแผนออกเป็นแผนระยะ 5 ปี ได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และในส่วนของการเกษตรโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มีการออกแบบแผนการเกษตรที่ล้อกับแผน

ยุทธศาสตร์ชาติ กล่าวคือ แผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเกษตร ระยะ 20 ปี และยังมีแผนย่อยที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอีกคือแผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเกษตร 5 ปี ซึ่งเป็นที่มาสำคัญของการวางแนวทางโครงการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ (YSF) โดยมีหน่วยงานดูแลหลัก คือ กรมส่งเสริมการเกษตร (กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2560)

6.3 การส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่

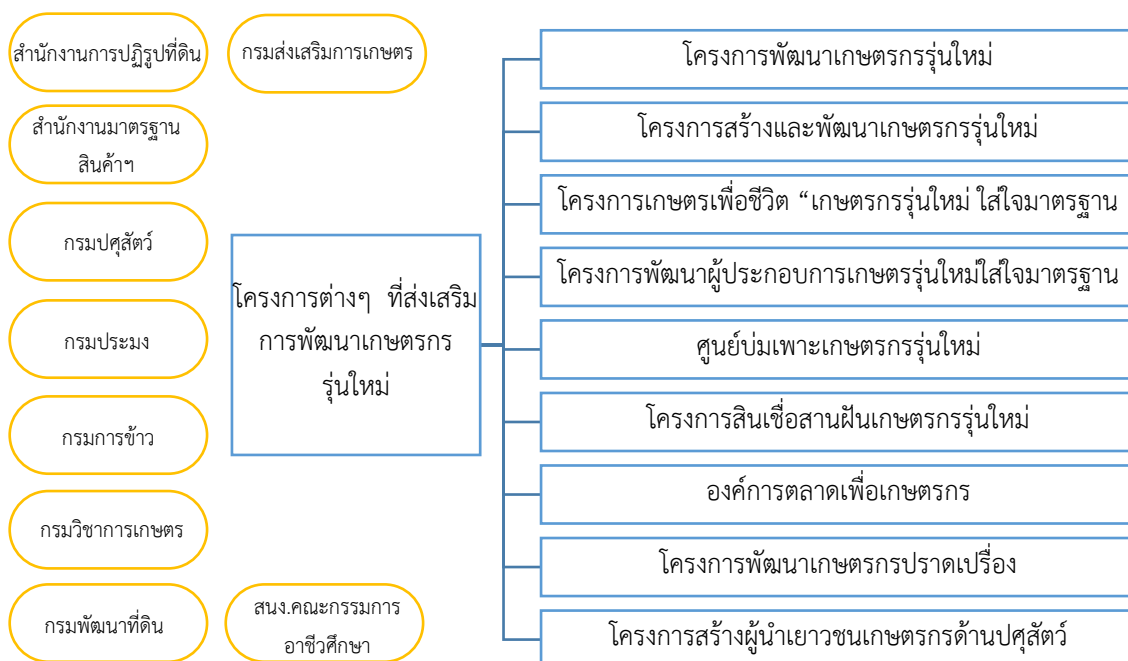
ภายใต้โครงการที่กำกับดูแลโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีโครงการที่ได้ดำเนินการ

เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมใหม่ หลายโครงการในช่วง
ระยะ 10 ปีที่ผ่านมา นับเป็นการลงทุน และการ
เชื่อมโยงหลายหน่วยงานภายใต้กระทรวงเกษตรและ

สหกรณ์เข้ามาสนับสนุนการทำงานกับเกษตรกรรม
ใหม่ ตัวอย่างโครงการต่างๆ ดังนี้

แผนภาพที่ 5 ภาพรวมของโครงการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนนโยบายเกษตรกรรมใหม่

โครงการทั้ง 9 โครงการเป็นโครงการที่ย่อย
ออกมาจากแผนนโยบายหลัก ซึ่งได้กล่าวถึงแล้วใน
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และ
ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ซึ่งได้เชื่อมโยงให้แต่ละ
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการออกแบบกิจกรรม และ
โครงการในลักษณะที่แตกต่างกัน อาทิ โครงการ
พัฒนาเกษตรกรรมใหม่ มีกรมส่งเสริมการเกษตร
เป็นเจ้าภาพหลัก โครงการสร้างและพัฒนา
เกษตรกรรมใหม่ มีสำนักงานปฏิรูปที่ดิน เพื่อ
เกษตรกรรม (ส.ป.ก.) เป็นเจ้าภาพหลัก โครงการ

เกษตรเพื่อชีวิต “เกษตรกรรมใหม่ ใส่ใจมาตรฐาน”
มีสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร
แห่งชาติ เป็นเจ้าภาพหลัก และอีกหลายโครงการที่
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ออกแบบโครงการให้มี
ประเด็นเน้นที่เกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติงานของ
หน่วยงานนั้นๆ

อย่างไรก็ตาม ในทุกๆ โครงการ จะมีการบูร
ณาการหรือมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นนอกเหนือจาก
หน่วยงานเจ้าภาพเข้ามามีส่วนร่วมอยู่เสมอ อาทิ
โครงการเกษตรเพื่อชีวิต “เกษตรกรรมใหม่ ใส่ใจ

มาตรฐาน” มีกรมส่งเสริมการเกษตร กรมปศุสัตว์ กรมประมง กรมการข้าว กรมวิชาการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน และสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เป็นต้น หลายโครงการได้สะท้อนให้เห็นว่า เกษตรกรรุ่นใหม่ มีความสัมพันธ์กับหลายประเด็น หลายความรู้ งานส่งเสริมจึงจะสามารถขับเคลื่อนให้เป็นไปได้ อีกทั้งการที่กลไกภาครัฐเข้ามาสนับสนุนทั้งทางด้านงบประมาณ ทรัพยากรเจ้าหน้าที่ ความรู้ ทำให้งานส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่เป็นประเด็นที่สามารถเชื่อมโยงได้กับทุกหน่วยการขับเคลื่อน ซึ่งสามารถที่จะผลักดันให้งานเกษตรกรรุ่นใหม่เป็นประเด็นร่วมของ และเป็นวาระร่วมกันได้ง่ายขึ้น

กล่าวโดยสรุป สถานะทางนโยบายส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) เป็นการออกแบบแนวทางยุทธศาสตร์ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ซึ่งเป็นแผนแม่บทการพัฒนาภาพใหญ่ของประเทศ อีกทั้งยังยึดเป้าหมายใหญ่ที่เป็นระดับสากล คือ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ซึ่งแผนระยะยาวนี้ได้มีการแตกแผนออกเป็นแผนระยะ 5 ปี ได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเป็นที่มาสำคัญของการวางแผนทางโครงการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ (YSF) โดยมีหน่วยงานดูแลหลัก คือ กรมส่งเสริมการเกษตร ซึ่งได้มีการแตกย่อยโครงการต่างๆ ออกมากมาย ภายใต้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยวางยุทธศาสตร์ระยะยาวเกี่ยวกับเกษตรกรรุ่นใหม่ และการมีกลยุทธ์ในการมีศูนย์ประสาน ศูนย์ขับเคลื่อนกิจกรรม อาทิ ศูนย์บ่มเพาะเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งมีความพยายามกระจายให้ครบทุก

จังหวัดทั่วประเทศ ดังนั้นหากทำความเข้าใจนโยบายส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ จะต้องมีการทำความเข้าใจนโยบายในแผนใหญ่ อาทิ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติควบคู่ไปด้วย ซึ่งจะให้เห็นความเชื่อมโยงของโครงการต่างๆ ที่แตกกิจกรรมออกมาอย่างสอดคล้องกัน

7. กรณีศึกษา Young Smart Farmer

ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เกษตรกรรุ่นใหม่ 4 คน ซึ่งมีกิจกรรมทางด้านการเกษตรที่หลากหลาย โดยอยู่กันคนละจังหวัด ซึ่งมีการถามเกี่ยวกับวิธีการจัดการการผลิต เทคนิคการเกษตร มุมมองเกี่ยวกับเกษตรกรรมยั่งยืนและเกษตรกรรุ่นใหม่ โดยภาพรวมจากประสบการณ์ของกรณีศึกษาที่สัมภาษณ์นั้นพบว่าส่วนหนึ่งเคยทำงานนอกภาคการเกษตรมาก่อน เคยมีประสบการณ์การใช้ชีวิตแบบมนุษย์เงินเดือน ทำงานภายใต้องค์กรบริษัท แต่จากคำถามถึงความสุขของชีวิต การมองไปในระยะยาวของชีวิตทำให้ต้องนำตัวเองกลับบ้าน กลับมายังพื้นที่ที่ตัวเองมีอยู่เพื่อประกอบอาชีพที่มีอิสระ เป็นนายของตัวเองมากขึ้น จากการที่เคยมีประสบการณ์ด้านอาชีพอื่นนอกภาคการเกษตร กลายเป็นจุดแข็งของการใช้มุมมอง การวิเคราะห์ เข้ามาประกอบการบริหารงานด้านเกษตรของตน ทำให้กิจกรรมทางด้านเกษตรมีวิธีการ วิธีคิดทางการตลาดที่แตกต่างออกไปจากรุ่นพ่อแม่

สำหรับกรณีศึกษาที่ไม่ได้ทำอาชีพอื่นนอกภาคเกษตรมาก่อน แต่ทำการเกษตรกับพ่อแม่มาตลอด มีลักษณะของผู้ชอบเรียนรู้ตลอดเวลา ทั้งกับภาครัฐและกลุ่มการเรียนรู้ต่างๆ ทำให้เกิดการนำ

ความรู้นำมาปรับปรุง ประยุกต์กับแปลงเกษตรของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเทคนิคทางด้านเกษตรอินทรีย์ การจัดการบริหารต้นทุนการเกษตร การพัฒนาตลาด เป็นต้น

อย่างไรก็ตามทั้งสองรูปแบบมีจุดเปลี่ยนที่มีทั้งปัจจัยภายในตนเองที่ต้องการเปลี่ยนแปลงและปัจจัยภายนอกเข้ามามีอิทธิพลให้มาเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ แต่กระบวนการเรียนรู้ต่างๆ และมุมมองของเกษตรกรแบบใหม่ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและสังคมจะประกอบอยู่ทั้ง 4 กรณศึกษา เพราะในทุกคนมองเห็นร่วมกันในการทำเกษตรกรรมให้มีความยั่งยืน ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและการมองเศรษฐกิจชุมชน และเศรษฐกิจแบ่งปัน เป็นหลักการสำคัญ

กล่าวโดยสรุป จากกรณีศึกษา 4 กรณี พบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้ Young Smart Farmer ต้นแบบประสบความสำเร็จ คือ

1) มีความคิดเชิงบวกในอาชีพเกษตรกรรม มองเห็นถึงคุณค่า และความภาคภูมิใจในอาชีพเป็นเกษตรกร หลายกรณีศึกษามองว่าอาชีพเกษตรเป็นอาชีพที่ตอบโจทย์ชีวิตของพวกเขา และมีคุณค่ากับชุมชนสังคม อีกทั้งยังสามารถตอบโจทย์เศรษฐกิจให้กับครอบครัวได้ด้วย

2) มองเห็นว่าการทำอาชีพเกษตรกรรมที่มีคุณภาพนั้น จะต้องเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ พัฒนาความรู้อยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ที่เรียนรู้จากการกระทำ ความรู้ที่เรียนรู้จากวิทยากร ความรู้ที่เรียนรู้การอ่านหรือจากสื่อต่างๆ การมีความรู้ในเรื่องที่ทำ การใช้ข้อมูลในการวางแผนการผลิต จะทำให้ประสบความสำเร็จ

3) การมีตัวแบบ เช่น Smart Farmer ช่วยยกระดับเกษตรกรต้นแบบ และช่วยยกระดับเกษตรกรรุ่นใหม่อื่นๆ ที่เรียนรู้ร่วมกันกับเกษตรกรต้นแบบ เพราะเป็นการสร้างแรงจูงใจ การช่วยเหลือด้านความรู้และทรัพยากร การส่งเสริมให้ปฏิบัติด้วยตนเอง การสะท้อนผลและการเสริมแรง

4) กระบวนการพัฒนาเกษตรกรอย่างมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การวิเคราะห์ตนเองของเกษตรกร การจัดทำแผนพัฒนาตนเองและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งเป็นเวทีที่รัฐได้พยายามจัดให้มีขึ้นในหลายหลักสูตร และต่อเนื่องมาตลอด

5) การพยายามสร้างเครือข่ายเกษตรกรรุ่นใหม่ ไม่จะเป็นการรวมกลุ่มสื่อสารใน line application หรือทาง facebook หรือสื่อสารผ่านมือถือ ทั้งที่เป็นทางการและสื่อสารกันแบบตามอัธยาศัย การสร้างพื้นที่ของการแลกเปลี่ยนไม่ว่าทางออนไลน์หรือศูนย์อบรมต่างๆ นับว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการประคับประคอง ช่วยเหลือกันในทางความรู้ ช่องทางตลาด เทคนิค แนวคิด ที่เป็นในลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อน พี่สอนน้อง ทำให้งานเกษตรกรรุ่นใหม่สามารถดำเนินไปได้แบบค่อยเป็นค่อยไป

6) การวาง Mindset ของเกษตรกรรุ่นใหม่ ที่มุ่งสู่เกษตรกรรมยั่งยืน และสร้างเศรษฐกิจที่แบ่งปัน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การทำเกษตรมีความยั่งยืน เพราะทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ที่เอื้อเฟื้อกันทำให้เกิดเป็นความสัมพันธ์ของคู่ธุรกิจระยะยาว และเกษตรอินทรีย์ยังเป็นการเกื้อกูลให้สิ่งแวดล้อมเอื้อต่อการผลิตได้อย่างยั่งยืนไม่เกิดความเสื่อมสภาพของดิน และสิ่งแวดล้อม

7) การใช้ Social media กับการตลาด ทำให้วิธีคิดต่อการตลาดของคนรุ่นใหม่ ไม่เพียงต้องไปขายยังตลาดสด ตลาดนัด แต่เพียงอย่างเดียว ทำให้การตลาดของเกษตรกรรุ่นใหม่มีหลากหลายช่องทาง และยืดหยุ่นสูง

8) การใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อสร้างเอกลักษณ์และทางเลือกให้กับผลิตภัณฑ์ของตนเอง ซึ่งไม่จำเป็นต้องทำเหมือนรุ่นพ่อแม่ หรือปลูกพืชชนิดเดียวกันจนล้นตลาด เช่น แทนที่จะเลือกผลิตข้าว แต่เน้นการผลิตข้าวปลูกแทนเพราะได้ราคาดีกว่า หรือการที่มีพื้นที่น้อยการเลือกปลูกต้นอ่อนชนิดต่างๆ ก็ทำให้สามารถใช้พื้นที่ได้คุ้มค่าและส่งขายหลายรอบการผลิต เป็นต้น

อย่างไรก็ตามในแง่ของการต้องการสนับสนุนจากภาครัฐที่เรียกร้องจากการสัมภาษณ์ทั้ง 4 กรณีมีในลักษณะคล้ายกันคือเรื่องงบประมาณ และการสร้างพื้นที่เรียนรู้ การเชื่อมโยงเครือข่าย Young smart farmer ที่จะต้องมีความต่อเนื่อง และมีงบประมาณสนับสนุน

8. อภิปรายผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

8.1 การวิเคราะห์ปัจจัยภายในปัจจัยภายนอก

การวิเคราะห์ครั้งนี้จะใช้เครื่องมือ SWOT Analysis เป็นการวิเคราะห์ 1) ปัจจัยภายในเพื่อประเมินจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weakness) และ 2) ปัจจัยภายนอกเพื่อประเมิน โอกาส (Opportunities) และภัยคุกคาม (Threats) โดยมีหน่วยวิเคราะห์คือองค์ประกอบต่างๆ ของนโยบายเกษตรกรรุ่นใหม่การวิเคราะห์นี้มีจุดประสงค์เพื่อประเมินความสมบูรณ์ และเหมาะสมของนโยบาย

อีกทั้งนำไปสู่ข้อเสนอเพื่อจัดวางแผนงาน ข้อเสนอ และกลยุทธ์เพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์ต่อนโยบาย ดังนี้

1) การวิเคราะห์ปัจจัยภายใน

1.1 ด้านโครงสร้างองค์กรหน่วยงานนโยบายและปฏิบัติ

จุดแข็ง มีการวางโครงสร้างหน่วยงานในทุกระดับตั้งแต่ระดับชาติ เช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกรมส่งเสริมการเกษตร ทำหน้าที่พัฒนานโยบาย และร่วมกับหน่วยปฏิบัติการต่างๆ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักและระดับจังหวัด ตลอดจนท้องถิ่น โดยจะเห็นจากการมีศูนย์บ่มเพาะเกษตรกรรุ่นใหม่ มีหน้าที่ประสานและเป็นกลไกเชิงปฏิบัติการให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่ที่กระจายตัวในแต่ละเขต โดยมีการแบ่งหน้าที่เป็นลำดับขั้นตอน มีสำนักงานเกษตรอำเภอ เกษตรตำบล ในทุกอำเภอและตำบล ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบุคลากรในระดับพื้นที่ เป็นโครงสร้างที่สามารถพัฒนาไปสู่การมีส่วนร่วมและให้บริการระดับพื้นที่

จุดอ่อน เนื่องจากในทางปฏิบัติ ยังเป็นโครงสร้างที่เป็นลำดับขั้นอยู่ แม้จะมีนโยบายให้การทำงานเป็นแบบ One stop service แล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติยังไม่สามารถเป็นไปตามนั้น เพราะมิติของงานด้านเกษตรกรรมเกี่ยวข้องกับหน่วยปฏิบัติการของรัฐหลายหน่วย อาทิ สำนักงานปฎิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร (สปท.) ก็มีการจัดการภายในองค์กรที่มีขั้นตอนอีกแบบหนึ่ง ดังนั้นการวางเป้าหมายของ One stop service จึงต้องอาศัยการพัฒนา และปรับระบบให้ลัดขึ้น ในกรณีที่มี

ประเด็นที่ Young smart farmer ต้องการความช่วยเหลือ หรือสนับสนุน

1.2 ด้านนโยบาย

จุดแข็ง สามารถมองนโยบายได้ใน 2 ระดับ ระดับแรกระดับการออกแบบนโยบายคือนโยบายระดับชาติ กับ นโยบายระดับปฏิบัติการ นโยบายระดับชาติที่เกี่ยวข้องกับ Young smart farmer นั้นจะออกแบบล้ากับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) มีผลทำให้กรอบมิติทิศทางที่ต่อเนื่องเพราะแม่บทยุทธศาสตร์ชาติมีระยะการมองที่ไกล อีกทั้งการมีกรอบของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ยังเป็นจุดแข็งเพราะทำให้การออกแบบนโยบายมีทิศทางที่เป็นสากล ส่วนในระดับนโยบายที่เป็นแบบปฏิบัติการนั้นถูกย่อยออกมาเป็นกิจกรรมซึ่งจะสำเร็จได้จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของหลายภาคส่วนและกลุ่มเป้าหมายที่เป็น Young Smart Farmer เอง ส่วนหนึ่งได้กลายเป็นจุดแข็ง ประกอบกับปัจจัยที่ทางกรมส่งเสริมการเกษตรมีแผนงานและปฏิทินการฝึกอบรมที่ชัดเจน ทำให้ระดับภาคปฏิบัติได้ถูกประสานผู้เข้าร่วมและฝึกอบรมต่อเนื่องในทุกๆ ปี จึงมีผลให้เกิดพัฒนาการขึ้นในงานส่งเสริม Young smart farmer

จุดอ่อน ส่วนหนึ่งของการออกแบบนโยบายนั้นจำเป็นต้องอาศัยเอกสารงานวิจัย และการวิเคราะห์ เพื่อพิจารณาสถานการณ์โลก และภาคการเกษตร และเป็นข้อมูลส่วนสำคัญในการนำไปสู่การออกแบบนโยบาย อย่างไรก็ตามงาน

ศึกษาที่เกี่ยวข้องกับ Young smart farmer ยังมีไม่มากนัก ถือว่ายังต้องมีการบุกเบิกงานวิจัยที่เป็นประเด็นเจาะลึกหรือนโยบายเกษตรกรรมรุ่นใหม่มากขึ้น หรือทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศมากขึ้น อีกทั้งงานศึกษาเพื่อเป็นข้อมูลออกแบบนโยบายควรเป็นปัจจุบัน

การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัตินั้น ยังไม่ไปสู่วงกว้างมากนัก เพราะมีบางศูนย์การเรียนรู้ บางศูนย์บ่มเพาะเกษตรกรรมรุ่นใหม่ เท่านั้นที่สามารถนำเอากิจกรรมต่างๆ ที่ได้ถูกออกแบบจากส่วนกลางไปใช้

อีกส่วนหนึ่งสำคัญ คือ กระบวนการออกแบบนโยบายเกษตรกรรมรุ่นใหม่ ควรเปิดกว้างให้เป็นนโยบายสาธารณะ มากกว่าเป็นนโยบายที่ถูกกำหนด หรือให้ความสำคัญในเชิงสัญลักษณ์ หรือหลักคิด หากนโยบายถูกใช้กระบวนการมีส่วนร่วมก็จะนำไปสู่การร่วมคิด ร่วมทำ และตอบโจทย์การใช้ประโยชน์ของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างแท้จริง

1.3 ด้านทรัพยากร

จุดแข็ง เนื่องจากเจ้าภาพหลักของการขับเคลื่อนนโยบาย คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกรมส่งเสริมการเกษตร ดังนั้นจึงมีความพร้อมในด้านของทรัพยากรการบริหารงาน มีการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศรองรับระบบการทำงาน การสนับสนุนอุปกรณ์ทางการเกษตร และมีการบูรณาการในการใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างภายในและหน่วยงานเครือข่าย ตลอดจนมีการจัดสรรบุคลากรและงบประมาณเพื่อการทำงาน

จุดอ่อน

การทรัพยากรที่มีอยู่ในฐานองค์กรรัฐ จำเป็นที่ต้องอาศัยการจัดการบริหารที่แข็งแกร่ง ตามมาด้วย เนื่องจากเป็นองค์ประกอบที่ใหญ่ และ ขอบเขตการทำงานทั่วประเทศ ทำให้อาจจะมีข้อที่ ต้องพัฒนากำลังคน และระบบ ควบคู่กับการปฏิบัติ เพื่อเป็นเรียนรู้และเพิ่มศักยภาพระบบและบุคลากร เพื่อให้การประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ แล้วตามไปด้วย

ในด้านของงบประมาณในประเด็นของการ พัฒนา Young Smart Farmer ว่าน้อย เมื่อ เปรียบเทียบกับ การที่ต้องสนับสนุนศูนย์บ่มเพาะ เกษตรกรรุ่นใหม่ ที่มีมิติการทำงานหลายประเด็น อีกทั้งตัวของ YSF เองอาจจะเข้าไม่ถึง จากการ สัมภาษณ์ Young smart farmer พบว่าหลายครั้งที่ ระดับอำเภอ หรือจังหวัดจัดเวทีพบปะ กัน Young smart farmer ต้องออกงบประมาณ ช่วยเหลือค่า เดินทางกันเอง

1.4 ด้านบริหารจัดการทีมและเครือข่าย

จุดแข็ง เกษตรกรให้ความสำคัญกับ การเกษตร ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ ส่วน เจ้าหน้าที่ก็ทำงานเป็นทีม ช่วยเหลือกัน

จุดอ่อน ขาดความต่อเนื่องของเจ้าหน้าที่ใน การประสาน และติดตามการทำงานของ Young smart farmer เช่น หลังจากร่วมเวทีอบรมแล้ว ไม่ได้มีการติดตามเพื่อว่าผู้อบรมนั้นได้นำสิ่งที่ได้จาก การอบรมไปใช้หรือไม่ อีกทั้งหน่วยงานไม่ค่อยสนใจ เรื่องขวัญและกำลังใจของ Young smart farmer ทำให้หลายครั้งที่ YSF หน้าใหม่ต้องให้กำลังใจ

กันเอง หรือบ้างก็หายไปจากแวดวงเกษตรกรรุ่นใหม่ (ข้อมูลบางส่วนจากการสัมภาษณ์ Young smart farmer)

2) การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก**2.1 การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากร**

โอกาส: การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง ประชากรที่สังคมไทยเดินทางมาสู่สังคมผู้สูงอายุ และ ภาคการเกษตรมีแรงงานภาคการเกษตรน้อยลง เป็น โอกาสของการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อทดแทนแรงงาน และคิดค้นการทำเกษตรที่มีประสิทธิภาพโดยใช้ แรงงานน้อย อย่างไรก็ตามค่าจ้างแรงงานภาค การเกษตรเป็นต้นทุนที่มากกว่า 30 เปอร์เซ็นต์ของ ต้นทุนทั้งหมด ได้ถูกบริหารภายใต้แนวคิด สมาร์ท ฟาร์มเมอร์ หรือเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) เพื่อให้การผลิตภาคการเกษตรมีความ ทนสมัย มีการใช้เครื่องมือที่ทันสมัย มีการบริหาร ต้นทุน มีการตลาด E-Commerce ตลอดจนการ ออกแบบ Packaging ผลิตภัณฑ์ที่มีความทันสมัย ตอบสนองกลุ่มเป้าหมาย ผลจากโครงสร้างทาง ประชากรที่เปลี่ยนแปลงทำให้เกิดมุมมองที่รองรับ อนาคตมากขึ้น

ภัยคุกคาม: การเปลี่ยนแปลงทาง โครงสร้างประชากรที่รวดเร็ว ทำให้ต้องใช้การ ปรับตัวที่รวดเร็วตามไปด้วย ซึ่งสถานการณ์ใน ปัจจุบันแม้จะมีแผนงานที่ดี แต่การกำกับให้เกิด ปฏิบัติการตามแผนและบรรลุเป้าหมายนั้นต้องอาศัย การบริหารเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วโดย องค์การทุกด้านต้องพร้อมปฏิบัติการ (Active learning and practice) แต่ปัจจุบันการทำงานใน

รูปแบบ one stop service ยังไม่เกิดขึ้นจริง อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงด้านประชากรที่มีความรวดเร็ว อาจนำไปสู่การประเมินเพื่อออกแผนงานไม่สอดคล้องความเป็นจริงได้

ผลของการเปลี่ยนแปลงด้านประชากร อาจส่งผลกระทบต่อภาคส่วนอื่นๆ ได้ด้วยเช่นภาพรวมเศรษฐกิจที่แรงงานทั้งภาคบริการ และเกษตรที่น้อย ส่งผลต่อผลิตภาพที่น้อยลง และมีผลให้ภาพรวมเศรษฐกิจถดถอยซึ่งอาจหมายถึงการลงทุนของเกษตรกรที่อาจมีโอกาสน้อยได้สูงได้เช่นกัน

2.2 การเกษตรที่ไม่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

โอกาส: สถานการณ์การใช้สารเคมีอย่างเข้มข้นในภาคการเกษตร จนเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการเสื่อมสภาพของดิน ผลกระทบต่อสุขภาพของของเกษตรกร ตลอดจนการตกค้างของสารเคมีในผลผลิตทำให้อาหารไม่ปลอดภัยต่อผู้บริโภค สภาพการณ์ของปัญหาทำให้สังคมเกิดการแสวงหาทางออกของเกษตรกรที่ปลอดภัยและยั่งยืน อย่างกระทู้หรือร้อน โดยเกิดเวทีที่มีการแลกเปลี่ยนพูดคุย และการขับเคลื่อนนโยบายอาหารปลอดภัย หรือการแบนสารเคมี โดยมีการทำงานในหลายระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับภาคประชาชน และระดับนโยบายโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในแผนปฏิบัติการด้านเกษตรอินทรีย์ พ.ศ. 2560-2565 ระบุให้เพิ่มพื้นที่เกษตรอินทรีย์ ไม่น้อยกว่า 1.3 ล้านไร่ และเพิ่มจำนวนเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ไม่น้อยกว่า 80,000 ราย ภายในปี 2565 อีกทั้งภาคการเมืองออกมารับเอานโยบาย

แบนสารเคมีเป็นการขับเคลื่อนหลัก ซึ่งทำงานร่วมกับหลายกระทรวง อย่างไรก็ตามภายใต้ปัญหาทำให้สังคมมองเห็นประเด็นและเกิดเวทีถกเถียงประเมิน ศึกษา เพื่อหากทางออกที่ยั่งยืน และมองไปในอนาคตว่าเกษตรอินทรีย์น่าจะเป็นทางออกของการผลิตสำหรับลูกหลานและควรเป็นแนวทางในการอบรม ส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เกิดเป็นวัฒนธรรมการผลิตในอนาคต

ภัยคุกคาม: ผลกระทบของการใช้สารเคมีภาคการเกษตร เป็นภัยคุกคามทั้งระยะสั้นและระยะยาว มีข้อมูลจำนวนมากจากกระทรวงสาธารณสุข และเครือข่ายเตือนภัยสารเคมีกำจัดศัตรูพืช (ThaiPan) ที่ระบุถึงอันตรายของสารเคมีต่อผู้ใช้โดยตรง และต่อผู้บริโภค รวมถึงการตกค้างในดิน ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาว รวมทั้งแง่มุมทางด้านเศรษฐกิจได้ระบุถึงการเป็นต้นทุนที่สูงขึ้นในระยะยาวเพราะผลจากสารเคมีสะสมทำให้ดินขาดสมดุลทางแร่ธาตุอาหาร

แม้สังคมให้ความสนใจ และมีผู้ผลิตผู้บริโภคที่กระตือรือร้นต้องการปรับเปลี่ยนเกษตรไทยเป็นเกษตรอินทรีย์โดย มีภาคการเมืองเข้ามาร่วมผลักดันนโยบายให้เกิดการห้ามใช้สารเคมีมีพิษทางการเกษตร อย่างไรก็ตามภายใต้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน ไม่ได้มีความเห็นตรงกันในการแบนสารเคมีเพื่อการเกษตร โดยมีกลุ่มเกษตรกร และบางส่วนของหน่วยงานของรัฐที่มองว่าไม่ควรยกเลิกสารเคมีทางการเกษตรเพราะเป็นต้นทุนสำคัญของเกษตรกร อาจส่งต่อเศรษฐกิจได้ หรือกลุ่มผู้ค้าสารเคมีก็ออกมาคัดค้านการแบนสารเคมีซึ่งทำให้แม้จะมีนโยบายเกษตรอินทรีย์ของประเทศ

แต่ในทางปฏิบัติการยกเลิกสารเคมีกำจัดศัตรูพืชยังไม่สามารถปฏิบัติได้จริง

เกษตรขนาดใหญ่หรืออุตสาหกรรมมีผลทำให้มีการจ้างแรงงานภาคการเกษตรน้อยลง

2.3 ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

โอกาส: ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำงานของเกษตรกรรุ่นใหม่ คนรุ่นใหม่ที่เกิดมาพร้อมกับเทคโนโลยีมีความก้าวหน้าไม่ว่าเครื่องจักร นวัตกรรมทางชีวภาพ ตลอดจนความก้าวหน้าทางดิจิทัล การติดต่อสื่อสาร มีผลต่อการจัดการบริหารงานเกษตร และการติดต่อสื่อสาร ตัวอย่างของการใช้ internet เพื่อเป็นช่องทางของการแสวงหาความรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งทำให้การเรียนรู้ไม่จำกัดวงแคบในการเรียนรู้ในระดับแปลงหรือห้องเรียน แต่สามารถค้นหาข้อมูลในระดับสากลและนำมาประยุกต์ใช้กับการเกษตรของตน อีกทั้งการทำตลาดของเกษตรกรรุ่นใหม่ยังใช้ช่องทาง e-commerce หรือการสื่อสารหลายช่องทางไม่ว่าทาง Facebook, line, YouTube, Twitter หรือ platform ที่เป็นลักษณะ website เป็นต้น มีผลให้การจัดการงานด้านเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ ใช้แรงงานน้อยลงแต่ยังคงบริหารงานให้เกิดคุณภาพได้

ภัยคุกคาม: ภัยคุกคามที่เกิดจากการก้าวกระโดดของเทคโนโลยีมี 2 ประเด็น คือ หนึ่ง เทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว แต่องค์กรรัฐมีการปรับตัวช้าไม่เท่าทันเทคโนโลยีสอง สถานการณ์การ Digital Disruption หรือสถานะที่ธุรกิจถูกทำให้หยุดชะงักในยุคที่เทคโนโลยีดิจิทัลพัฒนาอย่างรวดเร็ว ในภาคส่วนของอุตสาหกรรมทำให้เกิดภาวะคนตกงาน และภาคส่วนของการเกษตรหากเป็น

2.4 การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

โอกาส: การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทำให้เกษตรกรต้องปรับตัวและมองหาเครื่องมือเทคโนโลยี ความรู้ที่มากขึ้นในการทำเกษตร สร้างนิสัยการสังเกต และทำฟาร์มแบบประณีตมากขึ้น และพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการฟาร์มมากขึ้น ปัจจุบันภาครัฐและองค์กรเอกชนด้านเกษตรให้ความสำคัญกับการปรับปรุงพันธุ์กรรมพืชที่เหมาะสมกับสภาพอากาศเปลี่ยนแปลงมากขึ้น และการศึกษาการวิจัยการจัดการน้ำอย่างเป็นระบบในฐานะปัจจัยการผลิตที่สำคัญ และในภาพของกระบวนการเกษตรรุ่นใหม่ที่เกาะกลุ่มเป็นเครือข่ายทำให้เกิดการแชร์ความรู้มากขึ้นและมีแผนงานการทำเกษตรที่ยืดหยุ่นและมีทางเลือกอยู่เสมอ

ภัยคุกคาม: สภาพอากาศแปรปรวน บางครั้งไม่สามารถคาดการณ์ได้ตรงเสมอไปเพราะเป็นการแปรปรวนที่เกิดจากปัจจัยทางธรรมชาติหลายปัจจัย จึงมีผลต่อการตั้งรับของเกษตรกรซึ่งหากประเมินต่ำก็ทำให้การตั้งรับน้อย หากประเมินสูงมากทำให้ต้องใช้งบประมาณสูงโดยไม่จำเป็น อีกทั้งนอกเหนือจากภัยธรรมชาติแล้วการจัดการบริหารสภาวะภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ภัยแล้ง การบริหารจัดการล้วนเป็นปัจจัยๆ แรกที่ส่งผลเท่าๆ กับความเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ ดังนั้นก่อให้เกิดความเสียหายต่อการผลิต อีกทั้งผลของภัยธรรมชาติ

อาจส่งผลต่อระบบอาหารและเศรษฐกิจของประเทศ
ได้เพราะสามารถสร้างความเสียหายในวงกว้าง

2.5 อื่นๆ

2.5.1 การเมือง

โอกาส: การตื่นตัวทางการเมืองในปัจจุบันส่งผลทำให้เกษตรกรจำนวนมากเกิดการตื่นตัวในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางการเกษตรเพิ่มขึ้นเช่นกัน ดังนั้นน่าจะเป็นโอกาสของการนำเทคนิคการมีส่วนร่วมมาใช้ให้เห็นผลอย่างจริงจัง

ภัยคุกคาม: ความผันผวนทางการเมืองในปัจจุบันก่อให้เกิดความไม่มั่นคงทางนโยบาย วิธีปฏิบัติ ตลอดจนแนวทางการพัฒนาการเกษตรที่ชัดเจน รวมทั้งความขัดแย้งที่เพิ่มขึ้นในพื้นที่

2.5.2 การแข่งขันทางการเกษตร

โอกาส: การแข่งขันทางการเกษตรรวมทั้งการเปิดการค้าเสรี ทำให้เกิดการปรับตัวของภาคเกษตร ทุกภาคส่วนให้ความสนใจต่อความปลอดภัย สิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นแนวโน้มของการทำการเกษตรโลกซึ่งเป็นทิศทางที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการส่งเสริมการเกษตร อีกทั้งเป็นโอกาสของเกษตรกรรุ่นใหม่ ที่มีความรู้และการใช้เครื่องมือสมัยใหม่ และเป้าหมายการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ในการทำการตลาดที่เป็นสากลมากขึ้น

ภัยคุกคาม: ในปัจจุบันมีการแข่งขันทางการเกษตรสูงไม่ว่าจะเป็นตลาดภายในหรือต่างประเทศ ดังนั้นทุกภาคส่วนตลอดห่วงโซ่อุปทานต้องมีการปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงรวมทั้งนักวิชาการและเกษตรกร ต้องลดต้นทุนการผลิต

ขณะเดียวกันคุณภาพต้องดีขึ้น ดังนั้นเทคนิคต่างๆ จำเป็นต้องใช้ แต่ในสภาพจริงยังคงขาดการวิจัยที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้จริง รวมทั้งการกระตุ้นให้เกิดการตระหนักรู้สำหรับเกษตรกรรุ่นใหม่ จำเป็นต้องขยายความรู้ และทดลองปฏิบัติตามขึ้น ปัจจุบันยังมี young smart farmer ไม่เพียงพอหากจะมองภาพของการแข่งขันทางการเกษตรโลก

9. อภิปรายผลการศึกษา

นโยบายส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 – 2562 มีการออกแบบนโยบายและปฏิบัติการมาอย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกระทั่งในปี 2560 ได้มีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี การออกแบบนโยบายจึงลือไปกับแนวทางของแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ซึ่งนับเป็นแผนแม่บทการพัฒนาภาพใหญ่ของประเทศ อีกทั้งยังยึดเป้าหมายใหญ่ที่เป็นระดับสากล คือ เป้าหมายการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน (SDGs) ซึ่งแผนระยะยาวนี้ได้มีการแตกแผนออกเป็นแผนระยะ 5 ปี ได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (2560-2564) และในส่วนของภาคการเกษตร โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มีการออกแบบแผนการเกษตรที่ลือกับแผนยุทธศาสตร์ชาติด้วยเช่นกัน กล่าวคือ แผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเกษตรระยะ 20 ปี และยังมีแผนย่อยที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอีกคือแผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเกษตร 5 ปี ซึ่งเป็นที่มาสำคัญของการวางแนวทางโครงการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young smart farmer)

อย่างไรก็ตามในแผนนโยบายส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) มีการออกแบบนโยบายและกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และพยายามแปลงนโยบายเป็นกิจกรรมโดยให้สอดคล้องกับนโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยเฉพาะในแผนที่กล่าวถึงการพัฒนาเกษตรกรมั่งคั่งและเกษตรอินทรีย์ให้เป็นแนวโน้มหลักของภาคการเกษตรไทย ดังนั้นนัยยะของการส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ในทางปฏิบัติที่ผ่านมาจึงได้มีการสอดแทรกกิจกรรมส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ เช่น การอบรมการเรียนรู้การทำปุ๋ยชีวภาพ การพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น อยู่พอสมควรที่ยังต้องขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่เกษตรอินทรีย์ที่มีอยู่ไม่ถึง 20 เปอร์เซ็นต์ของประเทศ

นอกจากนี้งานพัฒนา Young Smart Farmer ต้องอาศัยการพัฒนาในหลายมิติด้วยกัน ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เพราะงานทางด้านเกษตรเกี่ยวข้องกับการผลิต การจัดการการผลิต การใช้เทคโนโลยี การประสานเครือข่าย การพัฒนาตลาด การแปรรูป และพัฒนาผลิตภัณฑ์ซึ่งต้องใช้ความรู้หลายศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องดังนั้นจึงจำเป็นต้องใช้การแบบบูรณาการ โดยมีหลายหน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมทั้งผู้มีความรู้ ข้อมูล กำลังคน อุปกรณ์ ตลอดจนร่วมกันในด้านงบประมาณ

จากการวิเคราะห์พบว่าในหลายประเด็นยังมีช่องว่างที่ต้องการพัฒนาอยู่บ้างเนื่องจากในทางปฏิบัติในระบบทำงานของราชการ ยังเป็นโครงสร้างที่เป็นลำดับชั้นอยู่ แม้จะมีนโยบายให้การทำงานเป็น

แบบ one stop service แล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติยังไม่สามารถเป็นไปตามนั้น เพราะมิติของงานด้านเกษตรกรรมเกี่ยวข้องกับหน่วยปฏิบัติการของรัฐหลายหน่วย อาทิ สำนักงานปฎิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร (สปก.) ก็มีการจัดการภายในองค์กรที่มีขั้นตอนอีกแบบหนึ่ง ดังนั้นการวางเป้าหมายของ One stop service จึงต้องอาศัยการพัฒนา และปรับระบบให้ลัดขึ้น ในกรณีที่มีประเด็นที่ Young smart farmer ต้องการความช่วยเหลือ หรือ สนับสนุน หรือในมุมการออกแบบนโยบาย ส่วนหนึ่งของการออกแบบนโยบายนั้นจำเป็นต้องอาศัยเอกสารงานวิจัย และการวิเคราะห์ เพื่อพิจารณาสถานการณ์โลก และภาคการเกษตร และเป็นข้อมูลส่วนสำคัญในการนำไปสู่การออกแบบนโยบาย อย่างไรก็ตามงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับ Young smart farmer ยังมีไม่มากนัก ถือว่ายังต้องมีการบุกเบิกงานวิจัยที่เป็นประเด็นเจาะลึกหรือนโยบายเกษตรกรรุ่นใหม่ มากขึ้น หรือทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศมากขึ้น อีกทั้งงานศึกษาเพื่อเป็นข้อมูลออกแบบนโยบายควรเป็นปัจจุบันและยังไม่ไปสู่วงกว้างมากนัก เพราะมีบางศูนย์การเรียนรู้ บางศูนย์บ่มเพาะเกษตรกรรุ่นใหม่เท่านั้นที่สามารถนำเอากิจกรรมต่างๆ ที่ได้ออกแบบจากส่วนกลางไปใช้ และอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญ คือ กระบวนการออกแบบนโยบายเกษตรกรรุ่นใหม่ ควรเปิดกว้างให้เป็นนโยบายสาธารณะมากกว่าเป็นนโยบายที่ถูกกำหนด หรือให้ความสำคัญในเชิงสัญลักษณ์ หรือหลักคิด หากนโยบายถูกใช้กระบวนการมีส่วนร่วมก็จะนำไปสู่การ

ร่วมคิด ร่วมทำ และตอบโจทย์การใช้ประโยชน์ของ
กลุ่มเป้าหมายได้อย่างแท้จริง

10. ข้อเสนอแนะ

10.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การส่งเสริมเกษตรกรรมใหม่ไม่ควรเป็น
บทบาทและหน้าที่ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
เท่านั้น แต่ควรมีการบูรณาการทั้งในระดับนโยบาย
และระดับปฏิบัติการของหลายๆกระทรวงที่
เกี่ยวข้อง ในระดับนโยบาย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

(1) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ควรมีการ
กำหนดเป้าหมายการพัฒนาเกษตรกรรมใหม่ให้
สามารถจำแนกกลุ่มเป้าหมายได้อย่างชัดเจน
กำหนดผลสำเร็จของการพัฒนาแต่ละกลุ่มเพื่อใช้
เป็นทิศทางการดำเนินงานว่า กลุ่มใดจะทำการ
พัฒนาด้วยวิธีการใด โดยคำนึงถึงการพัฒนาที่
ครอบคลุมทั้งการสร้างความรู้ ทักษะ และเจตคติ ต่อ
อาชีพ ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม และต่อเป้าหมาย
ประเทศที่มีแผนการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งทางดาน
เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม มีแผนการพัฒนาที่
ครอบคลุมทุกเป้าหมายเห็นพัฒนาการของเกษตรกร
และปรับระบบการจัดทำงบประมาณที่ให้
ความสำคัญกับความต่อเนื่องของงาน ไม่เป็น
งบประมาณรายปี เพื่อให้สามารถมองเห็นผลของ
การพัฒนาที่ต้องใช้เวลา

(2) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ควร
สนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐานในการประกอบ
กิจกรรม เช่น ระบบฐานข้อมูล การสนับสนุนระบบ
น้ำ และที่ดินทำกิน ควรได้มีการวางแผนพัฒนาให้
ครอบคลุมกับการพัฒนาเกษตรกรรมใหม่ รวมทั้ง

การจัดการสนับสนุนทุนสำหรับดำเนินกิจการ ทั้งใน
ลักษณะให้เปล่าปลอดดอกเบี้ย และดอกเบี้ยต่ำ
ให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีความพร้อมในด้านทักษะ
เพื่อให้อาจต่อยอดกิจกรรมได้ทันที เป็นการจูงใจ
ให้เกษตรกรรุ่นใหม่ พัฒนากิจการของตนเป็น
กิจการที่ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีขั้นสูงได้

(3) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ควรมีการ
กำหนดนโยบายด้านความร่วมมือระหว่างประเทศ
เกี่ยวกับการพัฒนาเกษตรกรรมใหม่ ทั้งการ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านเทคโนโลยี และการค้าสินค้า
เกษตร การเปิดโอกาสให้เข้าร่วมงานแสดงนวัตกรรม
เกษตรนานาชาติ การแสดงสินค้าเกษตร และการ
ร่วมในการเจรจาธุรกิจ เพื่อเปิดโอกาสให้เกษตรกร
ใหม่ได้มีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้นเป็นผู้ประกอบการสากล
และสามารถก้าวขึ้นเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร
ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(4) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์
วิจัยและนวัตกรรมซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อการส่งเสริม
สนับสนุน และกำกับการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์
การวิจัย และการสร้างสรรค์นวัตกรรม เพื่อให้การ
พัฒนาประเทศเท่าทันการเปลี่ยนแปลงโลกควรจัด
ให้มีกลไกการบูรณาการงาน ด้านวิจัย พัฒนาและ
งานส่งเสริมที่ชัดเจน และปฏิบัติได้ในทุกระดับ และ
แก้ไขข้อจำกัดด้านการสนับสนุนงานวิจัยแก่
เกษตรกรรุ่นใหม่ที่สามารถปฏิบัติได้จริง โดย
หน่วยงานต้องมีการทำงานที่มีเป้าหมายสอดคล้อง
กัน ในลักษณะคล้าย One-stop Service

(5) กระทรวงมหาดไทยควรสนับสนุนให้
การสร้างความร่วมมือระดับท้องถิ่น ทั้งองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น ศูนย์รวมจิตใจ อาทิจิต และ

สถาบันการศึกษา รวมถึงกลุ่มการค้าในระดับตำบล และจังหวัด เพื่อให้เกษตรกรรุ่นใหม่ได้รับโอกาสในการเพิ่มพูนทักษะในการจัดการในห่วงโซ่การผลิต การคั่นคิดกิจกรรมที่ขยายโอกาสในการแข่งขัน โดยใช้พื้นที่ระดับท้องถิ่นเป็นฐานที่ตั้ง และพัฒนานวัตกรรมด้านการเกษตร ตลอดจนแนวคิดที่สอดคล้องกับภูมิศาสตร์ นิเวศ วัฒนธรรม ของท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งสามารถพัฒนาให้เป็นนวัตกรรมผลผลิตที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ทำให้งานส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่เป็นงานที่บูรณาการระดับพื้นที่เชื่อมโยงด้านสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

(6) กระทรวงศึกษาธิการควรส่งเสริมให้โรงเรียนในสังกัดสร้างโลกทัศน์ใหม่ทางการเกษตร ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในชนบทเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ทำเกษตรอินทรีย์ และเข้าใจระบบเกษตรกรรมยั่งยืน โดยอาจจะมีการสร้างวาทกรรมใหม่ของความเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่เช่น เกษตรกรรุ่นใหม่มีความสำคัญต่อการผลิตอาหารที่ปลอดภัย เป็นผู้สร้างความมั่นคงทางอาหาร เป็นผู้อนุรักษ์ ดิน น้ำ อากาศ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ต้องดูแลให้ยั่งยืน เกษตรกรรุ่นใหม่เป็นผู้สร้างเศรษฐกิจใหม่ที่สมดุลไม่เบียดบังสังคม มินิยะของการการค้าที่เป็นธรรม ที่ทำให้สังคมมีการเรียนรู้กันระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ซึ่งอาศัยการแปลงนัยยะดังกล่าวออกมาเป็นกิจกรรม เป็นตัวอย่างให้เกิดการเรียนรู้จากรุ่นสู่รุ่น และเป็นความภาคภูมิใจในการมีอาชีพเป็นเกษตรกร

(7) กระทรวงการคลังโดยสำนักงบประมาณควรมีนโยบายสนับสนุนงบประมาณในระยะยาวให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มาขอ หรือการ

สนับสนุนงบประมาณให้กลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ระดับพื้นที่ได้มีกิจกรรมต่อเนื่อง สามารถเคลื่อนงานในระดับกลุ่ม และมีงบประมาณดำเนินงานในกิจกรรม เช่น เวทีแลกเปลี่ยนพูดคุยที่แต่ละตำบล อำเภอ สามารถจัดได้เองโดยมีงบประมาณสนับสนุน และให้กลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ออกแบบเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของตนเองตามบริบทหรือวิถีชีวิตของแต่ละชุมชน

10.2 ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติการ

(1) ทุกภาคส่วนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อสารมวลชนควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้เกิดค่านิยมใหม่ต่ออาชีพเกษตรกร และเกษตรกรรุ่นใหม่ ให้เป็นค่านิยมใหม่ของประเทศ ทั้งนี้ไม่เพียงการเพิ่มจำนวนคนรุ่นใหม่ในภาคเกษตร แต่ควรเป็นการเพิ่มคนรุ่นใหม่ที่มาพร้อมแนวทางเกษตรแบบกระบวนทัศน์ใหม่ ที่รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม การทำการเกษตรที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์ ตลอดจนค่านิยมใหม่ที่มีมองอาชีพเกษตรไม่เพียงสร้างรายได้แต่เป็นการสร้างอาหาร สร้างสภาพแวดล้อมที่ดีให้กับสังคมและโลก ซึ่งในกระบวนการเกษตรกระบวนทัศน์ใหม่นี้ไม่ควรมีการใช้สารเคมีใดๆ ในกระบวนการผลิตเลย

(2) การพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ควรดำเนินการอย่างเป็นองค์รวม เตรียมความพร้อมทั้งความรู้และจิตใจ ดังนั้นจึงควรมีการวางแผนการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนและต่อเนื่องให้เกษตรกรรุ่นใหม่สามารถพัฒนาทั้งทางความรู้ ทักษะ และเจตคติต่ออาชีพ ต่อสังคม และสามารถพัฒนาตนเองให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคง และยั่งยืน ซึ่งความสามารถในการสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เป็นองค์

รวมได้นั้น ต้องอาศัยการเรียนรู้ที่หลากหลาย และมองตนเองเป็นส่วนหนึ่งของระบบ เช่น เป็นส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่ เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ เป็นต้น ดังนั้นการส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่มีทักษะ มีองค์ความรู้ที่หลากหลายในตัวเองที่เชื่อมโยงกับสังคมและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นพื้นฐานสำคัญของการออกแบบนโยบาย หลักสูตร การจัดอบรม หรือเป้าหมายการพัฒนาคนรุ่นใหม่ ที่ยั่งยืน

(3) ควรส่งเสริมให้เกษตรกรรุ่นใหม่ทำการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ไปพร้อมกับและการทำงานเกษตรของตน ซึ่งต้องมีการจัดระบบสนับสนุนการพัฒนาในฟาร์ม การตลาด การพัฒนา packaging

(4) ควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลต่างๆ เพิ่มพูนทักษะการเข้าถึงข้อมูลให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่

ได้อย่างรวดเร็วและเป็นข้อมูลที่มีคุณภาพ โดยจัดให้มีศูนย์ข้อมูลและหลักสูตรการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบ สามารถที่จะรวมกลุ่มและแจ้งวันเวลาเพื่อทำการฝึกอบรมความรู้ โดยยึดกลุ่มผู้สนใจเป็นศูนย์กลาง หรือการรับข้อเสนอหัวข้อการเรียนรู้จากกลุ่มคนรุ่นใหม่เพื่อนำมาพัฒนาหลักสูตรต่อไป

(5) ในระดับพื้นที่ ควรมีการบูรณาการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกษตรอำเภอ เกษตรตำบล โรงเรียน องค์กรพัฒนาเอกชนหรือภาคประชาสังคมในพื้นที่ ทำหน้าที่ประสานงานและอำนวยความสะดวกให้เกิดเครือข่ายเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีแผนงาน มีปฏิทินงานที่ชัดเจน ตลอดจนมีงบประมาณ การติดตามผล และการถอดบทเรียนผลการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ เพื่อใช้เป็นบทเรียนพัฒนาแผนงานต่อไป

บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2560). *อนาคตและทิศทางภาคเกษตรไทย เล่ม 2*.

กรุงเทพฯ: ชุมชุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2562.). *โครงการพัฒนาเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) ประจำปีเดือนกันยายน 2562*. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2562 จาก <https://www.moac.go.th/a4policy-alltype-401191791796>

คนางค์ คันธมธูรพจน์. (2558). ความเป็นไปได้ในการจัดอาหารอินทรีย์ให้นักเรียนประถมโรงเรียนเอกชนในกรุงเทพมหานคร. *วารสารการเมืองการปกครอง*, 8(3): 110-131.

ภัทรภรณ์ ภัทรรังสฤษฎ์. (2562). ผลกระทบของ DIGITAL DISRUPTION ต่อการเกษตรของประเทศไทย. *วารสารเศรษฐศาสตร์อุตสาหกรรม* 18(2): 1-5.

ชลลดา ถาคำมี. (2545). *อิทธิพลของอุณหภูมิสูงในระยะตั้งท้อง และผสมเกสรต่อการผสมเกสร และองค์ประกอบผลผลิตของข้าวนาปรังในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น).

ประสาทร สীগพลี. (2560). เครือข่ายบ่มเพาะเกษตรกรรุ่นใหม่ : การเรียนรู้ร่วมกันเพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายเกษตรกร ภาคครัวเรือน. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 12(1): 403-412.

ภาณี บุญยเกื้อกุล. (2560). การพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่เพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันภาคเกษตร. รายงานการศึกษาส่วนบุคคลหลักสูตรนักบริหารการทูต. กรุงเทพฯ: สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). *สำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555 – 2559)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *สำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 – 2564)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักวางแผนการเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2560). เกษตรกรยุคใหม่เพื่ออนาคตประเทศไทย. *วารสารเศรษฐกิจและสังคม* 54(2): 39-45.

สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2562). *การสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่*. จากเอกสารวิชาการอิเล็กทรอนิกส์ สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สืบค้นเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2562, จาก <https://library.parliament.go.th/>

อภิชาติ ใจอารีย์, นิรันดร์ ยิ่งยวด และนนทวัชร์ สิริพัฒน์นันท. (2559). แนวทางการพัฒนากำลังคนเพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตรบนเส้นทางอาชีพเกษตร: ถอดประสบการณ์โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่. *วารสารการเมืองการปกครอง* 6(1): 243-262.

Asian Farmers Association for Sustainable Rural Development. (2015). *A Viable Future: Attracting the Youth Back to Agriculture*. Retrieved November 6, 2019 from http://asianfarmers.org/wp-content/uploads/2014/12/Attracting-Youth-in-Agriculture-in-Asia_Scoping-Rev-08242015.docx

Faysse, N. , Aguilhon, L, Phiboon, K. , Purotaganon, M. (2560) . *Relations between farm characteristics, agricultural production and water resources in Prachinburi Province, Thailand (ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของเกษตรกร, ผลผลิตทางการเกษตร และทรัพยากรน้ำในจังหวัดปราจีนบุรี ประเทศไทย): Shaping the present, influencing opportunities for evolution (การจัดการสถานการณ์ปัจจุบันและการหาแนวทางสำหรับการพัฒนา)*. Unpublished paper.

- Khunpisuth. (2010). *วิกฤติแรงงานภาคเกษตร*. (online). Retrieved November 6, 2019 from <http://mangobar.wordpress.com/2010/12/18>.
- Nilsen, J. (2557). *Remittances and development: the impact of remittances on livelihood security (การส่งเงินค่าเลี้ยงดูกับการพัฒนา: ผลกระทบจากการส่งเงินค่าเลี้ยงดูต่อความเป็นอยู่ของคนในชุมชน)*. Evidence from Ko Kaeo sub-district, Thailand. Master thesis, University of Agder, Kristiansand, Norway.
- Whitebrook, A. (2016). *Agricultural Productivity and the Luck of Young Farmers*. Retrieved November 6, 2019 from <http://www.futuredirections.org.au/publication/agricultural-productivity-lack-young-farmers/>

ภาวะการมีงานทำของบัณฑิตระดับปริญญาตรี คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ และสวัสดิการสังคม ปีการศึกษา 2561

ดร.ศิริพร เกื้อกุลนุรักษ์*

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาภาวะการมีงานทำและการศึกษาต่อของบัณฑิตระดับปริญญาตรี คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม ภายหลังสำเร็จการศึกษา 1 ปี กลุ่มตัวอย่างคือ บัณฑิตที่สำเร็จ การศึกษาหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต ในปีการศึกษา 2560 จำนวน 66 คน โดยใช้แบบสอบถามในการ เก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า บัณฑิตส่วนใหญ่มีงานทำ (ร้อยละ 80.30) ได้งานทำภายหลังสำเร็จการศึกษา 1-3 เดือน (ร้อยละ 42.42) ทำงานในหน่วยงานราชการ (ร้อยละ 62.26) ที่ตั้งของหน่วยงานอยู่ในกรุงเทพฯ และ ปริมณฑล (ร้อยละ 69.81) ทำงานในตำแหน่งนักสังคมสงเคราะห์/ผู้ช่วยนักสังคมสงเคราะห์ (ร้อยละ 32.07) ได้รับ เงินเดือน 14,001 – 16,000 บาท (ร้อยละ 62.26) ทำงานเกี่ยวข้องกับสังคมสงเคราะห์/สวัสดิการสังคม (ร้อยละ 69.81) และบัณฑิตได้นำความรู้ที่เรียนมาประยุกต์ใช้ในการทำงานได้มาก (ร้อยละ 43.39)

ด้านการศึกษาต่อ พบว่า บัณฑิตส่วนใหญ่ไม่ได้ศึกษาต่อ (ร้อยละ 90.91) และบัณฑิตมีความต้องการ ศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น (ร้อยละ 50.00)

คำสำคัญ: ภาวะการมีงานทำ, สังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม

* อาจารย์ประจำ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ข้อมูลจากโครงการวิจัยเรื่อง “คุณลักษณะของบัณฑิตตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และ สวัสดิการสังคม ปีการศึกษา 2561” ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย ประจำปีการศึกษา 2561 จากมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

The Employment Graduated from Faculty of Social Work and Social Welfare, Academic Year 2018

Dr.Siriporn Kaukulnarak

Abstract

The purpose of this research was to study the employment status of undergraduate students from Faculty of Social Work and Social Welfare in the Academic Year 2017. The samples were 66 graduated. Data obtained from the questionnaires were analyzed statistically by frequency, percentage, mean and standard deviation.

The results were as follows. Most of graduated were employed (80.30%) and got job within 3 months after graduated (42.42%). Of those who were gainfully employed, 62.26% of them worked in government sector, 69.81% work place at Bangkok Metropolitan region, 32.07% were social workers or social worker assistants, 62.26% earn salary around 14,001-16,000 baht a month. Most of the graduates, 69.81% work related social work or social welfare and 43.39% applied much of their knowledge gained from study to their work.

Most of the graduates did not further study (90.91%) and 50% of the graduates expressed their desire to continue further studies in the future.

Keywords: the employment status, social work graduated, Faculty of Social Work and Social Welfare

บทนำ

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ เป็นสถาบันอุดมศึกษาเอกชนเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย ที่เปิดสอนหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อผลิตนักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานของหลักสูตร สามารถปฏิบัติงานให้ผู้ใช้บริการมีการพัฒนาและมีความพึงพอใจ รวมทั้งทำงานร่วมกับสหวิชาชีพอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม, 2555)

หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต มีความสอดคล้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ด้านการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ทักษะทางวิชาการและวิชาชีพ ถึงพร้อมด้วยคุณธรรม 6 ประการ (ขยัน อดทน ประหยัด เมตตา ซื่อสัตย์ กตัญญู) และดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้กำหนดคุณลักษณะพิเศษของนักศึกษาหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิตคือ เป็นนักศึกษาที่มีความรู้ และมีทักษะในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ระดับปฏิบัติการกับกลุ่มเป้าหมาย สามารถคุ้มครองสิทธิสวัสดิการของกลุ่มเป้าหมาย มีความรับผิดชอบต่อสังคม สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีจิตอาสา มีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ มีความพร้อมในการทำงานได้ทันทีหลังสำเร็จการศึกษา และปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม, 2555)

โดยทั่วไปแล้วเป้าหมายของผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีที่สำคัญมีอยู่ 2 ประการ คือ การได้งานทำ และการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น นอกจากนี้การศึกษาดูตามถึงสถานภาพการทำงานและการศึกษาต่อของผู้ที่สำเร็จการศึกษา จะเป็นข้อมูลสะท้อนให้ทราบถึงคุณภาพของบัณฑิตซึ่งเป็นผลผลิตของหลักสูตร ตลอดจนได้ข้อมูลเพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัยสอดคล้องกับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาภาวะการมีงานทำและการศึกษาต่อของบัณฑิตระดับปริญญาตรี ที่สำเร็จการศึกษาจากคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ในปีการศึกษา 2560

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Research)

ประชากร ได้แก่ บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต ในปีการศึกษา 2560 และเข้ารับปริญญาบัตร จำนวน 67 คน (ปีการศึกษา 2560 มีผู้สำเร็จการศึกษา 69 คน)

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ บัณฑิตที่ตอบแบบสอบถาม โดยได้รับแบบสอบถามกลับคืนทั้งหมดจำนวน 66 ชุด (ร้อยละ 98.50)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ได้รับการตรวจสอบคุณภาพโดยตรวจสอบความตรง

ตามเนื้อหา (Content validity) และการทดสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability Test) ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach เท่ากับ 0.85

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการโดยให้บัณฑิตกรอกแบบสอบถามด้วยตนเอง ในวันฝึกซ้อมรับปริญญาบัตร วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2562

การประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล ใช้โปรแกรม IBM SPSS Statistics 22 โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

4. ผลการวิจัย

4.1 ลักษณะทั่วไปของบัณฑิต พบว่าบัณฑิตส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 89.40) อายุ 23 ปีมากที่สุด (ร้อยละ 45.45) ภูมิลำเนาของบัณฑิตพบว่า ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพฯ และปริมณฑลมากที่สุด (ร้อยละ 33.33) รองลงมาคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ 21.21) และภาคตะวันออก (ร้อยละ 15.15) ตามลำดับ เมื่อพิจารณาคุณลักษณะก่อนเข้าศึกษาในคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม พบว่า วุฒิการศึกษาที่ใช้สมัครเข้าเรียน ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 สายวิทย์-คณิต (ร้อยละ 40.90) รองลงมาคือ มัธยมศึกษาปีที่ 6 สายศิลป์-คำนวณ (ร้อยละ 19.69) เหตุผลที่สมัครเข้าเรียน พบว่า ส่วนใหญ่มีความสนใจอยากประกอบอาชีพเป็นนักสังคมสงเคราะห์ (ร้อยละ 80.34) ด้านระยะเวลาในการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่สามารถสำเร็จการศึกษา

ได้ตามระยะเวลาของหลักสูตร 4 ปี (ร้อยละ 71.21) (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ลักษณะทั่วไปของบัณฑิต

ลักษณะทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	7	10.60
หญิง	59	89.40
รวม	66	100.00
2. อายุ		
22 ปี	1	1.51
23 ปี	30	45.45
24 ปี	21	31.81
25 ปี	8	12.12
26 ปี	5	7.57
27 ปี	1	1.51
รวม	66	100.00
3. ภูมิลำเนา		
กรุงเทพฯ และปริมณฑล	22	33.33
ภาคเหนือ	5	7.57
ภาคกลาง	1	1.51
ภาคใต้	12	18.18
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	14	21.21
ภาคตะวันออก	10	15.15
ภาคตะวันตก	2	3.03
รวม	66	100.00
4. วุฒิการศึกษา		
ม.6 สายวิทย์-คณิต	27	40.90
ม.6 สายศิลป์-คำนวณ	13	19.69

ลักษณะทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ม.6 สายศิลป์- ภาษาอังกฤษ	9	13.63
ม.6 สายศิลป์-สังคม	6	9.09
ม.6 สายศิลป์-ฝรั่งเศส	4	6.06
ม.6 สายศิลป์-ภาษาจีน	4	6.06
ม.6 สายศิลป์-อังกฤษ - เยอรมัน	1	1.51
ป.ว.ช.	2	3.03
รวม	66	100.00
5. เหตุผลที่สมัครเข้าเรียน สนใจอยากเป็นนักสังคม สงเคราะห์	53	80.30
เรียนตามคำแนะนำของ คนอื่น	7	10.60
ชื่อเสียงของคณะฯ	1	1.51
ต้องการเรียนจบป.ตรี สาขาใดก็ได้	5	7.57
รวม	66	100.00
6. ระยะเวลาในการศึกษา (ปี)		
3.5 ปี	3	4.54
4 ปี	47	71.21
4.5 ปี	7	10.60
5 ปี	7	10.60
5.5 ปี	1	1.51
6 ปี	1	1.51
รวม	66	100.00

4.2 ภาวะการมีงานทำ พบว่า บัณฑิตส่วนใหญ่มีงานทำ (ร้อยละ 80.30) รองลงมาคือ ไม่ได้ทำงาน (ร้อยละ 18.18) และกำลังศึกษาต่อโดยไม่ทำงาน (ร้อยละ 1.52) ตามลำดับ

ระยะเวลาที่ได้งานทำ พบว่า ส่วนใหญ่บัณฑิตได้งานทำหลังสำเร็จการศึกษา 1-3 เดือน (ร้อยละ 42.42) รองลงมาคือ หลังสำเร็จการศึกษา 4-6 เดือน (ร้อยละ 25.75) ด้านการเปลี่ยนงานภายในระยะเวลา 1 ปี พบว่า ส่วนใหญ่ไม่เคยเปลี่ยนงาน (ร้อยละ 63.63) รองลงมาคือ เปลี่ยนงานมาแล้ว 1 ครั้ง (ร้อยละ 19.69) (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 แสดงสถานภาพการทำงานของบัณฑิต

สถานภาพการทำงาน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ภาวะการมีงานทำ		
ทำงาน	53	80.30
ไม่ได้ทำงาน	12	18.18
ศึกษาต่อ (โดยไม่ทำงาน)	1	1.52
รวม	66	100.00
2. ระยะเวลาได้งานทำครั้งแรก		
หางานได้ก่อนจบ หรือได้งาน ทันทีเมื่อจบการศึกษา	6	9.09
หลังจบการศึกษา 1-3 เดือน	28	42.42
หลังจบการศึกษา 4-6 เดือน	17	25.75
หลังจบการศึกษา 7-9 เดือน	5	7.57
งานเดิมที่ทำในระหว่างศึกษา ยังไม่เคยทำงาน	1	1.51
	9	13.63
รวม	66	100.00

สถานภาพการทำงาน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
3. การเปลี่ยนงาน		
ไม่เคยเปลี่ยนงาน	42	63.63
เปลี่ยนงานแล้ว 1 ครั้ง	13	19.69
เปลี่ยนงานแล้ว 2 ครั้ง	1	1.51
เปลี่ยนงานแล้ว 3 ครั้ง	1	1.51
ยังไม่เคยทำงาน	9	13.63
รวม	66	100.00

บัณฑิตส่วนใหญ่ทำงานในหน่วยงานราชการ (ร้อยละ 62.26) รองลงมาคือ บริษัทเอกชน (ร้อยละ 20.75) องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) (ร้อยละ 11.32) และอาชีพส่วนตัว (ร้อยละ 5.66) ตามลำดับ เมื่อพิจารณาหน่วยงานราชการที่รับบัณฑิตเข้าทำงาน พบว่า ส่วนใหญ่ทำงานในหน่วยงานสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (ร้อยละ 63.63) รองลงมาคือ กรุงเทพมหานคร (ร้อยละ 15.15) และกระทรวงศึกษาธิการ (ร้อยละ 12.12) ตามลำดับ ส่วนที่ตั้งของหน่วยงาน พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในกรุงเทพฯและปริมณฑล (ร้อยละ 69.81) รองลงมาคือ ภาคตะวันออก (ร้อยละ 9.43) และภาคใต้ (ร้อยละ 7.54) ตามลำดับ เมื่อพิจารณาจังหวัดที่ตั้งของหน่วยงานเฉพาะในกรุงเทพฯและปริมณฑล พบว่า ส่วนใหญ่ทำงานอยู่ในจังหวัดกรุงเทพมหานครมากที่สุด (ร้อยละ 67.56) รองลงมาคือ จังหวัดนนทบุรี (ร้อยละ 16.21) และจังหวัดสมุทรปราการ (ร้อยละ 13.51) ตามลำดับ

ตำแหน่งงาน พบว่า ส่วนใหญ่ทำงานในตำแหน่งนักสังคมสงเคราะห์/ผู้ช่วยนักสังคมสงเคราะห์ (ร้อยละ 32.07) รองลงมาคือ เจ้าหน้าที่สนับสนุนปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์ (ร้อยละ 9.43) เมื่อพิจารณาเงินเดือนที่ได้รับ พบว่า ส่วนใหญ่มีรายได้ 14,001 – 16,000 บาท/เดือน (ร้อยละ 62.26) รองลงมาคือ มีรายได้ 12,001 – 14,000 บาท/เดือน (ร้อยละ 11.32) ด้านลักษณะงาน พบว่า บัณฑิตส่วนใหญ่ทำงานเกี่ยวกับสังคมสงเคราะห์/สวัสดิการสังคม (ร้อยละ 69.81) ด้านความพึงพอใจกับงานที่ทำในปัจจุบัน พบว่า มีสัดส่วนเท่ากันระหว่างบัณฑิตที่มีความพึงพอใจมาก (ร้อยละ 49.05) และบัณฑิตที่รู้สึกเฉยๆกับงานที่ทำในปัจจุบัน (ร้อยละ 49.05) ส่วนการนำความรู้ที่เรียนมาประยุกต์ใช้ในการทำงาน พบว่า บัณฑิตนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการทำงานได้มาก (ร้อยละ 43.39) รองลงมาคือ มากที่สุด (ร้อยละ 28.30) และในระดับปานกลาง (ร้อยละ 24.52) ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 แสดงคุณลักษณะด้านการทำงานของบัณฑิต

คุณลักษณะด้านการทำงาน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ประเภทของหน่วยงาน		
หน่วยงานราชการ	33	62.26
บริษัทเอกชน	12	20.75
องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs)	1	11.32
ธุรกิจส่วนตัว/ธุรกิจครอบครัว		5.66
รวม	53	100.00

คุณลักษณะด้านการทำงาน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
2. หน่วยงานราชการ		
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	21	63.63
กระทรวงสาธารณสุข	1	3.03
กระทรวงยุติธรรม	1	3.03
กระทรวงศึกษาธิการ	4	12.12
สำนักอนามัยกรุงเทพมหานคร	4	12.12
สำนักงานแพทย์กรุงเทพมหานคร	1	3.03
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	1	3.03
กระทรวงมหาดไทย		
รวม	33	100.00
3. ที่ตั้งของหน่วยงาน		
กรุงเทพฯและปริมณฑล	37	69.81
ภาคกลาง	1	1.86
ภาคใต้	4	7.54
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	3	5.66
ภาคตะวันออก	5	9.43
ภาคตะวันตก	2	3.77
ภาคเหนือ	1	1.88
รวม	53	100.00
4. จังหวัดที่ตั้งของหน่วยงานใน		
กรุงเทพฯและปริมณฑล	25	67.56
กรุงเทพฯ	5	13.51
สมุทรปราการ	6	16.21
นนทบุรี	1	2.70
สมุทรสาคร		
รวม	37	100.00

คุณลักษณะด้านการทำงาน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
5. ตำแหน่งงาน		
นักสังคมสงเคราะห์/ผู้ช่วยนักสังคมสงเคราะห์	17	32.07
จนท.ให้คำปรึกษา ศูนย์ช่วยเหลือสังคม	3	5.66
จนท.สนับสนุนปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์	5	9.43
จนท.ปฏิบัติงานโครงการฯ กรมกิจการผู้สูงอายุ	1	1.88
จนท.เด็กแรกเกิด (พมจ.)	1	1.88
จนท.ศปก.ความรุนแรงในครอบครัว (พมจ.)	2	3.77
จนท.บริหารงานทั่วไป	1	1.88
จนท.โครงการ	1	1.88
จนท.ธุรการ	2	3.77
ผู้ช่วยนักวิจัย	2	3.77
พนักงานขาย	2	3.77
พนักงานดูแลลูกค้า	2	3.77
พนักงานต้อนรับ Reception	1	1.88
พนักงานเวชระเบียน รพ.เอกชน	1	1.88
จนท.ภาคสนาม	2	3.77
ครูพี่เลี้ยง	1	1.88
จนท.แผนเพิ่มขีดความสามารถคนพิการ (บริษัทเอกชน)	1	1.88
ผู้ช่วยผู้บริหาร	1	1.88

คุณลักษณะด้านการทำงาน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
จนท.CSR ของบริษัท	1	1.88
ผู้ให้คำปรึกษาทางด้าน ความงาม	1	1.88
จนท.ฐานข้อมูล	1	1.88
ครูผู้ดูแลเด็ก (ศูนย์พัฒนา เด็กเล็ก)	1	1.88
เจ้าของกิจการ/ช่วยธุรกิจ ครอบครัว	3	5.66
รวม	53	100.00
6. เงินเดือน (บาท/เดือน)		
ต่ำกว่า 10,000 บาท	3	5.66
10,001 – 12,000 บาท	4	7.54
12,001 – 14,000 บาท	6	11.32
14,001 – 16,000 บาท	33	62.26
16,001 – 18,000 บาท	2	3.77
18,001 – 20,000 บาท	4	7.54
มากกว่า 20,000 บาท	1	1.88
รวม	53	100.00
7. ลักษณะงานที่ทำ		
เกี่ยวกับสังคมสงเคราะห์/ สวัสดิการสังคม	37	69.81
ไม่เกี่ยวข้อง	16	30.18
รวม	53	100.00
8. ความพึงพอใจงานที่ทำ		
พอใจมาก	26	49.05
เฉยๆ	26	49.05
ไม่พอใจ	1	1.88
รวม	53	100.00

คุณลักษณะด้านการทำงาน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
9. การนำความรู้มาใช้ในการ ทำงาน	15	28.30
มากที่สุด	23	43.39
มาก	13	24.52
ปานกลาง	1	1.88
น้อย	1	1.88
น้อยที่สุด		
รวม	53	100.00

4.3 การศึกษาต่อ พบว่า บัณฑิตส่วนใหญ่ ไม่ได้ศึกษาต่อ (ร้อยละ 90.91) และมีเพียงร้อยละ 9.09 ที่กำลังศึกษาต่อ โดยบัณฑิตที่ทำงานและ ศึกษาต่อมีอยู่ร้อยละ 7.57 และบัณฑิตที่เรียนต่อ โดยไม่ทำงาน มีร้อยละ 1.51

ด้านความต้องการศึกษาต่อ พบว่า บัณฑิต ที่ไม่ต้องการศึกษาต่อและบัณฑิตที่ต้องการศึกษาต่อ มีสัดส่วนเท่ากันคือ ร้อยละ 50.00 เมื่อพิจารณาถึง หลักสูตรที่บัณฑิตต้องการศึกษาต่อ พบว่า ส่วนใหญ่ ต้องการศึกษาต่อป.โท ด้านจิตวิทยา (ร้อยละ 40.74) รองลงมาคือ ป.โท ด้านสังคมสงเคราะห์ (ร้อยละ 29.62) และป.โท (ไม่ระบุสาขา) (ร้อยละ 11.11) ตามลำดับ (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 แสดงการศึกษาต่อของบัณฑิต

การศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. การทำงานและการศึกษาต่อ		
ทำงาน (โดยไม่ได้ศึกษาต่อ)	48	72.72
ทำงาน (และกำลังศึกษาต่อ)	5	7.57
ศึกษาต่อ (โดยไม่ทำงาน)	1	1.51
ว่างงาน (โดยไม่ได้ศึกษาต่อ)	12	18.18
รวม	66	100.00
2. ความต้องการศึกษาต่อ		
ไม่ต้องการศึกษาต่อ	33	50.00
ต้องการศึกษาต่อ	27	40.90
กำลังศึกษาต่อ	6	9.10
รวม	66	100.00
3. หลักสูตรที่ต้องการศึกษาต่อ		
ป.โท ด้านสังคมสงเคราะห์	8	29.62
ป.โท ด้านจิตวิทยา	11	40.74
ป.โท พัฒนาสังคม	1	3.70
ป.โท ด้านนิติศาสตร์	1	3.70
ด้านภาษา	1	3.70
ป.โท ด้าน CSR	1	3.70
ด้านครุศาสตร์	1	3.70
ป.โท (ไม่ระบุสาขา)	3	11.11
รวม	27	100.00

5. อภิปรายผล

จากการศึกษาภาวะการมีงานทำของบัณฑิตระดับปริญญาตรี คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม ภายหลังสำเร็จการศึกษา 1 ปี พบว่า บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาในปีการศึกษา 2560 มีภาวะการมีงานทำสูงถึง

ร้อยละ 80.30 ซึ่งอยู่ในระดับสูงกว่าภาวะการมีงานทำโดยเฉลี่ยของบัณฑิตระดับปริญญาตรีทั่วประเทศที่จบการศึกษาในปีเดียวกัน โดยภาวะการมีงานทำภาพรวมทั้งประเทศ ร้อยละ 64.69 (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2561) เนื่องจากปัจจุบันการทำงานด้านสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม มีการกำหนดตำแหน่งนักสังคมสงเคราะห์เป็นวิชาชีพที่จะต้องเป็นผู้ที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีสังคมสงเคราะห์ ศาสตรบัณฑิต เป็นไปตามพระราชบัญญัติวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ พ.ศ. 2556 จึงทำให้บัณฑิตที่จบการศึกษามีโอกาสได้งานทำมากขึ้น ดังผลการศึกษาที่พบว่า บัณฑิตส่วนใหญ่ทำงานเกี่ยวข้องกับสังคมสงเคราะห์/สวัสดิการสังคม (ร้อยละ 69.81) โดยตำแหน่งงานของบัณฑิตส่วนใหญ่ทำงานในตำแหน่งนักสังคมสงเคราะห์/ผู้ช่วยนักสังคมสงเคราะห์ (ร้อยละ 32.07) รองลงมาคือ เจ้าหน้าที่สนับสนุนปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์ (ร้อยละ 9.43) สอดคล้องกับผลการวิจัยของศิริพร เกื้อกุลนุรักษ์ (2560: 52; 2559: 92; 2558: 87) พบว่า บัณฑิตที่จบการศึกษาจากคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม ส่วนใหญ่ทำงานเกี่ยวข้องกับสังคมสงเคราะห์/สวัสดิการสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาถึงหน่วยงานที่บัณฑิตทำงานจะพบว่า ส่วนใหญ่ทำงานในหน่วยงานราชการ (ร้อยละ 62.26) ซึ่งหน่วยงานราชการที่รับบัณฑิตเข้าทำงาน ได้แก่ กระทรวงการพัฒนา

สังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (ร้อยละ 63.63) บัณฑิตส่วนใหญ่สามารถนำความรู้ที่เรียนมาประยุกต์ใช้ในการทำงานได้มากถึงมากที่สุด (ร้อยละ 71.69) นอกจากนี้ยังพบว่า บัณฑิตใช้ระยะเวลาอันสั้นในการหางานทำ กล่าวคือ ได้งานทำภายในระยะเวลาไม่เกิน 3 เดือนถึงร้อยละ 51.51 ซึ่งปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้บัณฑิตได้งานทำหลังสำเร็จการศึกษานั้นคือ หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิตจัดให้มีการฝึกภาคปฏิบัติ จำนวน 3 ครั้ง โดยให้นักศึกษาฝึกปฏิบัติงานในหน่วยงานสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม ทำให้นักศึกษามีประสบการณ์และฝึกฝนทักษะเทคนิคการทำงานในหน่วยงานที่ให้บริการกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ภายใต้การกำกับดูแลของนักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพและการนิเทศงานจากอาจารย์ในคณะฯ เมื่อนักศึกษาสำเร็จการศึกษาจึงมีโอกาสดำเนินการทำงานในหน่วยงานที่มีตำแหน่งงานว่างได้ทันที อย่างไรก็ตามมีประเด็นที่ควรตระหนักถึงประการหนึ่งคือ แนวโน้มตำแหน่งงานในหน่วยงานราชการที่มีการจำกัดจำนวนอัตราการบรรจุเป็นข้าราชการหรือพนักงานรัฐ ทำให้นักศึกษาที่ไม่ได้บรรจุหรือได้รับการจ้างตามรายโครงการฯ มีความรู้สึกไม่มั่นคง ไม่มีความก้าวหน้าในอาชีพ ดังสะท้อนจากผลการศึกษาที่พบว่า บัณฑิตมีความพึงพอใจกับงานที่ทำในปัจจุบันมีสัดส่วนเท่ากันระหว่างบัณฑิตที่มีความพึงพอใจมาก (ร้อยละ 49.05) และบัณฑิต

ที่รู้สึกเฉยๆกับงานที่ทำในปัจจุบัน (ร้อยละ 49.05) เมื่อพิจารณาถึงหน่วยงานที่มีความต้องการรับผู้จบวุฒิการศึกษาสังคมสงเคราะห์อีกกลุ่มหนึ่งคือ องค์กรระหว่างประเทศหรือองค์กรพัฒนาเอกชนที่ใช้ภาษาอังกฤษ มีตำแหน่งงานต้องการรับผู้จบการศึกษาด้านนี้เข้าทำงาน แต่เนื่องจากบัณฑิตสังคมสงเคราะห์มีข้อจำกัดด้านความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษ ซึ่งบัณฑิตได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่าเป็นคุณลักษณะที่ควรปรับปรุงของบัณฑิต (ศิริพร เกื้อกุลนุรักษ์, 2561: 67) สอดคล้องกับการประเมินของผู้ใช้บัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม (ศิริพร เกื้อกุลนุรักษ์, 2561: 64-66) ดังนั้นจึงควรเพิ่มศักยภาพทางด้านภาษาต่างประเทศให้กับนักศึกษาสังคมสงเคราะห์ เพื่อให้บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษามีความมั่นใจและสามารถสมัครเข้าทำงานในองค์กรที่ต้องการบุคลากรที่มีทักษะทางด้านภาษาต่างประเทศ เพื่อเพิ่มโอกาสในการได้งานให้กับผู้สำเร็จการศึกษาได้มากขึ้น

ด้านการศึกษาต่อ พบว่า บัณฑิตที่กำลังศึกษาต่อยังมีน้อย กล่าวคือ บัณฑิตกำลังศึกษาต่อมีเพียงร้อยละ 9.09 เช่นเดียวกับภาพรวมทั้งประเทศพบว่า บัณฑิตสำเร็จการศึกษาในปีการศึกษา 2560 กำลังศึกษาต่อเพียงร้อยละ 5.69 (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2561) และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (2560) พบว่า บัณฑิตกำลังศึกษาต่อร้อยละ 6.2 เมื่อพิจารณาด้านความต้องการศึกษาต่อ พบว่า

บัณฑิตที่ต้องการศึกษาต่อและไม่ต้องการศึกษาต่อมีส่วนส่วนเท่ากันคือ ร้อยละ 50.00 ทั้งนี้เนื่องจากช่วงระยะเวลาเก็บข้อมูลบัณฑิตเพิ่งจบการศึกษาไปเพียง 1 ปี ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่ยังไม่มั่นคงในด้านอาชีพการทำงาน ดังนั้นบัณฑิตจึงยังไม่คิดที่จะศึกษาต่อ สอดคล้องกับผลการวิจัยของมหาวิทยาลัยศิลปากร (2558: 42) พบว่าบัณฑิตไม่ต้องการศึกษาต่อ ร้อยละ 50.27 นอกจากนี้เมื่อสอบถามบัณฑิตที่มีความต้องการศึกษาต่อว่าต้องการศึกษาต่อในสาขาใด พบว่าบัณฑิตคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม ส่วนใหญ่ต้องการศึกษาต่อปริญญาโทด้านจิตวิทยา (ร้อยละ 40.74) รองลงมาคือ ปริญญาโทด้านสังคมสงเคราะห์ (ร้อยละ 29.62) ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าบัณฑิตมีความต้องการศึกษาต่อในสาขาที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่การทำงานที่ทำในปัจจุบัน เพื่อนำไปต่อยอดและพัฒนาการทำงานในหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบต่อไป

จากผลการศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ สามารถผลิตบัณฑิตที่เป็นที่ต้องการของตลาดงาน สอดคล้องกับภารกิจของหน่วยงานด้านสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์หลักสำคัญของการพัฒนาสังคมและประเทศในอนาคต

6. ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะต่อคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

1. ควรเสริมสร้างทักษะด้านภาษาต่างประเทศ ให้กับนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม เพื่อให้สามารถใช้ในการสมัครและการทำงานภายหลังสำเร็จการศึกษา

2. ควรจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในสาขาวิชาที่สอดคล้องกับความต้องการของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ได้แก่ ด้านสาขาจิตวิทยา สังคมสงเคราะห์

2) ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรทำการวิจัยติดตามการทำงานของบัณฑิต เพื่อศึกษาความสามารถในการทำงาน ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน และทัศนคติต่อการทำงาน ในช่วงระยะเวลา 5 ปีหลังสำเร็จการศึกษา

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2552*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ. (2555). *หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ.2555)*. สมุทรปราการ: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- กองแผนงาน มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2558). *รายงานภาวะการดำเนินงานทำของบัณฑิต ประจำปีการศึกษา 2558*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กองแผนงาน สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2560). *ภาวะการดำเนินงานทำของบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปีการศึกษา 2560*. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สืบค้นวันที่ 10 มกราคม 2563, จาก <http://www.planning.psu.ac.th/index.php/information/stat/stats-student/31-job-psu>.
- ศิริพร เกื้อกุลนุรักษ์. (2558). *การศึกษาภาวะการดำเนินงานทำของบัณฑิตและความพึงพอใจของผู้บังคับบัญชาของบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม ปีการศึกษา 2558*. สมุทรปราการ: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- ศิริพร เกื้อกุลนุรักษ์. (2559). *คุณลักษณะของบัณฑิตตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม ปีการศึกษา 2559*. สมุทรปราการ: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- ศิริพร เกื้อกุลนุรักษ์. (2560). *คุณลักษณะของบัณฑิตตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม ปีการศึกษา 2560*. สมุทรปราการ: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- ศิริพร เกื้อกุลนุรักษ์. (2561). *คุณลักษณะของบัณฑิตตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม ปีการศึกษา 2561*. สมุทรปราการ: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- ศิริพร เกื้อกุลนุรักษ์. (2561). *คุณลักษณะของบัณฑิตตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ. วารสารสังคมวิวัฒน์. 9(3), 64-66*.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2561). *ระบบภาวะการดำเนินงานทำของบัณฑิต*. สืบค้นวันที่ 10 มกราคม 2563, จาก <http://www.employ.mua.go.th/index.php/>

การวิจัยประเมินหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสวัสดิการสังคม (หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2557)

ผศ.ดร.ปิยฉัตร กลิ่นสุวรรณ*

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสวัสดิการสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจาก เอกสาร การสัมภาษณ์ การสอบถาม มาตรฐานวัดประเมินค่า และอาศัย CIPPIEST Model ในการประเมิน วิเคราะห์ ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า การประเมินบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต ผลกระทบ ประสิทธิภาพ ความยั่งยืน และการถ่ายทอดส่งต่อ มีความเหมาะสมในระดับมาก

จุดเด่นและข้อเสนอแนะมีดังนี้

1) เป็นหลักสูตรที่มีเนื้อหาโดดเด่นด้านบริหารสวัสดิการสังคม 2) นักศึกษาส่วนมากมีประสบการณ์สูง บางคนได้รับทุนจากโครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษก (คปก.) คิดเป็นร้อยละ 22 และได้รับรางวัลการเขียน บทความดีเด่นระดับชาติ ทำให้ภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยดีขึ้น 3) มีระบบการวางแผน และกลไกขับเคลื่อน กระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่มีเอกภาพ และการวางแผนการรักษาคุณภาพของหลักสูตรอย่างเป็นระบบ 4) ปรับปรุงหลักสูตรให้เข้มแข็งรองรับพฤติกรรมของคนรุ่นใหม่ในยุคดิจิทัล 5) สร้างเครือข่ายความร่วมมือการศึกษาระหว่าง มหาวิทยาลัย 6) ปรับปรุงแหล่งเรียนรู้เพื่อเพิ่มความเข้มแข็งของการบริหารหลักสูตร และ 7) สนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการเรียนรู้

คำสำคัญ: การประเมินหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, CIPPIEST Model

* อาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสวัสดิการสังคม

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

Evaluation of the Ph.D. curriculum in Social Welfare Administration

Dr.Piyachat Klinsuwan

Abstract

The purpose of this research was to evaluate the Ph.D. curriculum in Social Welfare Administration, Faculty of Social Work and Social Welfare, Huachiew Chalermprakiet University (HCU), Thailand. The researcher collected data from documents, interviews, questionnaires, rating scales and used the CIPPIEST Model in the evaluation process. The data was analyzed by using data frequency, percentage, mean, standard deviation, correlation coefficient and content analysis. The research revealed that: the evaluation of the curriculum's context, input, process, product, impact, effectiveness, sustainability, and transportability are appropriate at the "high" level.

The best comments and suggestions regarding the research on the Ph.D. Curriculum were 1) The objective structure and content of the curriculum is outstanding 2) Many of the students were highly experienced and 22% received The Royal Golden Jubilee Ph.D. Program while two HCU's students in the Ph.D. curriculum in Social Welfare Administration were rewarded "best of writing journal" 3) There was a unity in planning and executing the curriculum development and maintained the quality of the curriculum 4) There should be minor changes and development in the current curriculum in an effort to cope with the digital era 5) A network of academic collaboration between universities should be established 6) The campus should see more improvement in research facilities and learning resources in order to strengthen the curriculum 7) Certain basic infrastructures and overall conditions of academic services should be further developed

Keywords: Curriculum evaluation, Ph.D. Curriculum, CIPPIEST Model

บทนำ

หลักสูตรเป็นเครื่องมือของการบริหาร การศึกษา และถ่ายทอดเจตนารมณ์ของการศึกษา สร้างโอกาสสู่กระบวนการเรียนการสอนแนวใหม่ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของ หลักสูตร หากกระบวนการเรียนการสอนมีคุณภาพ ย่อมสะท้อนคุณภาพของหลักสูตรด้วย นับได้ว่า หลักสูตรการศึกษาเป็นหัวใจของสถาบันการศึกษา ซึ่งความหมายที่กว้างที่สุดของหลักสูตรหมายถึง ประสบการณ์การเรียนรู้โดยรวมของบุคคลไม่ เพียงแต่สร้างประสบการณ์ การเรียนใน สถาบันการศึกษาเท่านั้น แต่รวมถึงสังคมด้วย (Bilbao et al., 2008)

หลักสูตรที่มีคุณภาพต้องเป็นหลักสูตรที่ทำให้ผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ คิดเชิงสร้างสรรค์ และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ มีทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น และสอดคล้องกับทักษะที่จำเป็น ในศตวรรษที่ 21 คือมีคุณธรรมจริยธรรม ผู้สำเร็จ การศึกษาทุกระดับ/ประเภทได้รับการศึกษาที่มี คุณภาพมาตรฐาน มีจิตสำนึกประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข รวมทั้งสามารถ อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสามัคคีปรองดอง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552) แต่สภาวะแวดล้อม ด้านต่างๆ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการ ปกครอง และกระแสของสังคมโลก มีการ เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมีอิทธิพลต่อแผนการ ศึกษาแห่งชาติที่ต้องปรับให้สอดคล้องกัน ดังนั้น การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรนับว่าเป็นสิ่งจำเป็น และเป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่งต้องอาศัยข้อมูล สารสนเทศ หรือผลการประเมินหลักสูตรนั่นเอง ผล

การประเมินหลักสูตรเป็นข้อมูลที่สะท้อนให้เห็น ข้อจำกัดของการบริหารหลักสูตรที่ผ่านมาและใน ปัจจุบัน จึงต้องปรับปรุงให้ก้าวไปข้างหน้า และก้าว ทันเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งความทันสมัยต่างๆ การประเมินหลักสูตรจึงหมายถึงการรวบรวมข้อมูล และนำมาใช้เพื่อตัดสินใจในเรื่องโปรแกรมการศึกษา หรือหลักสูตรการศึกษา (Cronbach, 1970) เป็น กระบวนการค้นหาและรวบรวมข้อมูล เพื่อนำไปใช้ ให้เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจหาทางเลือกที่ดี กว่าเดิม (Stufflebeam, 2003)

การประเมินผลหลักสูตรมีหลายรูปแบบ รูปแบบการประเมินหลักสูตรที่นำมาใช้ส่วนมาก ได้แก่ รูปแบบที่เน้นจุดมุ่งหมาย (Objectives Based Model) เพื่อตรวจสอบผลที่เกิดขึ้นจากการ บริหารหลักสูตรหรือตามที่ปฏิบัติจริง และนำมา เปรียบเทียบกับผลที่คาดหวังไว้ (Tyler, 1954) รูปแบบการประเมินที่เน้นการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมของผู้เรียนตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เหมาะสมที่จะใช้ประเมินหลักสูตรที่เน้นผลผลิตและ เพิ่มประสิทธิภาพของระบบการบริหารจัดการศึกษา ได้เป็นอย่างดี แต่อาจไม่ครอบคลุมโครงสร้างของ หลักสูตร (Kirkpatrick & Kirkpatrick, 2006) รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่า (Judgment Model) โดยไม่ยึดเป้าหมาย แต่เน้น การรวบรวมข้อมูลตามสภาพความเป็นจริงเชิง คุณภาพ มีความเป็นอิสระในการประเมินผลการ ปฏิบัติที่เป็นไปตามเป้าหมาย ทั้งระดับปฏิบัติ วิธีกร และการนำไปใช้อย่างเหมาะสม (Scriven, 1967) และเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานเป็นหลัก ไม่ต่าง จากรูปแบบของ Provus (1971) ที่ ประเมิน

เปรียบเทียบระหว่างผลการปฏิบัติกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ ดังนั้นรูปแบบดังกล่าวจึงต้องกำหนดเกณฑ์มาตรฐานไว้เพื่อการเปรียบเทียบ การปรับปรุงหลักสูตรจึงถูกตีกรอบไว้ตามเกณฑ์มาตรฐาน ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้โดยอิสระหรือตามสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ตรงข้ามกับ รูปแบบการประเมินหลักสูตรที่ยึดเป้าหมายของหลักสูตรเป็นหลัก (Goal Attainment) ผลสรุปของการประเมินหลักสูตรจะชี้ให้เห็นว่าหลักสูตรมีคุณค่ามากน้อยเพียงใด เป็นการประเมินที่เน้นการตรวจสอบหลักสูตรที่มีประสิทธิผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (Hammond, 1969) สำหรับรูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินใจ (Decision - Oriented Model) เป็นรูปแบบการประเมินเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลสารสนเทศ และทางเลือกต่างๆ ที่เหมาะสมสำหรับการปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตร รูปแบบการประเมินตามแนวคิดนี้ ได้แก่ การประเมิน CIPP Model (Stufflebeam, 2003) และ CIPPIEST Model (Stufflebeam & Shinkfield, 2007) เป็นรูปแบบที่ขยายแนวคิด CIPP Model และยังครอบคลุมการประเมินที่เน้นจุดมุ่งหมายการบริหารหลักสูตรตามสภาพที่เป็นจริง การประเมินประสิทธิภาพของระบบการบริหารจัดการศึกษา การประเมินที่เน้นการรวบรวมข้อมูลตามสภาพความเป็นจริงเชิงคุณภาพโดยไม่ยึดเป้าหมาย การประเมินเป้าหมายของหลักสูตร การประเมินตามสภาพจริงเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน การประเมินเพื่อการตัดสินใจคุณค่าและประสิทธิผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนั้น CIPPIEST Model

จึงเป็นรูปแบบการประเมินที่ครอบคลุมรูปแบบต่างๆ ในทุกมิติที่กล่าวมา และสามารถอธิบายได้อย่างครบถ้วน โดยเฉพาะผลการประเมินที่นำมาเป็นสารสนเทศ เพื่อการตัดสินใจหาทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนา และปรับปรุงหลักสูตรต่อไป (Stufflebeam & Shinkfield, 2007)

การวิจัยประเมินหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสวัสดิการสังคม (หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2557) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในการพิจารณาหาทางเลือกที่เหมาะสม และนำมาปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัย เหมาะสมกับสถานการณ์และสอดคล้องกับบริบทของไทย รวมทั้งได้มาตรฐานสากล เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของนานาชาติ จึงเลือกใช้ CIPPIEST Model ของ Stufflebeam & Shinkfield (2007) ในการประเมินหลักสูตรดังกล่าว เป็นรูปแบบที่มีพื้นฐานมาจาก CIPP Model (Context-Input-Process- Product Evaluation: CIPP) ที่ได้ขยายการประเมินผลผลิต (Product Evaluation) ออกไป โดยเขียนอักษรย่อเป็น CIPPIEST Model หรืออาจเขียนย่อเป็น CIPPIEST Model ก็ได้ จากการประเมิน CIPP Model ซึ่งมีเพียง 4 องค์ประกอบ ได้เพิ่มขึ้นอีก 4 องค์ประกอบ คือ IEST ได้แก่ การประเมินผลกระทบ-การประเมินประสิทธิผล-การประเมินความยั่งยืน-การประเมินการถ่ายทอดส่งต่อ (Impact-Effective-Sustainability-Transformability Evaluation) รวมเป็น 8 องค์ประกอบ ดังนั้นการประเมินหลักสูตรตาม CIPPIEST Model จึงประกอบด้วย การประเมินบริบท - การประเมิน

ปัจจัยนำเข้า – การประเมินกระบวนการ – การประเมินผลผลิต – การประเมินผลกระทบ – การประเมินประสิทธิผล – การประเมินความยั่งยืน – การประเมินการถ่ายทอดส่งต่อ (Context – Input – Process – Product – Impact – Effective – Sustainability – Transformability Evaluation: CIPPIEST)

วิธีวิจัยในการประเมินหลักสูตรมีหลายวิธี แต่วิธีวิจัยที่เหมาะสมสำหรับการวิจัยนี้ คือการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ซึ่งผสมผสานการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง และผู้ที่ได้รับประโยชน์จากผลการวิจัย ได้เข้ามาเรียนรู้ร่วมกันไปพร้อมกับการแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ วิธีการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพรูปแบบหนึ่งที่มีกิจกรรมควบคู่ไปกับกระบวนการวิจัยในแต่ละขั้นตอน เพื่อแสวงหาความรู้ ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องเพียงพอ และเป็นข้อมูลที่ใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัย ผลการประเมินจะนำไปสู่การแก้ปัญหาได้ในเวลาเดียวกัน เพื่อให้ได้ความรู้ใหม่ (Brydon – Miller, 2001) การประเมินผลจะครอบคลุมทั้งมิติสถานะแวดล้อม มิติความทันสมัย มิติความสนใจและความต้องการของผู้เรียน อีกทั้งข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ จะช่วยให้ผู้วิจัยที่มีประสบการณ์ และเชี่ยวชาญในศาสตร์การบริหารสวัสดิการสังคม รู้กระบวนการคิด และกระบวนการทำงาน สามารถประเมินหลักสูตรได้ครบถ้วนทุกมิติ ผลการประเมินหลักสูตรจะได้ข้อมูลที่ต้องการตามความเป็นจริง นำไปเป็นแนวทางการพัฒนาและ

ปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพเป็นระยะ ๆ ตามรอบระยะเวลาของหลักสูตรหรือทศรอบ 5 ปี (ราชกิจจานุเบกษา, 2558)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อประเมินหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสวัสดิการสังคม (หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2557) ประกอบด้วย 8 ประเด็นการประเมิน ได้แก่ การประเมินบริบท การประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินกระบวนการ การประเมินผลผลิต การประเมินผลกระทบ การประเมินประสิทธิผล การประเมินความยั่งยืน และการประเมินการถ่ายทอดส่งต่อ

2) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และหาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาและปรับปรุงให้เป็นหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสวัสดิการสังคม (หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2562) ประเมินประสิทธิผล การประเมินความยั่งยืน และการประเมินการถ่ายทอดส่งต่อ

3) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และหาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาและปรับปรุงให้เป็นหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสวัสดิการสังคม (หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2562)

วิธีการดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยผสมผสาน ทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และ คุณ ภาพ (Qualitative Research) ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ผู้บริหารหลักสูตร คณะกรรมการบริหารหลักสูตร อาจารย์ประจำ

หลักสูตร นักศึกษา/ผู้สำเร็จการศึกษา/
ผู้บังคับบัญชา/เพื่อนร่วมงาน เครื่องมือที่ใช้ในการ
วิจัยเป็นแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบ
มาตรวัดประมาณค่า รวม 3 ชุด ได้แก่

ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย

8 องค์ประกอบ ประกอบด้วย การประเมินบริบท
- การประเมินปัจจัยนำเข้า - การประเมิน
กระบวนการ - การประเมินผลผลิต - การ
ประเมินผลกระทบ - การประเมินประสิทธิผล -
การประเมินความยั่งยืน -การประเมินการถ่ายทอด

ส่งต่อ (Context – Input – Process – Product –
Impact – Effective – Sustainability –
Transformability Evaluation: CIPPIEST)

**ชุดที่ 2 แบบประเมินคุณลักษณะที่
คาดหวังของหลักสูตรคุณวุฒิบัณฑิต และผลการ
เรียนรู้ที่คาดหวัง (Learning Outcome)** ชุดนี้เป็น
มาตรวัดประมาณค่าแบบลิเคิร์ต (Likert, 1932:
55) นำมาใช้ 5 ระดับ ชุดที่ 3 แบบสอบถาม
ความเหมาะสมของการบริหารหลักสูตร

ผลการวิจัย และการอภิปรายผล

ผลการวิจัย ตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับความเหมาะสมของการบริหารหลักสูตร

ด้าน/ประเด็นการประเมิน	$\bar{X}$	SD	ระดับความเหมาะสม
1) การประเมินบริบท (C)			
1.1) วัตถุประสงค์ของหลักสูตร	5.00**	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
1.2) โครงสร้างของหลักสูตร	4.63	0.52	เหมาะสมมากที่สุด
1.3) เนื้อหาของหลักสูตร	4.50	0.54	เหมาะสมมากที่สุด
รวม	4.71	0.54	เหมาะสมมากที่สุด
2) การประเมินปัจจัยนำเข้า (I)			
2.1) คุณภาพนักศึกษาแรกเข้า	4.63	0.52	เหมาะสมมากที่สุด
2.2) คุณภาพอาจารย์ผู้สอน	4.88	0.35	เหมาะสมมากที่สุด
2.3) แหล่งเรียนรู้และเทคโนโลยีสารสนเทศ	3.25	0.89	เหมาะสมน้อย
2.4) สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการการศึกษา	3.38	0.92	เหมาะสมน้อย
2.5) งบประมาณ	3.00*	0.76	เหมาะสมมาก
รวม	3.83	0.69	เหมาะสมมาก
3) การประเมินกระบวนการ (P)			
3.1) การรับและการเตรียมความพร้อมนักศึกษา	4.38	0.75	เหมาะสมมากที่สุด
3.2) การบริหารหลักสูตร ($\bar{X}=4.57$, $SD=0.55$)			
3.2.1) การวางระบบผู้สอนและกระบวนการเรียนรู้	4.63	0.54	เหมาะสมมากที่สุด

ด้าน/ประเด็นการประเมิน	$\bar{X}$	SD	ระดับความเหมาะสม
3.2.2) กระบวนการวัดผล/ประเมินผลการเรียนรู้	4.50	0.55	เหมาะสมมากที่สุด
3.3) การส่งเสริมและพัฒนานักศึกษา ($\bar{X}=4.44$, $SD=0.64$)			
3.3.1) กระบวนการควบคุม ดูแล และส่งเสริมการจัดทำ ชุมชนนิพนธ์	4.50	0.76	เหมาะสมมากที่สุด
3.3.2) การพัฒนาศักยภาพนักศึกษาและการส่งเสริม ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21	4.38	0.52	เหมาะสมมากที่สุด
รวม	4.46	0.62	เหมาะสมมากที่สุด
4) การประเมินผลผลิต (P) ทั้งปริมาณและคุณภาพ			
4.1) จำนวนนักศึกษาสำเร็จการศึกษาตามเวลาที่กำหนด	4.38	0.52	เหมาะสมมากที่สุด
4.2) นักศึกษามีคุณลักษณะที่คาดหวัง (ชุดที่ 2)	4.55	0.34	เหมาะสมมากที่สุด
รวม	4.47	0.43	เหมาะสมมากที่สุด
5) การประเมินผลกระทบ (I)			
5.1) ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ผู้สอน/อาจารย์	4.00	1.07	เหมาะสมมาก
5.2) ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับมหาวิทยาลัย	3.75	1.49	เหมาะสมมาก
5.3) ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคม	3.25	1.04	เหมาะสมน้อย
รวม	3.67	1.19	เหมาะสมมาก
6) การประเมินประสิทธิผล (E)			
6.1) ผลลัพธ์การบริหารหลักสูตรเป็นไปตามที่คาดหวัง	4.50	0.54	เหมาะสมมากที่สุด
6.2) ผลลัพธ์ครบถ้วนตามที่คาดหวัง	4.50	0.54	เหมาะสมมากที่สุด
รวม	4.50	0.54	เหมาะสมมากที่สุด
7) การประเมินความยั่งยืน (S)			
7.1) แผนการรักษาคุณภาพของหลักสูตร	4.62	0.52	เหมาะสมมากที่สุด
7.2) แผนการปรับปรุงหลักสูตร	4.13	0.35	เหมาะสมมากที่สุด
รวม	4.38	0.44	เหมาะสมมากที่สุด
8) การประเมินการถ่ายทอดส่งต่อ (T)			
8.1) การร่วมมือกับทุกระดับที่มีหลักสูตรสอดคล้องกัน	4.25	0.46	เหมาะสมมาก
8.2) การประชาสัมพันธ์หลักสูตร	3.00*	0.76	เหมาะสมน้อย
รวม	3.63	0.61	เหมาะสมน้อย

หมายเหตุ: *ค่าเฉลี่ยต่ำสุด **ค่าเฉลี่ยสูงสุด ค่าพิสัย (Rang) = 2.00 เลือกใช้ 3 ระดับ (ช่วงห่าง = 0.67)

3.00-3.66 = เหมาะสมน้อย, 3.67-4.34 = เหมาะสมมาก, 4.35-5.00 = เหมาะสมมากที่สุด

ตามตารางที่ 1 พบผลดังนี้

ผลการประเมินบริบท (Context Evaluation : C) มีความเหมาะสมมากที่สุด ค่า $\bar{X} = 4.71$ (SD = 0.54) ประเด็นการประเมินเหมาะสมมากที่สุดทั้ง 3 ประเด็นเรียงตามลำดับความเหมาะสมมากที่สุด ได้แก่ วัตถุประสงค์ของหลักสูตร โครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาของหลักสูตร ค่า $\bar{X} = 5.00$ (SD = 0.00) 4.63 (SD = 0.52) และ 4.50 (SD = 0.54) ตามลำดับ ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของหลายมหาวิทยาลัย เช่น ผลการวิจัยของ พรทิพย์ ไชยโส, วสันต์ ทองไทย, และ แม้นมาศ ลีลสัตยกุล (2559) ประเมินหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ศึกษา หลักสูตร 5 ปี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผลการวิจัยของ ศิริมา จิตต์จรัส, ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์, และพรรณภัทร ปลั่งศรีเจริญสุข (2556) การประเมินผลหลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาดลอดชีวิต และการพัฒนามนุษย์ สำหรับผลการวิจัยนี้มีจุดเด่นที่แตกต่างจากผลการวิจัยอื่นๆ กล่าวคือ เป็นหลักสูตรที่มีความโดดเด่นในศาสตร์ที่มีความเฉพาะเจาะจงในเรื่องการบริหารสวัสดิการสังคม

ผลการประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation : I) มีความเหมาะสมมาก ค่า $\bar{X} = 3.83$ (SD = 0.69) เรียงลำดับความเหมาะสมมากที่สุด 2 ประเด็น ได้แก่ คุณภาพของอาจารย์ประจำหลักสูตร และ คุณภาพนักศึกษาแรกเข้า ค่า $\bar{X} = 4.88$ (SD = 0.35) และ 4.63 (SD = 0.52) ตามลำดับ มีความเหมาะสมน้อยเรียงตามลำดับ

จากน้อยที่สุดขึ้นไป ได้แก่ งบประมาณ แหล่งเรียนรู้และเทคโนโลยีสารสนเทศ และ สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการการศึกษา ค่า $\bar{X} = 3.00$ (SD = 0.76), 3.25 (SD = 0.89), และ 3.38 (SD = 0.92) ตามลำดับ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ มาเรียม นิลพันธุ์ (2554) ระบุว่าปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มีความเหมาะสมน้อยเกี่ยวกับห้องปฏิบัติการ Internet ห้องทำงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สำหรับจุดเด่นของหลักสูตรคือนักศึกษาแรกเข้าเป็นผู้ที่มีประสบการณ์สูง มีประสบการณ์การทำงานร้อยละ 86 ของจำนวนนักศึกษาระดับปริญญาเอกทั้งหมด ได้ทุนโครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษก (คปก.) ร้อยละ 22 และอาจารย์ประจำหลักสูตรมีคุณสมบัติครบถ้วนทั้งคุณวุฒิ ความรู้ และความสามารถ รวมทั้งมีความเชี่ยวชาญในศาสตร์ที่หลากหลายและเกี่ยวข้องกัน ได้แก่ สังคมสงเคราะห์ นโยบาย จิตวิทยา พฤติกรรมศาสตร์ และสิทธิมนุษยชน เป็นต้น

ผลการประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) มีความเหมาะสมมากที่สุด ค่า $\bar{X} = 4.46$ (SD = 0.62) ประเด็นการประเมินมีความเหมาะสมมากที่สุดทั้ง 3 ประเด็นการประเมิน ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตร ค่า $\bar{X} = 4.57$ (SD = 0.55) รองลงมาคือ การส่งเสริมและพัฒนา นักศึกษา ค่า $\bar{X} = 4.44$ (SD = 0.64) (ประกอบด้วย ประเด็นย่อยสำคัญเรื่องการวางระบบผู้สอนและกระบวนการเรียนรู้ + กระบวนการวัดผล/ประเมินผลการเรียนรู้ ค่า $\bar{X} = 4.63$ (SD = 0.54)

และ 4.50 (SD = 0.55) ตามลำดับ) และเหมาะสมมากที่สุดลำดับสุดท้ายคือเรื่องการส่งเสริมและพัฒนาการศึกษา ค่า $\bar{X} = 4.44$ (SD = 0.64) [ประกอบด้วยประเด็นย่อยสำคัญเรื่องกระบวนการรับและการเตรียมความพร้อมนักศึกษา กระบวนการพัฒนาศักยภาพนักศึกษาและการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ค่า $\bar{X} = 4.38$ (SD = 0.75 และ 4.38 (SD = 0.52) ตามลำดับ] สำหรับจุดเด่นของหลักสูตรคือ กระบวนการพัฒนาหลักสูตร มีระบบการวางแผน และกลไกขับเคลื่อนที่มีความเป็นเอกภาพ เช่น กระบวนการวัดผล/ประเมินผลการศึกษา การส่งเสริมและพัฒนาการศึกษา ความก้าวหน้าของนักศึกษา การควบคุมดูแลการจัดทำดัชนีพันธของนักศึกษา และเป็นที่ปรึกษาปัญหาต่างๆ ของนักศึกษา เป็นต้น จะถูกนำเข้าวาระการประชุม คณะกรรมการบริหารหลักสูตร ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อลงมติรับรองพร้อมแนวทางการแก้ปัญหาให้กับนักศึกษา

ผลการประเมินผลผลิต (Output Evaluation : O) มีความเหมาะสมมาก ค่า $\bar{X} = 4.47$ (SD = 0.43) ในเชิงปริมาณมีความคาดหวังว่านักศึกษาจะสำเร็จการศึกษาตามเวลาที่กำหนด ค่า $\bar{X} = 4.38$ (SD = 0.52) ในเชิงคุณภาพ ผลการประเมินคุณลักษณะของนักศึกษา/ผู้สำเร็จการศึกษา แบ่งการประเมินออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ภาพรวมคุณลักษณะที่คาดหวังของดัชนีบัณฑิต มีความเหมาะสมมากที่สุด ค่า $\bar{X} = 4.55$ (SD = 0.34) สำหรับ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง (Learning Outcomes) เป็นคุณลักษณะของนักศึกษา/ผู้สำเร็จ

การศึกษา ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังให้บัณฑิตมีอย่างน้อย 5 ด้าน ผลการประเมินพบว่าในภาพรวมมีความเหมาะสมมากที่สุด ค่า $\bar{X} = 4.53$ (SD = 0.37) เหมาะสมมากที่สุดลำดับแรก ได้แก่ ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ค่า $\bar{X} = 4.81$ (SD = 0.32) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ภารดี อนันต์นาวิ (2558) รองลงมาคือด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และด้านทักษะปฏิบัติทางวิชาชีพ $\bar{X} = 4.76$ (SD = 0.31) และ 4.69 (SD = 0.43) ตามลำดับ ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดอยู่ในระดับเหมาะสมมากคือด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ค่า $\bar{X} = 4.20$ (SD = 0.40) จุดเด่นของหลักสูตรคือนักศึกษามีคุณธรรม จริยธรรมสูง รองลงมาด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของนักศึกษา/ผู้สำเร็จการศึกษา ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ซึ่งหลักสูตรกำหนดไว้ 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านคุณธรรม จริยธรรม 2) ด้านความรู้ 3) ด้านทักษะทางปัญญา 4) ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ 5) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และ 6) ด้านทักษะปฏิบัติทางวิชาชีพ ซึ่งคุณลักษณะแต่ละด้านของนักศึกษา/ผู้สำเร็จการศึกษา มีความสัมพันธ์กัน (r) ระหว่าง 0.61 - 0.96 ค่า $\bar{X}$

อยู่ระหว่าง 4.20 - 4.81 ค่า SD อยู่ระหว่าง 1.24 - 3.17 ผลการประเมินพบว่า นักศึกษา/ผู้สำเร็จการศึกษามีคุณลักษณะที่มีความสัมพันธ์สูง 2 ลำดับแรก ได้แก่ ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ กับทักษะปฏิบัติทางวิชาชีพ และ ด้านคุณธรรม จริยธรรม กับทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ค่า $r = 0.96$ และ 0.95 ตามลำดับ สำหรับคุณลักษณะที่มีความสัมพันธ์น้อยที่สุด ได้แก่ ทักษะทางปัญญากับทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ค่า $r = 0.61$

ผลการประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation : I) พบว่ามีความเหมาะสมมาก ค่า $\bar{X} = 3.67$ (SD = 1.19) เหมาะสมมากลำดับแรกคือผลกระทบที่เกิดกับผู้เรียน ผู้สอน/อาจารย์ ค่า $\bar{X} = 4.00$ (SD = 1.07) รองลงมาคือผลกระทบที่เกิดกับมหาวิทยาลัย และผลกระทบที่เกิดกับสังคม ค่า $\bar{X} = 3.75$ (SD = 1.49) และ 3.25 (SD = 1.04) ตามลำดับ จุดเด่นของนักศึกษาคือ นักศึกษาได้รับรางวัลการเขียนบทความดีเด่นระดับชาติ 2 รางวัลสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับมหาวิทยาลัย เป็นผลพวงของคุณภาพของนักศึกษา และเมื่อสำเร็จการศึกษาไปแล้วได้ทำประโยชน์เพื่อสังคมและประเทศ ผลกระทบเชิงบวกที่เกิดกับสังคม ได้แก่ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสวัสดิการสังคมครอบคลุมและเป็นธรรมมากขึ้นด้านคนพิการ ด้านผู้สูงอายุ ด้านเด็กและเยาวชนที่ถูกกระทำทารุณรุนแรง ทำให้เห็นคุณค่าของชุมชนที่นำไปสู่ประโยชน์ที่สังคมได้รับ

ผลการประเมินประสิทธิผล (Effective Evaluation: E) พบว่ามีความเหมาะสมมากที่สุด ค่า $\bar{X} = 4.50$ (SD = 0.54) ซึ่งผลลัพธ์จากการบริหารหลักสูตรเป็นไปตามที่คาดหวัง และผลลัพธ์ครบถ้วนตามที่คาดหวัง ค่า $\bar{X} = 4.50$ (SD = 0.54) เท่ากัน จุดเด่นของหลักสูตรคือ นักศึกษาแรกเข้ามีประสบการณ์สูง ในปี 2557 - 2561 จำนวน 14 คน มีประสบการณ์การทำงานร้อยละ 86 ได้รับทุนโครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษก (คปก.) จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 22 อาจารย์ประจำหลักสูตรมีคุณสมบัติครบถ้วน มีความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญหลากหลายสาขานักศึกษาโดดเด่นมากที่สุดด้านคุณธรรมจริยธรรมและด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ

ผลการประเมินความยั่งยืน (Sustainability Evaluation: S) พบว่ามีความเหมาะสมมากที่สุด ค่า $\bar{X} = 4.4$ (SD = 0.42) เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ แผนการรักษาคุณภาพของหลักสูตร และแผนการปรับปรุงหลักสูตร ค่า $\bar{X} = 4.50$ (SD = 0.54) และ 4.38 (SD = 0.52) ตามลำดับ จุดเด่นของหลักสูตรคือ ระบบอาจารย์ที่ปรึกษาดูแลนิพนธ์ให้คำปรึกษา รับฟังปัญหาต่างๆ ตลอดระยะเวลาการเป็นนักศึกษา เหมือนบุคคลในครอบครัวเดียวกัน และมีการติดต่อสัมพันธ์กัน (Connection) ระหว่างอาจารย์และนักศึกษา/ผู้สำเร็จการศึกษอย่างต่อเนื่องวางแผนนำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสวัสดิการสังคม (หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2557) ที่ปรับปรุงเป็นหลักสูตร พ.ศ. 2562 แล้ว นำมาใช้ใน ปีการศึกษา 2/2562

ผลการประเมินการถ่ายทอดส่งต่อ (Transportation Evaluation: T) พบว่าการถ่ายทอดส่งต่อของหลักสูตรโดยรวมมีความเหมาะสมน้อย ค่า $\bar{X} = 3.63$ ($SD = 0.61$) เรื่องความร่วมมือกับทุกระดับที่มีหลักสูตรสอดคล้องกันมีความเหมาะสมมาก ค่า $\bar{X} = 4.25$ ($SD = 0.46$) แต่มีความเหมาะสมน้อยเรื่องการประชาสัมพันธ์หลักสูตร $\bar{X} = 3.00$ ($SD = 0.76$) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ มัทนา วังถนอมศักดิ์ (2554) ระบุว่าหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรยังมีการประชาสัมพันธ์น้อย สำหรับจุดเด่นของหลักสูตรคือการวางแผนการรักษาคูณภาพของหลักสูตร ได้แก่ การจัดประชุมวิชาการระดับชาติและระดับนานาชาติทุกปี จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสถาบันการศึกษาที่มีหลักสูตรสอดคล้องกัน รวมทั้งให้ความร่วมมือด้านวิชาการกับสถาบันการศึกษาต่างๆ

ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงหลักสูตร

1) วัตถุประสงค์ โครงสร้าง และเนื้อหาของหลักสูตร กำหนดให้มีความเชื่อมโยง สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ เน้นความสัมพันธ์กับนโยบายสาธารณะ ทฤษฎีใหม่ๆ ที่ทันสมัย และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในโลกดิจิทัลอย่างรู้เท่าทัน รวมทั้งการมีส่วนร่วมของนักศึกษา เพื่อผสมผสานความรู้ และทักษะใน ศตวรรษที่ 21 ได้อย่างกลมกลืนระหว่างอาจารย์และพฤติกรรมของนักเรียนใหม่

2) ปัจจัยนำเข้า เน้นเรื่องการหาทุนคณาจารย์ ทุนการศึกษา และการใช้งบประมาณที่คุ้มค่ากับคุณค่าเชิงวิชาการ และควรมีกลไกการสนับสนุนการขอตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ โดยการสนับสนุนให้อาจารย์ลาพักการสอนเพื่อเขียนตำรา การหาทุนและเครือข่ายการวิจัยของอาจารย์ให้เพิ่มมากขึ้น

3) กระบวนการพัฒนาหลักสูตร ไม่ควรสร้างระบบและกลไกที่ยุ่งยาก เลิกกระบวนการสร้างหลักฐานจากการรายงาน เน้นนวัตกรรมทางความคิด การสร้างความร่วมมือข้ามสถาบันและผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก เพื่อเปิดแนวคิดใหม่ในการขับเคลื่อนแผนการบริหารจัดการหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ

4) ผลผลิต ควรเป็นคุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษาที่ไม่เพียงแข็งแกร่งในเชิงวิชาการ แต่มีคุณลักษณะตามที่กำหนดเป็นผลการเรียนรู้ (Learning Outcome) แตกต่างจากระดับปริญญาตรี และสามารถปรับให้สอดคล้องกับคุณลักษณะของดุษฎีบัณฑิต ทั้งการเรียนรู้ การทำงาน และการดำเนินชีวิต ให้ครบ 3 มิติ ได้แก่ ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) ความสามารถในการประยุกต์ใช้ ความรับผิดชอบ (Application and Responsibility) และสมรรถนะ (Competency) ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษารุ่นใหม่ในศตวรรษที่ 21

5) ผลกระทบของหลักสูตรเชิงบวกที่เกิดขึ้นกับนักศึกษาและอาจารย์ ได้แก่ การผลิตวิชาการที่มีคุณภาพและดุษฎีนิพนธ์ที่นำไปสู่การปฏิบัติ ผลกระทบเชิงบวกที่เกิดขึ้นกับมหาวิทยาลัย คือ

คุณภาพของนักศึกษา ผลงานคุณนิพนธ์ที่นำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม เป็นผลพวงให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่อมหาวิทยาลัย ผลกระทบเชิงบวกที่เกิดกับสังคม คือการเป็นสวัสดิการเฉพาะ เช่น ผู้สูงอายุ และผู้พิการ เป็นต้น โดยผลักดันเชิงนโยบายให้ครอบคลุมและเป็นธรรมมากขึ้นสำหรับกลุ่มเป้าหมายเหล่านี้

6) ประสิทธิผลของหลักสูตรคือสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของหลักสูตร และมหาวิทยาลัย จากคุณค่าของผลงานคุณนิพนธ์ ได้นำไปใช้ในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อทำประโยชน์ต่อสังคมและประเทศ

7) การประเมินความยั่งยืน ในเรื่องการรักษาคุณภาพของหลักสูตร การจัดประชุมวิชาการระดับชาติและระดับนานาชาติเป็นประจำทุกปี เพื่อนำเสนอผลงานวิชาการ นำผลการประชุมวิชาการมาปรับใช้ในการบริหารหลักสูตร การทำวิจัยให้กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน มีการวางแผนการปรับปรุงหลักสูตร เช่น การวัดความพึงพอใจอาจารย์และนักศึกษาทุกภาคการศึกษา การ

ทบทวนข้อเรียกร้อง และนำมาเป็นข้อมูลปรับปรุงการพัฒนาหลักสูตรตามความเหมาะสม

8) การถ่ายทอดส่งต่อ เน้นการประชุมทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ระหว่างสถาบันการศึกษาที่มีเนื้อหาวิชาในศาสตร์ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน และมีการแลกเปลี่ยนอาจารย์ในลักษณะ Visiting - Profession กับสถาบันการศึกษาต่างประเทศอย่างน้อย 2-3 เดือน/ปี/คน นอกจากนี้ควรวางแผนกลยุทธ์การประชาสัมพันธ์หลักสูตรอย่างต่อเนื่อง ให้โอกาสนักศึกษา/ผู้สำเร็จการศึกษาได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *ประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่อง กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2552*. สืบค้น 28 กันยายน 2561, จาก <http://www.mua.go.th/users/tqf-hed/news/FilesNews2/news2.pdf>

พรทิพย์ ไชยโส, วสันต์ ทองไทย, และแมนมาศ ลีลสัตยกุล (2559). *การประเมินหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ศึกษา หลักสูตร 5 ปี*. ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- ภารดี อนันต์นาวิ. (2558). การประเมินหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2554. ศูนย์นวัตกรรมการบริหารและผู้นำทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- มัทนา วังถนอมศักดิ์ (2554). “การประเมินหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร” *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 3 (1, 2), (กรกฎาคม – ธันวาคม 2554)
- มาเรียม นิลพันธุ์. (2554). “การประเมินหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร” *Veridian E-Journal, SU.*, 4 (2), 248-262.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2558). ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2558 และเกณฑ์มาตรฐานที่เกี่ยวข้อง เล่มที่ 132 ตอนพิเศษ 295 ง ลงวันที่ 13 พฤศจิกายน 2558 หน้า 40. สืบค้น 23 มิถุนายน 2561, จาก <http://www.mua.go.th/users/he-commission/doc/law/ohec%20law/2558%20gradu%202558.PDF>
- ศิริณา จิตต์จรัส, ศิริบุณ จงวุฒิเวศย์, และพรณภัทร ปลั่งศรีเจริญสุข. (2556). “การประเมินผลหลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาลดชีวิตและการพัฒนามนุษย์” *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 9 (2), 98 - 114.
- Billbao, P. P., Lucido, P. I., Iringan, T. C., and R. B. Javier (2008). *Curriculum development*. Philippines: Lorimar Publishing.
- Brydon-Miller, M. (2001). *Education, research, and action: Theory and methods of participatory action research*. In D.L. Tolman & M. Brydon-Miller (Eds.), *From subjects to subjectivities: A handbook of interpretive and participatory methods*. New York: New York University Press.
- Cronbach, L.J. (1970). “Course improvement through evaluation” *Teachers College Record*. 64 (8), 672 - 683.
- Hammond, R. (1969). “Context Evaluation of instruction in Local School Districts” *Educational Technology*. 9 (1), 13 -18.
- Kirkpatrick, D. L., & Kirkpatrick, J. D. (2006). *Evaluating training programs: The four levels*. (3rd ed.). San Francisco: Barrett-Koehler.
- Likert, R. (1932). “A technique for the measurement of attitudes” *Archives of Psychology*, 22 (140), 1-55.

- Provus, M. (1971). *Discrepancy evaluation for educational program improvement and assessment*. California: Mc Cutchan.
- Scriven, M. (1967). *The methodology of Evaluation*, in: R. Tyler, R. Gagné & M. Scriven (Eds.), *Perspectives of curriculum evaluation* (AERA monograph series on curriculum evaluation, No. 1) Chicago: Rand McNally.
- Stufflebeam, D. L. (2003). The CIPP model for evaluation. In Stufflebeam, D. L. & Kellaghan, T. (Eds.), *The international handbook of educational evaluation (Chapter 2)*. Boston: Kluwer Academic Publishers.
- Stufflebeam, D. L., & Shinkfield, A. J. (2007). *Evaluation theory, models and applications*. California: Jossey-Bass.
- Tyler, R. W. (1954). *Basic principles of curriculum and instruction*. Chicago: The University of Chicago Press.

วิกฤติการณ์โลกกรณีการแพร่ระบาดของโรคติดต่ออุบัติใหม่ : บทบาทขององค์การอนามัยโลก สถานการณ์ในประเทศไทย และ New Normal

พระปยุตญาพัฒน์ แสงวงศ์ดี*

บทคัดย่อ

โรคติดต่ออุบัติใหม่ เป็นโรคระบาดที่ติดต่อกันจากสัตว์สู่คน และจากคนสู่คน มีทั้งโรคชนิดใหม่ที่เพิ่งระบาดโรคที่เคยระบาดในอดีตแล้วกลับมาระบาดซ้ำ โรคที่พบในพื้นที่ใหม่ โรคที่เกิดจากเชื้อกลายพันธุ์ ซึ่งโรคอุบัติใหม่เหล่านี้ถือเป็นวิกฤติการณ์ทางสาธารณสุขของโลก และมีแนวโน้มที่เพิ่มจำนวนสูงขึ้น และมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น จึงจำเป็นต้องมีองค์การสวัสดิการสังคมระหว่างประเทศ อันได้แก่องค์การอนามัย ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานหลักดำเนินการด้านสุขภาพและสาธารณสุขของโลก เข้ามามีบทบาทเป็นผู้นำในการดำเนินงาน โดยเฉพาะในกรณีฉุกเฉินด้านสาธารณสุขระหว่างประเทศ ที่ทุกประเทศทั่วโลกต้องการความช่วยเหลือ สนับสนุน ให้คำแนะนำ และประสานงาน เพื่อหยุดการแพร่ระบาดของโรคติดต่ออุบัติใหม่ และลดความสูญเสียที่อาจจะเกิดขึ้นให้น้อยที่สุด ซึ่งองค์การอนามัยโลกกำลังฉายภาพการปฏิบัติงานเพื่อการดูแลด้านสวัสดิการสังคมระหว่างประเทศ

ในกรณีประเทศไทย โดยรัฐบาลไทยซึ่งอยู่ในฐานะผู้ดูแลสวัสดิการสังคมให้กับประชาชนไทยในภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุข ได้มีความพยายามดำเนินการตามมาตรการควบคุมโรคระบาดตามกฎหมายระหว่างประเทศ โดยดำเนินมาตรการควบคุมโรคระบาดภายในประเทศ และเยียวยาประชาชนที่กำลังเดือนร้อนด้วยสวัสดิการสังคม ผ่านการประกันสังคม การช่วยเหลือทางสังคม และการบริการสังคม ที่ทั้งภาคเอกชน ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม และภาคชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐ อันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงทุนทางสังคมของประเทศไทย

วิกฤติการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดต่ออุบัติใหม่ที่เกิดขึ้นนี้จะอยู่กับโลกไปอีกไม่นาน เพราะในที่สุดมนุษย์ก็ต้องหาหนทางแก้ไขปัญหาได้ แต่สิ่งที่กำลังจะเปลี่ยนไปคือ รูปแบบพฤติกรรมที่จะเป็น “New Normal หรือความปกติใหม่” ที่มนุษย์จะต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดำเนินชีวิตโดยพึ่งพาเทคโนโลยีออนไลน์มากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : โควิด-19, สวัสดิการสังคม, องค์การอนามัยโลก, New Normal

* นักศึกษาหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารสวัสดิการสังคม

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

Global Crisis in the Outbreak of Emerging Infectious Diseases: The Role of the World Health Organization, a Situation in Thailand and a New Normal

Phra Punyaphat Sangwongdee

Abstract

Emerging Infectious Diseases are an epidemic that transmit from animals to humans and from person to person including those new infectious diseases, re-emerging infectious diseases, new geographical areas, mutated diseases. These emerging diseases are considered a global health crisis and they tend to increase in number with increasing in their severity. Therefore, it is necessary to have an international social welfare organization which includes the world health organization acts as the main body of health and public health in the world to take a lead role in operations especially in an international public health emergency that every countries globally needs help, support, advice and coordination to stop the spread of emerging infectious diseases and reduce the losses that may occur to a minimum. The World Health Organization is projecting the operations for international social welfare care.

In Thailand, Thai government, as a provider of a country social welfare to its people in emergencies, has put efforts in implementing a disease control in line with the International Health Regulation by healing the people who are suffering through Social insurance, Social assistance and Social service which involved private sectors, public sectors, and the community. This involvement reflects the social capital of Thailand.

The emerging outbreak of this emerging infectious diseases will be with the world shortly. Because ultimately humans have to find a way to solve the problem; however, what is changing is behavioral patterns that subsequently become a “New Normal” lifestyle that we, humans, are more rely on virtual technology.

Keywords : COVID-19, Social Welfare, the World Health Organization, New Normal

บทนำ

ระบาดของโรคติดต่ออุบัติใหม่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีทั้งโรคติดเชื้อชนิดใหม่ที่เพิ่งระบาดในมนุษย์ หรือโรคติดเชื้อที่พบในพื้นที่ใหม่ เช่น โรคเอดส์ โรคซาร์ส หรือโรคที่เกิดจากเชื้อโรคที่กลายพันธุ์ เช่น เชื้อไข้หวัดนก (H5N1) เชื้ออีโคไลโอ104 (E.coli O104) โรคไข้กาฬหลังแอ่นจากเชื้อสายพันธุ์ใหม่ รวมทั้งโรคติดต่ออุบัติซ้ำ ซึ่งเคยแพร่ระบาดในอดีตและสงบไปแล้ว แต่กลับระบาดขึ้นมาใหม่ เช่น โรคไข้ปวดข้อยุงลาย (Chikungunya fever) กาฬโรค รวมถึงความเสี่ยงจากโรคติดเชื้อที่ใช้เป็นอาวุธชีวภาพ (Bioterrorism) เช่น แอนแทรกซ์ ไข้ทรพิษ (คณะกรรมการจัดทำแผนยุทธศาสตร์โรคติดต่ออุบัติใหม่แห่งชาติ, 2555: 1) และในปี พ.ศ. 2562 โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ซึ่งเป็นโรคติดต่ออุบัติใหม่ที่กำลังแพร่ระบาดไปทั่วโลกและก่อให้เกิด “ภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุขระหว่างประเทศ” ในขณะนี้ (ประชาชาติธุรกิจ, 2563) กรณีที่เกิดวิกฤตการณ์ของโรคติดต่ออุบัติใหม่ ส่วนใหญ่ผลกระทบจะเกิดขึ้นและกระจายไปทั่วโลก และในขณะเดียวกันทุกประเทศต่างเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับโรคติดต่ออุบัติใหม่ภายในประเทศของตน ดังนั้นบทบาทการดำเนินงานในระหว่างประเทศจึงเป็นหน้าที่ขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization-WHO) ซึ่งเป็นองค์การระหว่างประเทศที่มีวัตถุประสงค์ทำหน้าที่ด้านสวัสดิการสังคมระหว่างประเทศที่จะเข้าไปช่วยเหลือ สนับสนุน ส่งเสริม ให้อำนาจและประสานงาน เพื่อหยุดการแพร่ระบาดของโรคติดต่ออุบัติใหม่ และช่วยลดความสูญเสียด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น

ความหมายของโรคอุบัติใหม่

โรคติดเชื้ออุบัติใหม่ (Emerging Infectious Diseases) หมายถึงโรคติดเชื้อชนิดใหม่ โรคติดเชื้อที่มีแนวโน้มที่จะพบมากขึ้นในอนาคต โรคที่เกิดขึ้นใหม่ในใดที่หนึ่ง โรคที่เพิ่งแพร่ระบาดเข้าไปสู่อีกที่หนึ่ง และการดื้อยาต้านจุลชีพ เช่น โรคเอดส์ วัณโรคดื้อยา เป็นต้น (คณะกรรมการโรคติดต่ออุบัติใหม่และอุบัติซ้ำ โรงพยาบาลนครพิงค์, 2554)

โรคติดเชื้ออุบัติซ้ำ (Re-emerging Infectious Diseases) หมายถึงโรคติดเชื้อที่เคยแพร่ระบาดในอดีตและสงบไปแล้วเป็นเวลานานแต่กลับมาระบาดขึ้นอีก เช่น วัณโรค ไข้เลือดออก มาลาเรีย เป็นต้น (คณะกรรมการโรคติดต่ออุบัติใหม่และอุบัติซ้ำ โรงพยาบาลนครพิงค์, 2554)

องค์การอนามัยโลก ได้ให้นิยามโรคติดต่ออุบัติใหม่ว่า หมายถึงโรคติดต่อที่เกิดจากเชื้อใหม่ (New infectious diseases) โรคติดต่อที่พบในพื้นที่ใหม่ (New geographical areas) โรคติดต่ออุบัติซ้ำ (Re-emerging infectious diseases) เชื้อก่อโรคที่ดื้อต่อยาต้านจุลชีพ (Antimicrobial resistant organism) และเหตุการณ์จูงใจกระทำของมนุษย์ด้วยสารชีว (คณะกรรมการจัดทำแผนยุทธศาสตร์โรคติดต่ออุบัติใหม่แห่งชาติ, 2555)

กล่าวได้ว่า โรคติดต่ออุบัติใหม่ คือ โรคที่เกิดจากเชื้อใหม่ โรคที่พบในพื้นที่ใหม่ โรคที่เคยระบาดแล้วกลับมาระบาดซ้ำ โรคดื้อยาปฏิชีวนะ และอาวุธชีวภาพ

ปัจจัยเสี่ยงของการเกิดโรคติดต่ออุบัติใหม่

จากการศึกษาปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้เกิดโรคติดต่ออุบัติใหม่พบว่ามี 10 ปัจจัย ดังนี้ (คณะกรรมการโรคติดต่ออุบัติใหม่และอุบัติซ้ำ โรงพยาบาลนครพิงค์, 2554; คณะกรรมการจัดทำแผนยุทธศาสตร์โรคติดต่ออุบัติใหม่แห่งชาติ, 2555; สรinya เสงพะพรหม, 2552)

1. ปัจจัยด้านชีวภาพ เช่น เชื้อโรคมิวิวัฒนาการ เกิดการกลายพันธุ์ติดต่อกันจากสัตว์สู่มนุษย์ การดื้อยาปฏิชีวนะเนื่องจากการใช้เกินความจำเป็น มนุษย์มีภูมิคุ้มกันต่ำลง ประชากรวัยสูงอายุเพิ่มจำนวนมากขึ้นและมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อสูงเพราะมีภูมิต้านทานต่ำ

2. ปัจจัยด้านพฤติกรรมมนุษย์ เช่น การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรโลก การอพยพย้ายถิ่น การอยู่อาศัยอย่างแออัด การมีระบบสาธารณสุขไม่เพียงพอ และไม่ถูกสุขลักษณะ การมีอุตสาหกรรม การผลิตเพื่อการบริโภคขนาดใหญ่ ที่เสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโรคอาหารเป็นพิษ การรับประทานอาหารไม่ถูกสุขลักษณะ พฤติกรรมการใช้สารเสพติด พฤติกรรมไม่ออกกำลังกาย พฤติกรรมที่มีเพศสัมพันธ์ไม่ป้องกัน

3. ปัจจัยด้านการเดินทางและการติดต่อระหว่างประเทศ เช่น แรงงานอพยพข้ามประเทศ การเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่เสี่ยง การส่งออก-นำเข้าสินค้าและผลิตภัณฑ์จากสัตว์ที่มีความเสี่ยงต่อการระบาดของโรคติดต่อ ความรวดเร็วในการเดินทางที่เอื้อให้เกิดการแพร่กระจายของโรคติดต่อได้อย่างรวดเร็ว

4. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และสังคม เช่น ความยากจน ที่ทำให้ประชากรมีความเสี่ยงจากปัญหาสุขภาพ ไม่สามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน

5. ปัจจัยด้านการก่อการร้าย เช่น กรณีผู้ก่อการร้ายใช้สปอร์ของเชื้อแอนแทรกซ์ผสมผงแป้งบรรจุลงในจดหมายและไปรษณีย์ภัณฑ์ในสหรัฐอเมริกาเมื่อปีพ.ศ. 2545 ผู้ก่อการร้ายอาจใช้เชื้อโรคอื่น ๆ เช่นเชื้อไวรัสไข้ทรพิษ เป็นต้น

6. ปัจจัยด้านการแพทย์ เช่น การรักษาโรคด้วยยาปฏิชีวนะ การใช้ยาสเตียรอยด์ การเปลี่ยนถ่ายอวัยวะ การทำเคมีบำบัด การรักษาเหล่านี้ส่งผลให้เชื้อโรคดื้อยา ร่างกายมีภูมิต้านทานต่ำลง

7. ปัจจัยด้านระบบอุตสาหกรรม เกษตรกรรม ปศุสัตว์ การพัฒนาระบบเหล่านี้ได้คุกคามระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ทำให้ธรรมชาติขาดสมดุล เป็นปัจจัยให้เชื้อโรคแพร่ระบาดได้ง่าย การบุกรุกป่า การผลิตอาหารจากการเลี้ยงสัตว์โดยขาดการจัดการที่ดี เช่น การเลี้ยงไก่อย่างหนาแน่น ขาดการป้องกันโรค จึงทำให้โรคไข้หวัดนกระบาด เป็นต้น

8. ปัจจัยด้านระบบโครงสร้างสาธารณสุข การขาดแคลนงบประมาณในระบบสาธารณสุข การขาดแคลนบุคลากรสาธารณสุข การไม่ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาโรคระบาด

9. การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ อุณหภูมิที่สูงขึ้นทำให้แมลงพาหะนำโรคสามารถแพร่ขยายได้มากขึ้น เกิดการอพยพข้ามเขต เกิดการ

กลายพันธุ์ เป็นปัจจัยให้การระบาดของสัตว์สู่คนง่ายมากขึ้น

10. ปัจจัยด้านการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ของประเทศต่าง ๆ เป็นปัจจัยให้เกิดการเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของประชากร สัตว์ พืช และอาหาร ระหว่างประเทศสมาชิก ซึ่งเชื้อโรคอาจปะปนมาในคน สัตว์ สิ่งของ

จากปัจจัยเสี่ยง ทำให้ทราบว่าโรคติดต่ออุบัติใหม่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา และมีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย ทั้งพฤติกรรมของมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม วิวัฒนาการของมนุษย์ นวัตกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นต้น และเมื่อเกิดการระบาดของโรคขึ้นแล้วมักส่งผลกระทบในวงกว้าง ทำให้มีผู้เจ็บป่วย ผู้พิการ และเสียชีวิตจำนวนมาก ส่งผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาพ และยังส่งผลกระทบไปถึงระบบเศรษฐกิจ และสังคม ทั้งในระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับโลก

สถานการณ์โรคติดต่ออุบัติใหม่

ปัจจุบัน สถานการณ์โรคติดต่ออุบัติใหม่มีแนวโน้มการเกิดเพิ่มสูงขึ้น รุนแรงเพิ่มมากขึ้น พื้นที่การระบาดกระจายตัวไปในหลายภูมิภาคทั่วโลก โดยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มีการระบาดของโรคติดต่ออุบัติใหม่ที่สำคัญ เช่น

- โรคไข้ทรพิษ หรือ ฝดาศ (SMALLPOX) โรคนี้เกิดจากเชื้อ Variola virus ที่มีผลต่อร่างกายทั้งหมด ทำให้ลักษณะของผิวหนังที่เกิดตุ่มออกมาทั่วร่างกาย โดยเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ.2522 องค์การอนามัยโลกได้ประกาศว่าโรคนี้ได้ถูกกำจัดหมดสิ้นไปจากโลกแล้ว แต่ในห่องปฏิบัติการบางแห่ง

ยังคงเก็บรักษาเชื้อไวไว้เพื่อการศึกษาวิจัย จึงมีความกังวลว่าโรคอาจกลับมาระบาดได้อีก และมีความเสี่ยงที่จะนำไปใช้เป็นอาวุธชีวภาพ (กระทรวงสาธารณสุข, 2554)

- โรคกาฬโรค (PLAGUE) เป็นโรคติดต่อจากสัตว์สู่คน (Zoonosis) จากเชื้อแบคทีเรีย Yersinia pestis กาฬโรคพบได้ในประเทศต่าง ๆ ของทวีปแอฟริกา และยังเป็นโรคประจำถิ่นในแถบทวีปเอเชีย มีการประเมินจำนวนผู้เสียชีวิตทั้งหมดประมาณ 75-200 ล้านคน หรือ 1 ใน 3 ของประชากรโลก ปัจจุบันไม่มีการติดต่อจากคนสู่คน นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2467 เป็นต้นมา (กระทรวงสาธารณสุข, 2554)

- โรคไข้หวัดนก (H5N1) (Avian Influenza) เป็นโรคที่เกิดจากเชื้อไวรัสไข้หวัดใหญ่ชนิดเอ โดยสัตว์ปีกทุกชนิดมีโอกาสติดเชื้อมีได้และมีการติดต่อสู่คน ซึ่งชนิดเอ (H5N1) มีความรุนแรงทำให้ปอดอักเสบ ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2546 จนถึง พ.ศ. 2558 พบรายงานผู้ป่วยยืนยันการติดเชื้อโรคไข้หวัดนกชนิดเอ (H5N1) แล้ว 844 ราย เสียชีวิต 449 ราย (วรายา เหลืองอ่อน และคณะ, 2559)

- โรคไข้หวัดใหญ่ (Influenza) โรคไข้หวัดใหญ่สายพันธุ์ใหม่ชนิดเอ (H1N1) 2009 ระบาดทั่วโลก เมื่อปี พ.ศ.2552 องค์การอนามัยโลกประกาศให้เป็นภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุขระหว่างประเทศ (Public Health Emergency of International Concern; PHEIC) โดยเป็นวิกฤติทางสาธารณสุขของประเทศทั่วโลกกว่า 214 ประเทศ เนื่องจากประชาชนทั่วโลกยังไม่เคยได้รับเชื้อมาก่อนจึงไม่มีภูมิคุ้มกันต้านต่อเชื้อนี้ เป็นเหตุให้ระบาดไปทั่วโลก

อย่างรวดเร็วดังที่ทั่วโลกพบผู้ป่วยโรคไข้หวัดใหญ่ที่มีอาการรุนแรงประมาณปีละ 3 - 5 ล้านราย และเสียชีวิตประมาณ 250,000 - 500,000 ราย (วรยา เหลืองอ่อน และคณะ, 2559)

- โรคโปลิโอ (Poliomyelitis) เป็นโรคระบาดในพื้นที่เล็ก ๆ มานับพันปี ส่วนใหญ่ผู้ป่วยเป็นเด็ก ในช่วง พ.ศ.2423 เกิดการระบาดครั้งใหญ่ในยุโรป และระบาดไปยังสหรัฐอเมริกา ต่อมาในช่วง พ.ศ.2543 ผู้ป่วยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นมีการระบาดบ่อยครั้งในเขตชุมชนช่วงฤดูร้อน โรคโปลิโอเป็นโรคในเด็กที่ก่อให้เกิดปัญหาสาธารณสุขมากที่สุดเพราะทำให้มีผู้ป่วยเป็นอัมพาต โดยในปี พ.ศ.2557 องค์การอนามัยโลกประกาศให้โรคนี้เป็นภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุขระหว่างประเทศ (PHEIC) เพื่อรณรงค์กวาดล้างโรคโปลิโอ โดยใช้วัคซีนมาป้องกันและควบคุมส่งผลให้จำนวนผู้ป่วยโปลิโอทั่วโลกลดลง (มะลิ วิโรจน์แสงทอง, 2560)

- โรคติดเชื้อไวรัสอีโบล่า พบว่ามีการระบาดมากและมีความรุนแรงสูง โดยมีอัตราการตายมากกว่าร้อยละ 50 ทั้งนี้องค์การอนามัยโลกได้บ่งชี้ว่าเป็นการระบาดครั้งใหญ่ที่สุด และจัดเป็นความเสี่ยงด้านสาธารณสุขต่อทุกประเทศทั่วโลก โดยเมื่อวันที่ 8 สิงหาคมพ.ศ. 2557 ประกาศให้การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสอีโบล่าในแอฟริกาตะวันตกเป็นภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุขระหว่างประเทศ (PHEIC) (วรยา เหลืองอ่อน และคณะ, 2559) และประกาศอีกครั้งใน พ.ศ.2562 เนื่องจากการระบาดซ้ำของโรคติดเชื้อไวรัสอีโบล่าในประเทศคองโก (โพสท์ทูเดย์, 2563)

- ไวรัสซิกาเกิดจากการติดเชื้อ Zika Virus พบครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2490 ในปาซิฟิก ประเทศยูกันดา โดยมียุงลาย (Aedes aegypti) เป็นพาหะนำโรคอาการที่พบบ่อย ได้แก่ มีไข้ มีผื่นแดงตามลำตัว แขนและขา เยื่อบุตาอักเสบ ปวดกล้ามเนื้อ ปวดข้ออ่อนเพลีย ปวดศีรษะ อาจมีต่อมน้ำเหลืองโต และอุจจาระร่วง ซึ่งไม่รุนแรง บางรายอาจมีความผิดปกติทางระบบประสาท ในกรณีที่ผู้ป่วยตั้งครรภ์จะส่งผลทำให้เซลล์สมองของทารกที่ติดเชื้อไม่มีการเจริญเติบโต เกิดสมองพิการแต่กำเนิดส่งผลต่อการได้ยิน การมองเห็น พัฒนาการและสติปัญญา (ชนิดา พิชญ์ภพ และนพพร อภิวัฒนากุล, ม.ป.ป.) และเพื่อจะหยุดการระบาดของโรคองค์การอนามัยโลกได้ประกาศให้โรคไวรัสซิกาเป็นภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุขระหว่างประเทศ (PHEIC) ในปี พ.ศ. 2559

- โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) องค์การอนามัยโลกได้รับแจ้งเมื่อเดือนธันวาคม 2562 ว่าพบกลุ่มผู้ป่วยมีอาการปอดบวมโดยไม่ทราบสาเหตุในเมืองอู่ฮั่น มณฑลหูเป่ย์ สาธารณรัฐประชาชนจีน ต่อมาจามีรายงานว่าเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่หรือ Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus (SARS-CoV-2) เป็นสาเหตุของโรคและได้แพร่ระบาดไปยังประเทศอื่น ๆ ซึ่งโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือ COVID-19 นี้มีลำดับนิวคลีโอไทด์เหมือนไวรัสซาร์ส โรคนี้ก่อโรคปอดบวมสามารถทำให้เกิดระบบหายใจล้มเหลวได้ ผู้ป่วยมีอัตราการเสียชีวิตประมาณร้อยละ 3.4 ผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัวเป็นปัจจัยเสี่ยงเพิ่มความเสี่ยงของโรค และเชื้อสามารถแพร่จากคนสู่คนได้

(human to human transmission) (สุ รันยา หมายามานะ, โสภณ เอี่ยมศิริถาวร และสุนันมาลย์ อุทัยมกุล, 2563) ขณะนี้พบผู้ติดเชื้อในหลายประเทศจากทุกภูมิภาคทั่วโลกมีจำนวนผู้ติดเชื้อรวมมากกว่า 5,530,082 ราย และเสียชีวิตแล้วมากกว่า 347,176 ราย (กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2563) โดยองค์การอนามัยโลกประกาศให้โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุขระหว่างประเทศ (PHEIC) เพื่อยกระดับมาตรการในการป้องกันและหยุดการแพร่ระบาดของโรค

ตาราง 10 อันดับประเทศ ที่มีจำนวนผู้ติดเชื้อสูง และเสียชีวิตจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

ที่	ประเทศ	ผู้ติดเชื้อ	เสียชีวิต
1	สหรัฐอเมริกา	1,688,709	99,348
2	บราซิล	365,213	22,746
3	รัสเซีย	353,427	3,633
4	สเปน	282,852	28,752
5	สหราชอาณาจักร	259,559	36,793
6	อิตาลี	229,858	32,785
7	ฝรั่งเศส	182,584	28,367
8	เยอรมนี	180,433	8,376
9	ตุรกี	156,827	4,340
10	อินเดีย	140,215	4,041

ที่มา: กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2563

บทบาทขององค์การอนามัยโลก

จากสถานการณ์ของโรคติดต่ออุบัติใหม่นับเป็นภัยคุกคามที่ทั่วโลกต้องเผชิญ และส่งผล

กระทบในหลายด้าน เช่น สุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีการเตรียมการเฝ้าระวัง ป้องกันการระบาดของโรคติดต่ออุบัติใหม่ รวมถึงการประสานงานด้านข้อมูลระหว่างประเทศต่าง ๆ เพื่อป้องกันและหยุดการแพร่ระบาดของโรค ดังนั้น องค์การอนามัยโลก (World Health Organization-WHO) ที่เป็นหน่วยงานหลักดำเนินงานด้านสุขภาพโลกจึงเป็นองค์กรที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินงาน เพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือ สนับสนุน ให้คำแนะนำ และประสานงานในระหว่างประเทศ

องค์การอนามัยโลก ก่อตั้งเมื่อวันที่ 7 เมษายน พ.ศ.2491 สถานภาพเป็นองค์การชำนาญพิเศษของสหประชาชาติ (United Nations-UN) รับผิดชอบการประสานงานด้านสาธารณสุขระหว่างประเทศ มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่กรุงเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

องค์การอนามัยโลก มีบทบาทเป็นหน่วยงานระหว่างประเทศที่ทำหน้าที่ดูแลและคอยประสานงานด้านการสาธารณสุขเพื่อคุ้มครองและส่งเสริมสุขภาพอนามัยของประชาชนทั่วโลก มี 4 หน้าที่หลักคือ

1. อำนวยความสะดวกช่วยเหลือแก่ประเทศต่าง ๆ ตามความต้องการเมื่อได้ร้องขอมา
2. จัดให้บริการด้านสุขภาพอนามัยแก่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก
3. ส่งเสริมและประสานงานด้านการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ระหว่างชาติเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพต่าง ๆ อันไม่อาจดำเนินไปได้โดยลำพังของแต่ละประเทศ

4. ทำหน้าที่แก้ปัญหาโรคที่ยังไม่สามารถรักษาได้ เช่น โรคซาร์ส โรคติดเชื้อไข้หวัดนก (H5N1) และกรณีล่าสุด โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

ทั้งนี้ ความมุ่งหมายดั้งเดิมของการร่วมมือกันนี้ก็เพื่อช่วยกันหยุดการระบาดของโรคต่าง ๆ แต่ในปัจจุบันได้ขยายความร่วมมือออกไปอีก โดยยกระดับเรื่องสุขภาพอนามัยทุกแห่งบนโลก ส่งเสริมความก้าวหน้าในด้านสาธารณสุขด้วยการศึกษาวิจัย และแลกเปลี่ยนความรู้ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับการคุ้มครองส่งเสริมสุขภาพอนามัยของประชาชน (ข่าวสด, 2563)

องค์การอนามัยโลกเป็นองค์กรหลักในระดับนานาชาติที่มีบทบาทด้านการแก้ไขปัญหาสาธารณสุขของโลก โดยดำเนินการผ่านโครงการต่าง ๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุน และแก้ไขปัญหาด้านสาธารณสุขที่เกิดขึ้น โดยร่วมมือกับหน่วยงานหรือองค์กรภายใต้สหประชาชาติ หน่วยงานหรือองค์กรในระดับภูมิภาค ระดับกลุ่ม และระดับประเทศ รวมถึงมูลนิธิการกุศลที่ทำงานระหว่างประเทศ และภาคธุรกิจเอกชน ซึ่งมีตัวอย่างโครงการที่ประสบผลสำเร็จ (United Nations, 2015) ดังนี้

- การขจัดโรคโปลิโอให้หมดไป (Wiping Out Polio) เป็นความพยายามด้านสาธารณสุขระหว่างประเทศครั้งใหญ่จนปัจจุบันได้มีควบคุมโรคโปลิโอให้ลดลง ยกเว้นใน 3 ประเทศ ได้แก่ อัฟกานิสถาน ไนจีเรียและปากีสถาน ทั้งนี้การดำเนินงานผ่านการสนับสนุนและร่วมกันระหว่างองค์การอนามัยโลก ยูนิเซฟ (UNICEF) โรตารีสากล

และศูนย์ควบคุมและป้องกันเชื้อโรคของสหรัฐอเมริกา ส่งผลให้เด็กทั่วโลกมากกว่า 10 ล้านคน สามารถกลับมาเดินได้อีกครั้งหลัง และเชื้อโรคที่เคยทำให้เด็กพิการกำลังจะหมดไปจากโลกนี้อย่างรวดเร็ว

- การดำเนินงานด้านโรคเอดส์ (Responding to HIV/AIDS) โครงการร่วมเอดส์แห่งสหประชาชาติ (The Joint United Nations Programme on HIV/AIDS หรือ UNAIDS) ทำหน้าที่ประสานงานในระดับนานาชาติเพื่อหยุดการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อมนุษย์เกือบ 35 ล้านชีวิต โครงการนี้ดำเนินงานอยู่มากกว่า 80 ประเทศทั่วโลก เพื่อให้ความรู้เรื่องการป้องกันการติดเชื้อเอชไอวี และให้บริการด้านการรักษา อีกทั้งยังลดความเสี่ยงของบุคคล และชุมชน และลดผลกระทบอันเนื่องมาจากการแพร่ระบาดของโรคเอดส์

- การขจัดโรคไข้ทรพิษ (Eradicating Smallpox) ความพยายามมากกว่า 13 ปีขององค์การอนามัยโลกได้ส่งผลให้โรคไข้ทรพิษหมดไปจากโลก ตั้งแต่ปี พ.ศ.2523 ความสำเร็จนี้ช่วยประหยัดเงินมากกว่า 1 พันล้านเหรียญสหรัฐอเมริกาต่อปี

- การต่อสู้กับเชื้อโรคที่เกิดจากพยาธิ (Fighting parasitic Diseases) โครงการขององค์การอนามัยโลกในกลุ่มประเทศแอฟริกา ตะวันตก 10 ประเทศ ได้ร่วมกันกำจัดแหล่งที่มาของเชื้อโรคที่เกิดจากพยาธิเกือบทั้งหมด และเพิ่มพื้นที่สำหรับการเพาะปลูกที่ปลอดภัย ทั้งนี้ในอีก 19 ประเทศกำลังอยู่ในขั้นตอนการควบคุมโรคภายใต้

โครงการแอฟริกันเพื่อการควบคุมโรคที่เกิดจากพยาธิฟิราเลีย และในปี พ.ศ.2534 มีความพยายามกำหนดหน่อในทวีปแอฟริกาเหนือ ซึ่งเข้าสู่ร่างกายของมนุษย์และสัตว์ทางผิวหนัง และความพยายามกำจัดโรคอื่น ๆ เช่น โรคเรื้อน ที่ถูกควบคุมให้เหลือ 119 ประเทศ จาก 122 ประเทศ และปัจจุบันกำลังมีการควบคุมโรคพยาธิใบไม้ในเลือด (Schistosomiasis) และโรคแอฟริกัน ทริพาโนโซมิเอซิส หรือโรคเหงาหลับ (Sleeping sickness) เพื่อลดการแพร่ระบาด

- การหยุดการแพร่กระจายของโรคระบาด (Halting the Spread of Epidemics) องค์การอนามัยโลกได้ช่วยเหลือในการหยุดการระบาดของโรคติดต่อทางเดินหายใจอย่างรุนแรง (โรคซาร์ส) โดยการเตือนภัยทั่วโลก และการให้คำแนะนำโดยเริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ.2546 เกือบทุกประเทศทั่วโลกที่มีการระบาดของโรคติดต่อ สามารถป้องกันการแพร่กระจายของโรค และลดจำนวนผู้ติดเชื้อให้มีจำนวนน้อยที่สุดทั้งนี้ องค์การอนามัยโลกได้มีการค้นคว้าวิจัยการแพร่ระบาดของเชื้อโรคกว่า 200 ชนิดในแต่ละปี ซึ่งต้องอาศัยการร่วมมือจากนานาชาติเป็นหลัก นอกจากนี้ องค์การอนามัยโลกยังเป็นผู้ดำเนินการเตือนภัยฉุกเฉินทั่วโลก เช่น โรคติดเชื้อไวรัสอีโบล่า โรคเยื่อหุ้มสมองอักเสบ โรคไข้เหลือง อหิวาตกโรค และโรคไข้หวัดนก

- การกดดันให้มีการสร้างภูมิคุ้มกันโรคทั่วโลก (Pressing for Universal Immunization) การฉีดวัคซีนสร้างภูมิคุ้มกันโรคได้ช่วยชีวิตผู้คนมากกว่า 2 ล้านคนทุกปี ด้วยความร่วมมือขององค์การอนามัยโลก ยูนิเซฟ (UNICEF) รวมถึงองค์กรอื่น ๆ และ

รัฐบาลของแต่ละประเทศ ทำให้เด็กร้อยละ 84 ทั่วโลก ได้รับการฉีดวัคซีนสร้างภูมิคุ้มกันโรค ได้แก่ คอตีบ ไอกรณ บาดทะยัก และสามารถลดจำนวนผู้เสียชีวิตจากโรคหัดทั่วโลกลดลงร้อยละ 78 นอกจากนี้ยังส่งเสริมการใช้มุ้งเคลือบยากันยุงเพื่อป้องกันโรคมาลาเรีย และการให้อาหารเสริมวิตามินเอเพื่อป้องกันการขาดสารอาหาร

- การช่วยเหลือให้ผู้ป่วยเข้าถึงยาต้านไวรัส องค์การอนามัยโลกมีความพยายามให้ราคาของยาด้านไวรัสลดลงสำหรับผู้ป่วยแต่ละคน ได้แก่ ยาด้านไวรัส HIV ลดลงจากระดับ 10,000 ดอลลาร์ต่อปี เหลือเพียง 100 ดอลลาร์ต่อปี และยาด้านไวรัสตับอักเสบบี ลดลงจากระดับ 80,000 ดอลลาร์ต่อปี เหลือเพียง 200 ดอลลาร์ต่อปี (วีโอเอไทย, 2560)

ตามกฎอนามัยระหว่างประเทศ พ.ศ. 2548 (International Health Regulation 2005 : IHR 2005) เพื่อป้องกันควบคุมโรคและภัยสุขภาพที่ก่อให้เกิดหรืออาจก่อให้เกิด “ภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุขระหว่างประเทศ” (Public Health Emergency of International Concern : PHEIC) อย่างมีประสิทธิภาพ องค์การอนามัยโลกได้ออก “กฎอนามัยระหว่างประเทศ” (International Health Regulations : IHR) ซึ่งมีสถานะเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ (Treaty) ที่ประเทศสมาชิกขององค์การอนามัยโลกทุกประเทศต้องปฏิบัติตาม เพื่อร่วมมือกันจัดการกับเหตุการณ์ที่มีศักยภาพในการแพร่ระบาดข้ามประเทศไปยังส่วนต่าง ๆ ของโลก โดยใช้วิธีการให้มีผลกระทบต่อการเดินทางและการค้าขายระหว่างประเทศน้อยที่สุด (ประชาชาติธุรกิจ, 2563)

เมื่อวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2563 ณ กรุงเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ นายทีโดรส อัดฮานอม กีบรีเยซุส ผู้อำนวยการใหญ่องค์การอนามัยโลก ได้มีแถลงการณ์หลังจากการหารือร่วมกับทีมผู้เชี่ยวชาญด้านโรคระบาด ประกาศให้สถานการณ์ระบาดของโคโรนาไวรัส 2019 ถือเป็น “ภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุขระหว่างประเทศ”

โดยหลังจากที่องค์การอนามัยโลกประกาศภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุขระหว่างประเทศ ดังกล่าวจะส่งผลให้นานาชาติซึ่งเป็นภาคีสมาชิกตื่นตัวออกมาตราการด้านสาธารณสุข รวมถึงมีการระดมทรัพยากร เพื่อป้องกัน และลดการแพร่ระบาดของระหว่างประเทศ ซึ่งในประเด็นครอบคลุมถึงการยกระดับความเข้มงวดคัดกรองในสนามบิน พร้อมลดการแพร่ระบาดระหว่างพรมแดน ซึ่งจะทำให้มีการกำหนดข้อจำกัดเกี่ยวกับการเดินทางและการค้าระหว่างประเทศ นอกจากนี้องค์การอนามัยโลกมีหน้าที่ต้องเข้าไปให้ความรู้ สนับสนุน และช่วยเหลือแก่ประเทศที่อาจไม่มีความพร้อมต่อการรับมือต่อโรคระบาด (โพสตัดูดยุค, 2563)

ปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานขององค์การอนามัยโลก

1. ขาดเสถียรภาพด้านงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงาน องค์การอนามัยโลกเป็นองค์กรที่ได้รับเงินงบประมาณดำเนินการจากสมาชิกทั้งหมด 194 ประเทศโดยงบประมาณที่ได้รับเป็นการสนับสนุนโดยสมัครใจ เพื่อช่วยเหลือการดำเนินการกิจการในการส่งเสริมสุขอนามัย นอกจากเงินบริจาคจากประเทศสมาชิก ก็ยังได้รับเงินสนับสนุนจากองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร มูลนิธิ บริษัทเอกชน

มหาวิทยาลัยและพันธมิตรในระดับรัฐบาลอีกเป็นจำนวนมากจากทั่วโลก (กรุงเทพธุรกิจ, 2563) แต่จากวิกฤติการเงินของโลกเมื่อ ปี พ.ศ. 2551 เป็นต้นมา มีการสนับสนุนเงินงบประมาณน้อยลง ทำให้องค์การอนามัยโลกประสบกับปัญหาเรื่องงบประมาณสนับสนุนในการดำเนินงาน (วีโอเอไทย, 2560)

ปัจจุบันงบประมาณหลักขององค์การอนามัยโลก ได้รับสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกามากที่สุด ร้อยละ 15 ของเงินงบประมาณทั้งหมดขององค์การอนามัยโลก คิดเป็นจำนวน 400-500 ล้านดอลลาร์ และนอกจากสหรัฐอเมริกาที่เป็นผู้สนับสนุนรายใหญ่แล้ว ในช่วงปี พ.ศ. 2561 – 2562 มูลนิธิบิลและเมลินดา เกตส์, มูลนิธิกาวี อัลไลแอนซ์ (GAVI Alliance) และอังกฤษ ถือว่าเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณรายใหญ่ รองจากสหรัฐอเมริกา (กรุงเทพธุรกิจ, 2563)

จากการที่องค์การอนามัยโลก ดำเนินงานได้เพราะเงินงบประมาณสนับสนุน จึงทำให้ขาดเสถียรภาพในการดำเนินงาน ยกตัวอย่างเช่น ในกรณีการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สหรัฐอเมริกาไม่พอใจในการบริหารจัดการขององค์การอนามัยโลก โดยประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ สั่งระงับเงินสนับสนุนแก่องค์การอนามัยโลก โดยให้เหตุผลว่า องค์การอนามัยโลกปกปิดความรุนแรงในการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในจีน ก่อนที่โรคจะแพร่ระบาดไปทั่วโลก (กรุงเทพธุรกิจ, 2563) โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกาที่มีผู้ติดเชื้อ และเสียชีวิตสูงสุด

2. ปัญหาการเมืองระหว่างประเทศ แม้องค์การอนามัยโลกมีบทบาทเป็นหน่วยงานระหว่างประเทศที่ทำหน้าที่ดูแลและคอยประสานงานด้านการสาธารณสุขเพื่อคุ้มครองและส่งเสริมสุขภาพอนามัยของประชาชนทั่วโลก แต่ด้วยปัญหาการเมืองระหว่างประเทศ จึงทำให้การช่วยเหลืออาจเกิดการขัดข้อง ลำช้า และขาดประสิทธิภาพ ยกตัวอย่างกรณีไต้หวัน เมื่อองค์การอนามัยโลกประกาศภาวะฉุกเฉินสาธารณสุขระหว่างประเทศ ไต้หวันอาจจากอยู่ในสถานะที่อาจไม่ได้ข้อมูลการช่วยเหลือ หรือการเข้าร่วมหารือเกี่ยวกับการระบาดของโรคเหมือนกับนานาชาติ ทั้งที่ไต้หวันก็มีการพบผู้ติดเชื้อเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เนื่องจากไต้หวันไม่ได้เป็นสมาชิกภาคีขององค์การอนามัยโลก อีกทั้งไม่ได้เป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ด้วยเหตุผลทางการเมืองที่จีนมีนโยบายจีนเดียว และมองว่าไต้หวันเป็นมณฑลหนึ่งของจีน (โพสท์ทูเดย์, 2563)

ในกรณีของไต้หวัน องค์การอนามัยโลก ในฐานะองค์กรระหว่างประเทศที่ช่วยเหลือด้านสาธารณสุข แต่ก็ต้องรับการสนับสนุนงบประมาณจากประเทศสมาชิก โดยเฉพาะจีนก็เป็นประเทศสมาชิก และมอบเงินสนับสนุนประมาณ 40 ล้านดอลลาร์ต่อปี (โพสท์ทูเดย์, 2563) ดังนั้นการดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับไต้หวันหากสร้างความไม่พอใจให้กับจีน อาจเกิดเหตุการณ์ขึ้น หรือสั่งระงับงบประมาณสนับสนุน เหมือนในกรณีของสหรัฐอเมริกาก็เป็นได้ และหากองค์การอนามัยโลกเลือกปฏิบัติ อาจส่งผลต่อการวิพากษ์วิจารณ์การปฏิบัติงาน และการดำรงไว้ซึ่งมนุษยธรรม

อีกด้านหนึ่ง ไต้หวัน ได้รับการยอมรับว่ามีมาตรการจัดการกับการแพร่ระบาดของไวรัสได้เป็นอย่างดี จำนวนผู้ติดเชื้อมีน้อย อยู่ที่ 393 ราย (มติชน, 2563) จากประชากรทั้งหมด 20 ล้านคน ซึ่งจากความสำเร็จในการป้องกันไวรัสนี้ ทำให้ไต้หวันยินดีที่จะให้ความร่วมมือเผยแพร่ความรู้ให้กับองค์การอนามัยโลกเพื่อนำไปวางแผนเป็นแนวทางช่วยเหลือประเทศอื่นต่อไป แต่ในกรณีนี้ องค์การอนามัยโลกไม่ได้ตอบรับความช่วยเหลือจากไต้หวัน เนื่องจากไต้หวันไม่ได้เป็นสมาชิกขององค์การอนามัยโลก ซึ่งในเบื้องต้นแล้วเหตุผลที่แท้จริงอาจเกี่ยวข้องกับเรื่องทางการเมืองระหว่างประเทศก็เป็นได้

3. ขาดอำนาจในการบังคับประเทศสมาชิกให้ปฏิบัติตาม “กฎอนามัยระหว่างประเทศ” (International Health Regulations หรือ IHR) ถึงแม้จะมีสถานะเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ (Treaty) แต่ไม่ได้กำหนดบทลงโทษ เป็นเพียงมาตรการที่กำหนดให้ประเทศสมาชิกให้ความร่วมมือ และปฏิบัติตามเท่านั้น

จากกรณีนี้ องค์การอนามัยโลกประกาศภาวะฉุกเฉินสาธารณสุขระหว่างประเทศ และมีหน้าที่ออกคำแนะนำสำหรับการเดินทางไปยังเมืองภูมิภาค หรือประเทศ ที่มีความเสี่ยง ซึ่งเป็นมาตรการเพื่อควบคุมโรคที่มีความร้ายแรงแพร่ระบาดอย่างรวดเร็วและตรวจสอบให้คำแนะนำเกี่ยวกับมาตรการสาธารณสุขที่ประเทศต่าง ๆ นำมาใช้เพื่อพิจารณาว่ามีเหตุผลและถูกต้องตามหลักวิทยาศาสตร์หรือไม่นั้น หากเกิดกรณีที่ประเทศสมาชิกประกาศใช้มาตรการจำกัดการเดินทาง การ

กีดกันทางการค้า ปฏิเสธการเข้าประเทศของผู้ต้องสงสัยติดเชื้อ หรือไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำหรือคำแนะนำ ในกรณีนี้องค์การอนามัยโลกทำได้เพียงเรียกร้องให้ประเทศสมาชิกที่ไม่ปฏิบัติตามนั้นชี้แจงเหตุผล (พีพีทีวีออนไลน์, 2563)

อย่างไรก็ตาม แม้คำแนะนำ หรือคำแนะนำขององค์การอนามัยโลกหลังจากประกาศภาวะฉุกเฉินสาธารณสุขระหว่างประเทศจะไม่มีผลผูกมัดทางกฎหมายให้ประเทศต่าง ๆ ปฏิบัติตาม แต่อย่างน้อยจะเป็นการโน้มน้าวให้เกิดการปฏิบัติตามสิ่งที่องค์การอนามัยโลกเรียกร้อง หรือเสนอแนะแนวทางไป

4. การประเมินสถานการณ์ผิดพลาดขององค์การอนามัยโลก ในกรณีของการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 องค์การอนามัยโลกได้ประเมินสถานการณ์การแพร่ระบาดต่ำเกินไป โดยเมื่อวันที่ 23 มกราคม 24 มกราคม และ 25 มกราคม องค์การอนามัยโลกได้รายงานในเรื่องนี้ว่าความเสี่ยงของโลกต่อไวรัสอยู่ในระดับปานกลาง และในวันที่ 26 มกราคม จึงระบุความเสี่ยงว่าอยู่ในระดับสูงมากในจีน และในระดับภูมิภาคและระดับโลกอยู่ในระดับสูง และหลังจากรายงานประเมินความเสี่ยงแล้วองค์การอนามัยโลกก็ยังไม่มีความมั่นใจที่จะประกาศภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุขระหว่างประเทศ เพื่อยกระดับมาตรการการป้องกันการแพร่ระบาดแต่อย่างใด

ก่อนหน้านี้ในระยะที่เชื้อไวรัสแพร่ระบาดใหม่ ๆ องค์การอนามัยโลกขาดความกระตือรือร้นเกี่ยวกับการแพร่ระบาด ขาดการตรวจสอบข้อเท็จจริงในกรณีรายงานของจีนเกี่ยวกับการแพร่

ระบาดที่เชื้อไวรัสไม่มีการติดต่อจากคนสู่คน และประเมินสถานการณ์การแพร่ระบาดต่ำเกินไป จนเมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2563 องค์การอนามัยโลกได้ประกาศอย่างเป็นทางการให้การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีสถานะเป็น “การระบาดใหญ่ทั่วโลก” (Pandemic) (บีบีซีไทย, 2563) ซึ่งการประกาศนี้ได้ดำเนินการล่าช้าเกินไปเพราะโรคได้แพร่ระบาดไปทั่วโลก และหลายประเทศยังไม่มีความพร้อมในการป้องกันการแพร่ระบาด

กรณีการประเมินสถานการณ์การแพร่ระบาดผิดพลาดในครั้งนี้ไม่ใช่ครั้งแรกขององค์การอนามัยโลก ก่อนหน้านี้องค์การอนามัยโลกได้ประเมินความรุนแรงของโรคอีโบล่าต่ำเกินไป จากกรณีการระบาดซ้ำในคองโก ซึ่งกรณีของคองโกนั้นกว่าที่องค์การอนามัยโลกจะประกาศภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุขระหว่างประเทศ ใช้เวลานานถึง 1 ปี จึงตัดสินใจประกาศ ทำให้มาตรการช่วยเหลือล่าช้า ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตกว่า 11,000 คน (ไทยรัฐ, 2563) และจากกรณีการประเมินสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อาจส่งผลจนกลายเป็นวิกฤติความเชื่อมั่นของนานาชาติที่มีต่อองค์การอนามัยโลก

5. ความเชื่อมั่นต่อองค์การอนามัยโลก เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2560 นายทีโดรส อัดฮานอม กีบรีเยซุส อธิบดีรัฐมนตรีสาธารณสุขและต่างประเทศของเอธิโอเปีย ได้รับคะแนนเสียงให้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการองค์การอนามัยโลกคนที่ 8 แต่หลังจากการดำรงตำแหน่งกลับมีการวิพากษ์วิจารณ์ในหลายด้าน เช่น มีรายงานว่านักการทูตจีนได้เจรจากับประเทศสมาชิกกำลังพัฒนาให้

สนับสนุนนายทีโดรส หลังการเลือกตั้งงบประมาณสนับสนุนจากจีนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ มีความพยายามตั้งนายโรเบิร์ตมูกาเบ อดีตผู้นำซิมบับเว ซึ่งเป็นพันธมิตรของจีน เป็นทูตสันถวไมตรีขององค์การอนามัยโลก มีการต่อต้านจากเอธิโอเปียว่านายทีโดรส เคยปกปิดข้อมูลการแพร่ระบาดของอหิวาตกโรคในปี 2549, 2551 และ 2554 และบริหารงานผิดพลาด หลังจากการเลือกตั้งเอธิโอเปียได้รับงบประมาณช่วยเหลือจำนวนมากจากจีนอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งก่อนหน้านี้จีนแทบไม่เคยให้งบประมาณสนับสนุนเอธิโอเปีย มีการแสดงออกที่ใกล้ชิดกับรัฐบาลจีนเป็นพิเศษ และจากกรณีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กับการกีดกันได้หว้นออกจากการเป็นสมาชิกขององค์การอนามัยโลกตามแรงกดดันจากจีน การกล่าวชื่นชมจีนและยกย่องรัฐบาลจีนว่ามีความโปร่งใสและชื่นชมรัฐบาลจีนว่ามีความรวดเร็วในการตรวจพบเชื้อไวรัสในระดับ “เหนือคำบรรยาย” การประกาศภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุขระหว่างประเทศล่าช้าจนทำให้หลายประเทศเตรียมรับมือกับการแพร่ระบาดไม่ทัน (มติชนออนไลน์, 2563 ; มติชนสุดสัปดาห์, 2563)

การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID 19) ในประเทศไทย สวัสดิการสังคม และทุนทางสังคม

หลังจากที่องค์การอนามัยโลก ได้ประกาศเตือนการระบาดของโรคปอดอักเสบไม่ทราบสาเหตุในเมืองอู่ฮั่น มณฑลหูเป่ย์ สาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2562 และพบผู้เสียชีวิต

รายแรกจากการติดเชื้อ เมื่อวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2563 หลังจากนั้นในวันที่ 13 มกราคม พ.ศ.2563 จึงพบผู้ป่วยรายแรกในประเทศไทย และถือเป็นผู้ป่วยรายแรกนอกประเทศจีน (สุรinya หมามนานะ, โสภณ เอี่ยมศิริถาวร และสุมนมาลย์ อุทัยมกุล, 2563) จนถึงวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ.2563 ประเทศไทย มีผู้ติดเชื้อสะสม 3,042 ราย รักษาหายแล้ว 2,928 ราย รักษาอยู่ในโรงพยาบาล 57 ราย และเสียชีวิต 57 ราย (กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2563)

ตั้งแต่มีรายงานโรคปอดอักเสบไม่ทราบสาเหตุจากประเทศจีน ในวันที่ 31 ธันวาคม ประเทศไทยเริ่มมาตรการคัดกรองผู้โดยสารจากเมืองอู่ฮั่น ในวันที่ 3 มกราคม และเปิดศูนย์ปฏิบัติการภาวะฉุกเฉินหรือศูนย์อีโอซี (EOC) ณ สนามบินสุวรรณภูมิ ในวันต่อมาโดยทันที และได้เปิดศูนย์อีโอซีกระทรวงสาธารณสุขในวันที่ 22 มกราคม และยกระดับให้เป็นศูนย์ปฏิบัติการนายกรัฐมนตรี (PMOC) ในวันที่ 27 มกราคม เพื่อยกระดับการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการโรคติดต่ออุบัติใหม่แห่งชาติ ในวันรุ่งขึ้น เพื่อเตรียมความพร้อมในการป้องกัน ควบคุมและแก้ไขสถานการณ์โรคติดต่ออุบัติใหม่ นอกจากนี้ประเทศไทยยังได้เพิ่มมาตรการคัดกรองและเฝ้าระวังในกลุ่มนักท่องเที่ยวในพื้นที่ 8 จังหวัด เช่น เชียงใหม่ ภูเก็ต ชลบุรี เป็นต้น และขยายกลุ่มเสี่ยงในการคัดกรองสำหรับผู้เดินทางมาจากประเทศญี่ปุ่น สิงคโปร์ เกาหลีใต้ และอิตาลี (กรุงเทพมหานคร, 2563 ; สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, 2563)

นอกจากมาตรการการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการ และยกระดับการเฝ้าระวังคัดกรองผู้เดินทางมาจากต่างประเทศ ประเทศไทยยังมีมาตรการเพื่อควบคุมการแพร่ระบาด เช่น การควบคุมผู้เดินทางจากประเทศกลุ่มเสี่ยง โดยให้ควบคุมสังเกตเป็นเวลา 14 วัน กำหนดให้ผู้เดินทางเข้าประเทศต้องมีใบรับรองแพทย์ การห้ามข้าราชการ เจ้าหน้าที่รัฐ เดินทางออกนอกประเทศ การหยุดจัดกิจกรรมวันสงกรานต์ การงดจัดกิจกรรมที่รวมคนจำนวนมาก ส่งเสริมให้มีการประชุมทางไกลผ่านระบบอินเทอร์เน็ต การเพิ่มการคัดกรองในสถานที่เสี่ยงต่อการแพร่เชื้อ การประกาศ พ.ร.ก.ฉุกเฉิน ห้ามออกนอกเคหสถานตามเวลาที่กำหนด การปิดสถานที่เสี่ยง การหยุดบริการขนส่งสาธารณะ และการบิน เป็นต้น (กรุงเทพมหานคร, 2563)

มาตรการที่กล่าวมาข้างต้นเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการตามกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นพันธกรณีระหว่างประเทศที่ไทยเป็นสมาชิกขององค์การอนามัยโลก อีกส่วนหนึ่งเป็นการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อดูแลประชาชนภายในประเทศ เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี (Well-being) และเป็นการสร้างความมั่นคงของรัฐจากภัยคุกคามที่เกิดจากโรคระบาด เพราะความมั่นคงไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะความอยู่รอดของชาติเท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงการปกป้องคุ้มครองสวัสดิภาพของประชาชนในประเทศอีกด้วย (พงษ์เทพ สันติกุล, 2556) โดยมาตรการที่กล่าวไว้ในข้างต้นมีเพื่อควบคุมการแพร่ระบาดในวงกว้าง ทั้งนี้ ยังมีหลายมาตรการที่แสดงให้เห็นว่ารัฐได้ดำเนินการจัดสวัสดิการสังคมให้กับประชาชนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดต่อ

เชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เช่น การให้ใช้สิทธิหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ และสิทธิประกันสังคมดูแลผู้ป่วยโดยไม่มีเงื่อนไขและไม่เรียกเก็บค่าใช้จ่าย (ราชกิจจานุเบกษา, 2563) ในกรณีฉุกเฉินเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลเอกชนโดยไม่มีค่าใช้จ่าย (กระทรวงสาธารณสุข, 2563) จัดให้มีสถานกักตัวเฝ้าระวังโรคทั้งในพื้นที่ของรัฐ และภาคเอกชน (กระทรวงสาธารณสุข, 2563) จัดให้มีโรงพยาบาลสนาม ทั้งในพื้นที่ของรัฐ และเอกชน (ไทยรัฐ, 2563) จัดบุคลากรทางการแพทย์เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการ พร้อมทั้งดูแลบุคลากรทางการแพทย์ที่ดูแลผู้ป่วย สนับสนุนอุปกรณ์ตรวจรักษา สนับสนุนการศึกษาวิจัยยา/วัคซีนรักษา รมณรงค์ให้ความรู้กับประชาชนด้านการป้องกันและดูแลสุขภาพ เป็นต้น

นอกจากมาตรการที่เป็นสวัสดิการสังคมด้านสุขภาพอนามัย รัฐยังจัดสวัสดิการด้านอื่นเพื่อเยียวยาประชาชนที่ได้รับผลกระทบตามความเหมาะสมเป็นลำดับ เช่น การลดเงินสมทบเข้ากองทุนประกันสังคม การเพิ่มเงินชดเชยผู้ประกันตนกรณีว่างงานเพราะถูกเลิกจ้าง การชดเชยรายได้ให้กับกลุ่มที่ไม่อยู่ในระบบประกันสังคม การชดเชยรายได้เกษตรกร การจ้างงานระยะสั้น การขยายเวลาตัวจํานาของสถานธนานุเคราะห์ การลดค่าใช้จ่ายที่กระทบต่อค่าครองชีพ ได้แก่ ก๊าซหุงต้ม น้ำมัน ไฟฟ้า น้ำประปา เป็นต้น (ไทยพีบีเอส, 2563) และการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสกลุ่มเสี่ยง อาทิ กลุ่มคนไร้บ้าน คนเร่ร่อน คนไร้ที่พึ่ง ให้มีที่พักอาศัยชั่วคราวป้องกันการติดเชื้อ และป้องกันการกระทำผิด พ.ร.บ.ฉุกเฉิน (ไทยโพสต์, 2563) ซึ่งมาตรการเหล่านี้เป็นสวัสดิการที่รัฐเข้าไปช่วยเหลือ เพื่อ

บรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน และถึงแม้สวัสดิการบางประเภทอาจยังให้บริการได้ไม่ทั่วถึงและมีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงความเหมาะสม แต่อย่างน้อยก็แสดงให้เห็นว่ารัฐมีความใส่ใจทุกข์สุขของประชาชน ซึ่งในสถานการณ์ฉุกเฉินเช่นนี้การจัดสวัสดิการให้ครอบคลุม และให้ประชาชนทุกคนพึงพอใจคงเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก เพราะแม้แต่รัฐสวัสดิการก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกัน

จากสวัสดิการที่รัฐจัดไว้ในสถานการณ์ฉุกเฉินข้างต้น ได้ปรากฏสวัสดิการสังคม 2 องค์ประกอบ คือ การประกันสังคม (Social Insurance) และ การช่วยเหลือทางสังคม (Social Assistance) ซึ่งเป็นสวัสดิการที่รัฐดำเนินการ ทั้งนี้ ในส่วนของ การบริการสังคม (Social Services) ซึ่งได้แก่ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม ภาคชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบสังคมโดยจัดบริการให้กับประชาชนร่วมกับรัฐ (ระพีพรรณ คำหอม, 2557) เช่น การร่วมบริจาคเงิน อุปกรณ์การแพทย์ หน้ากากอนามัย ชุดป้องกันเชื้อโรค (PPE) ให้กับโรงพยาบาลและบุคลากรทางการแพทย์ การตัดเย็บหน้ากากอนามัยเพื่อแจกจ่ายให้กับผู้ต้องการ การประกอบอาหารแจกบุคลากรทางการแพทย์ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน และประชาชนผู้เดือดร้อน การตั้งตู้ปันสุขเพื่อส่งมอบอาหารให้กับผู้ต้องการ คณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนาช่วยเหลือโดยการแจกจ่ายอาหารที่ได้จากการบิณฑบาตการตั้งโรงทานช่วยเหลือผู้เดือดร้อน การพระราชทานความช่วยเหลือของสถาบันพระมหากษัตริย์ การเสียสละของภาคธุรกิจเอกชน และแม้แต่องค์กรระหว่างประเทศ เช่น ยูนิเซฟ ที่ระดมเงินบริจาคช่วยเหลือ

จัดซื้ออุปกรณ์การแพทย์ และส่งมอบสบู่เพื่อรณรงค์การล้างมือ (ยูนิเซฟไทยแลนด์, 2563)

จากการบริการสังคมข้างต้น แสดงให้เห็นชัดเจนว่าประเทศไทย และคนไทยมีเอกลักษณ์ มีวัฒนธรรมที่เอื้อเพื่อเผื่อแผ่กันในยามยากลำบาก คนไทยมีความเห็นอกเห็นใจและมีน้ำใจช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อน สิ่งเหล่านี้เป็น “ทุนทางสังคม” ที่เป็นทั้งทุนมนุษย์ ได้แก่ อาสาสมัคร คุณธรรม จิตสำนึกสาธารณะ และทุนที่เป็นสถาบัน ได้แก่ สถาบันศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน และสื่อมวลชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549) ที่ร่วมมือกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในยามที่ประเทศชาติและประชาชนต้องเผชิญกับภัยคุกคามที่เป็นอันตรายต่อชีวิต

New Normal หรือ ความปกติใหม่ ภายหลังการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID 19)

New Normal หรือ ความปกติใหม่ หมายถึง สถานการณ์ พฤติกรรม การปฏิบัติต่าง ๆ ที่เราไม่คุ้นเคย หรือเคยเป็นสิ่งที่ผิดปกติก่อนหน้านี้ แต่กลายมาเป็นมาตรฐานปกติในปัจจุบัน (จันทน์ เจริญศรี, 2563)

เดิม New Normal เป็นศัพท์ทางธุรกิจและเศรษฐศาสตร์ ถูกนำมาใช้ครั้งแรกโดย บิลล์ กรอส (Bill Gross) ผู้ก่อตั้งบริษัทบริหารสินทรัพย์ชาวอเมริกัน เพื่อนำมาใช้อธิบายถึงสภาวะเศรษฐกิจโลก หลังวิกฤติเศรษฐกิจแฮมเบอร์เกอร์ ใน

สหรัฐอเมริกา โดยปัจจุบันในขณะที่โลกประสบกับวิกฤติการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 “New Normal” ถูกนำมากล่าวถึงอีกครั้งและขยายการใช้ไปในภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะในด้านธุรกิจและเศรษฐศาสตร์เท่านั้น เช่น ภาคการศึกษา ภาคสังคม ภาคสุขภาพอนามัย เป็นต้น และสิ่งที่จะกลายเป็น New Normal ต่อจากนี้ ได้แก่ 1) พฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตที่เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการเรียน การทำงาน การประชุม การซื้อขายสินค้าและบริการ 2) การเว้นระยะห่างทางสังคม อยู่ในที่สาธารณะลดลง อยู่บ้านมากขึ้น 3) พฤติกรรมการใส่ใจสุขภาพ การล้างมือด้วยเจลแอลกอฮอล์ หรือสบู่ การสวมหน้ากากอนามัยจะกลายเป็นเรื่องปกติ ดังนั้น New Normal หรือความปกติใหม่ จึงเป็นสิ่งที่มนุษย์จะต้องเรียนรู้และปรับตัวในอยู่รอดภายใต้สถานการณ์ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ประสบการณ์จากอดีตจนถึงปัจจุบันที่มนุษย์ต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติทางสาธารณสุขจากการแพร่ระบาดของโรคติดต่ออุบัติใหม่ ที่ในอดีตมีการแพร่ระบาดและกำจัดให้หมดไปแล้วแต่ก็ยังกลับมาอุบัติซ้ำ และบางครั้งเชื้อโรคก็มีการปรับตัวให้ทนทานต่อยาที่ใช้รักษา หรือในกรณีที่มีการอุบัติใหม่ของโรค ซึ่งทำให้มนุษย์ไม่สามารถเตรียมความพร้อมได้อย่างทันทั่วทั้งที่ ส่งผลให้เกิดการเจ็บป่วย พิการ และเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก แต่โลกยังจำเป็นต้องมีองค์กรการสวัสดิการสังคมระหว่างประเทศ เพื่อเข้ามาช่วยเหลือในวิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้น

เพราะโดยลำพังประเทศใดประเทศหนึ่งไม่สามารถทำได้ จึงจำเป็นต้องมีองค์กรกลางที่ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน และเป็นผู้นำในสถานการณ์ที่เป็นภัยคุกคามต่อมนุษยทั่วโลก เพื่อประสานความร่วมมือจากหลายประเทศ หลายองค์กร หลายหน่วยงาน ดังเช่นบทบาทขององค์การอนามัยโลก (WHO) ที่ได้กล่าวในข้างต้น ซึ่งโดยหน้าที่หลักคือการช่วยเหลือทุกประเทศ โดยการจัดบริการสาธารณสุข และส่งเสริมให้เกิดการศึกษาวิจัยด้านการสาธารณสุข ประสานงานและแก้ไขปัญหาโรคที่ยังไม่สามารถรักษาได้ เป็นต้น ภายใต้ความร่วมมือของประเทศสมาชิก และกฎอนามัยระหว่างประเทศที่ทุกประเทศสมาชิกมีพันธะร่วมกันที่จะจัดการกับการแพร่ระบาดของโรคระบาด เพื่อหยุดการแพร่ระบาดที่จะส่งผลโดยตรงต่อสุขภาพ และด้านอื่น เช่น เศรษฐกิจ สังคม

โดยบทบาทขององค์การอนามัยโลก ต่อการดำเนินงานในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และการวิพากษ์วิจารณ์ต่อการปฏิบัติงานของนายทีโดรส อออันวยการองค์การอนามัยโลก ทำให้หลายประเทศไม่พอใจกับการปฏิบัติงานขององค์การอนามัยโลก โดยให้ข้อสังเกตว่านายทีโดรส ขาดความเป็นกลางและเอาใจรัฐบาลจีนเป็นพิเศษ จนส่งผลให้นายโดนัลด์ ทรัมป์ ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา แสดงท่าทีไม่พอใจและวิพากษ์วิจารณ์อย่างตรงไปตรงมา และประกาศดัดงสนับสนุนองค์การอนามัยโลก ทั้งยังการร่วมลงชื่อสนับสนุนให้นายทีโดรสลาออกจากตำแหน่ง และแสดงความไม่พอใจต่อการที่องค์การอนามัยโลกประกาศให้การ

แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุขระหว่างประเทศล่าช้า และการปฏิเสธไม่ยอมรับได้หวั่นเป็นสมาชิกองค์การอนามัยโลก (กรุงเทพฯ, 2563)

ด้วยปัญหาและการวิพากษ์วิจารณ์องค์การอนามัยโลกกำลังเผชิญกับความขัดแย้งทางการเมืองระดับโลก และปัญหาอาจทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น โดยท่ามกลางภาวะวิกฤติด้านสาธารณสุขเช่นนี้จึงส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประเทศต่าง ๆ ที่มีต่อองค์การอนามัยโลก ในช่วงเวลาที่โลกกำลังต้องการความช่วยเหลือจากองค์การอนามัยโลกมากกว่าช่วงเวลาใด ๆ

สำหรับประเทศไทย ในฐานะสมาชิกขององค์การอนามัยโลก ซึ่งต้องปฏิบัติตามกฎอนามัยระหว่างประเทศ และในฐานะสถาบันที่บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับประชาชนไทย จึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทั้งบทบาทการเฝ้าระวัง การควบคุม และกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อควบคุมสถานการณ์การระบาดไม่ให้ความรุนแรง และเพื่อให้ประชาชนไทยมีความปลอดภัยในชีวิต โดยภาครัฐซึ่งเป็นองค์กรหลักในการดำเนินงานได้ให้ความช่วยเหลือประชาชนในด้านต่าง ๆ ซึ่งการช่วยเหลือเหล่านั้นถือเป็นการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อดูแลคุณภาพชีวิตของประชาชนนั่นเอง นอกจากนี้ยังได้รับความร่วมมือจากภาคเอกชน ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม และภาคชุมชน ได้เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือและจัดสวัสดิการสังคมในสถานการณ์นี้ด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ และวัฒนธรรมความเป็นไทย ที่คนไทยมีจิตใจโอบอ้อม

อารี ชอบช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก อันสะท้อนให้เห็นถึงทุนทางสังคมของประเทศไทยได้เป็นอย่างดี

จากวิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้น โลกได้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ชีวิตโดยการพึ่งพาเทคโนโลยีโดยเฉพาะออนไลน์มากขึ้น พฤติกรรมด้านสุขภาพอนามัยและบริการทางการแพทย์ที่เปลี่ยนไปเป็นแบบ Telehealth หรือ Telemedicine (กรุงเทพฯ, 2563) การเริ่มวิธีการทำงานที่บ้าน (Work From Home) หรือแม้แต่การศึกษาก็มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบออนไลน์ การใช้บริการ Food Delivery มากขึ้น การทำธุรกรรมผ่านระบบออนไลน์ การรักษาสุขภาพโดยการเว้นระยะห่างทางสังคม (Social distancing) และการป้องกันตนเองด้วยหน้ากากอนามัย เป็นต้น ซึ่งในช่วงแรกการปรับตัวอาจประสบปัญหา โดยเฉพาะในกรณีที่ขาดความพร้อม แต่เมื่อใดที่สถานการณ์การแพร่ระบาดคลี่คลายลง รูปแบบพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปเหล่านี้จะเป็น “New Normal หรือ ความปกติใหม่” และจะกลายเป็นรูปแบบพฤติกรรมการดำเนินชีวิตที่กลายเป็น “เรื่องปกติ หรือ Normal” ในที่สุด ดังนั้นจึงนำเสนอแนวทางเพื่อการปรับตัว ดังนี้

1. การปรับตัวด้านการศึกษาการใช้งานเทคโนโลยี และการใช้งานเทคโนโลยีที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้อง ไม่ขัดต่อกฎหมาย

2. การปรับตัวในการดูแลสุขภาพอนามัยทั้งของตนเองและส่วนรวม การรับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะ การใช้เจลแอลกอฮอล์ การหมั่นล้างมือด้วยสบู่ การสวมหน้ากากอนามัย หรือการแสดงความรักผิดชอบต่อสังคมของหน่วยงานภาครัฐ และ

เอกชน โดยคัดกรองผู้ใช้บริการ การให้บริการจุดล้างมือ

3. การปรับตัวและเรียนรู้การทำธุรกรรมผ่านระบบออนไลน์ เพื่อชำระค่าสินค้าและบริการ

4. การปรับตัวเพื่อการทำงานหรือทำธุรกิจที่บ้าน โดยอาศัยอุปกรณ์สื่อสาร เช่น คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ และอินเทอร์เน็ต

5. การเว้นระยะห่างทางสังคมในพื้นที่สาธารณะ และระบบขนส่งมวลชน เพื่อหลีกเลี่ยงการแพร่กระจายของเชื้อโรค

6. การปรับตัวเพื่อใช้บริการดูแลสุขภาพแบบใหม่ผ่านระบบ Telehealth การตรวจสุขภาพผ่านระบบ Virtual Hospital

7. การปรับตัวให้เข้ากับระบบการศึกษาแบบใหม่ ห้องเรียนออนไลน์ การเรียนที่บ้าน

8. การปรับเปลี่ยนของวัฒนธรรมการแสดงออกถึงความรัก ความสนิทสนม การทักทาย เช่น การจับมือ หอมแก้ม หรือกอด อาจถูกลดบทบาทลง และเปลี่ยนเป็นการแสดงออกด้วยวิธีการอื่น เช่น การไหว้ การโค้งคำนับ

9. การปรับตัวของภาคธุรกิจการท่องเที่ยวที่อาจประสบปัญหานักท่องเที่ยวลดลง

10 การปรับตัวของภาคธุรกิจเอกชน การเพิ่มช่องทางการเลือกซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคแบบออนไลน์พร้อมบริการจัดส่งถึงบ้าน การเติบโตของธุรกิจจัดส่งอาหารถึงบ้าน (Food Delivery) หรือการตั้งจุดชำระเงินอัตโนมัติในร้านค้าเพื่อเว้นระยะห่างสังคมระหว่างพนักงานกับลูกค้า

บรรณานุกรม

- กระทรวงสาธารณสุข. (2563). แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่กักกันโรคแห่งรัฐ ระดับจังหวัด (Local Quarantine) แบบบูรณาการ. กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข
- กระทรวงสาธารณสุข, กรมควบคุมโรค, สำนักโรคติดต่ออุบัติใหม่. (2554). องค์ความรู้ (Factsheet) เรื่อง โรคติดต่ออุบัติใหม่. กรุงเทพฯ: สำนักโรคติดต่ออุบัติใหม่ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข.
- คณะกรรมการจัดทำแผนยุทธศาสตร์โรคติดต่ออุบัติใหม่แห่งชาติ. (2555). แผนยุทธศาสตร์เตรียมความพร้อมป้องกัน และแก้ไขโรคติดต่ออุบัติใหม่แห่งชาติ พ.ศ.2555-2559. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ประกาศกระทรวงสาธารณสุข. (2563, เมษายน 7). ราชกิจจานุเบกษา, หน้า 47-35.
- ประกาศคณะกรรมการการแพทย์ตามพระราชบัญญัติประกันสังคม. (2563, เมษายน 3). ราชกิจจานุเบกษา, หน้า 38-40.
- พงษ์เทพ สันติกุล. (2556). สวัสดิการสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- มะลิ วิโรจน์แสงทอง. (2560). *วัคซีนป้องกันโอมิครอน: ปัจจุบันและอนาคต*. กรุงเทพฯ: คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ระพีพรรณ คำหอม. (2557). *สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- โรงพยาบาลนครพิงค์, คณะกรรมการโรคติดต่ออุบัติใหม่และอุบัติซ้ำ. (2554). *แนวทางปฏิบัติการรับการระบาดของโรคติดต่ออุบัติใหม่และอุบัติซ้ำ และโรคไข้หวัดใหญ่ (H1N1)*. เชียงใหม่: โรงพยาบาลนครพิงค์.
- วรยา เหลืองอ่อน และคณะ. (2559). โรคติดต่ออุบัติใหม่ในประเทศไทย. ใน ภูษิต ประคองสาย, บรรณาธิการ. *การสาธารณสุขไทย 2554-2558*. (หน้า 360-366). กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.
- สรันยา เสงพระพรหม. (2552). โลกรื้อกับโรคระบาด. *วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข*, 3(3): 363-369.
- สุรียา ฆานมานะ, โสภณ เอี่ยมศิริถาวร และสุนมมาลย์ อุทัยกุล. (2563). โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19). *วารสารสถาบันบำราศนราดูร*, 14(2): E1-E10.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2549). *สรุปผลการสัมมนา เรื่องทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญากับการสร้างสรรค์คุณค่าและมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

ออนไลน์

- กรมควบคุมโรค. (2563). *โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019*. สืบค้น 25 พฤษภาคม 2563, จาก <https://ddcportal.ddc.moph.go.th/portal/apps/opsdashboard/index.html#/20f3466e075e45e5946aa87c96e8ad65>
- กสทช.-สธ. นำร่อง TeleHealth เชื่อมแพทย์เชี่ยวชาญช่วย รพ.สต.รักษา 4 โรคหลักลดเหลื่อมล้ำ. (2562, มีนาคม 20). *ประชาชาติธุรกิจ*. สืบค้น 20 พฤษภาคม 2563, จาก <https://www.prachachat.net/ict/news-304499>
- คนไร้บ้าน ท่ามกลางโควิด-พริก.ฉุกฉิน มาตราการดูแลช่วยเหลือ ภาครัฐ-เอกชน. (2563, เมษายน 28). *ไทยโพสต์*. สืบค้น 19 พฤษภาคม 2563, จาก <https://www.thaipost.net/main/detail/64448>
- จัดโรงพยาบาลสนาม 16,000 เตียง. (2563, เมษายน 3). *ไทยรัฐออนไลน์*. สืบค้น 20 พฤษภาคม 2563, จาก <https://www.thairath.co.th/news/society/1811251>
- ชนิตา พิษัญญพ และนพพร อภิวัฒนกุล. (ม.ป.ป.). *ความรู้สำหรับประชาชน โรคไข้ซิกา*. สืบค้น 19 พฤษภาคม 2563, จาก <https://www.pidst.or.th/A714.html>

- ต่างประเทศ : องค์การอนามัยโลก กับท่าทีใกล้ชิด “จีน”. (2563, เมษายน 19). *มติชนสุดสัปดาห์*. สืบค้น 19 พฤษภาคม 2563, จาก https://www.matichonweekly.com/column/article_297097
- ไต้หวันแยปปี! ไร้ผู้ติดเชื้อโควิดรายใหม่. (2563, เมษายน 14). *มติชน*. สืบค้น 19 พฤษภาคม 2563, จาก https://www.matichon.co.th/foreign/news_2139523
- ทรัมป์เดือด สั่งหยุดให้เงินอุดหนุนอนามัยโลกแล้ว. (2563, เมษายน 15). *โพสต์ทูเดย์*. สืบค้น 19 พฤษภาคม 2563, จาก <https://www.posttoday.com/world/620885>
- ทรัมป์ ตัดเงินอุดหนุน WHO กลางศึกโควิด-19. (2563, เมษายน 15). *กรุงเทพธุรกิจ*. สืบค้น 19 พฤษภาคม 2563, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/876108>
- ทีโดรส อัดฮานอม กรึเบเยซุส ผอ.องค์การอนามัยโลกกับความใกล้ชิดจีน. (2563, เมษายน 19). *มติชนออนไลน์*. สืบค้น 19 พฤษภาคม 2563, จาก https://www.matichon.co.th/foreign/indepth/news_2147583
- ไทยพีบีเอส. (2563). *สรุปมาตรการรัฐช่วยประชาชนช่วงวิกฤต COVID-19*. สืบค้น 20 พฤษภาคม 2563, จาก <https://news.thaibps.or.th/content/290365>
- เปิด! แหล่งการเงิน WHO สู้โควิด-19. (2563, เมษายน 15). *กรุงเทพธุรกิจ*. สืบค้น 19 พฤษภาคม 2563, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/875204>
- ผอ.WHO ถูกกล่าวหาซื้อให้ลาออก. (2563, กุมภาพันธ์ 7). *กรุงเทพธุรกิจ*. สืบค้น 19 พฤษภาคม 2563, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/865488>
- พีพีทีวีออนไลน์. (2563). *ไวรัสโคโรนา:อำนาจหน้าที่ของ WHO หลังประกาศสภาวะฉุกเฉินนานาชาติ*. สืบค้น 19 พฤษภาคม 2563, จาก <https://www.pptvhd36.com/news/ประเด็นร้อน/118716>
- “ภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุขโลก” ขององค์การอนามัยโลกคืออะไร. (2563, มกราคม 31). *โพสต์ทูเดย์*. สืบค้น 19 พฤษภาคม 2563, จาก <https://www.posttoday.com/world/613431>
- “ภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุขระหว่างประเทศ” ที่ WHO เพิ่งประกาศ คืออะไร สำคัญอย่างไร. (2563, มกราคม 31). *ประชาชาติธุรกิจ*. สืบค้น 19 พฤษภาคม 2563, จาก <https://www.prachachat.net/d-life/news-416434>
- ย้อนไทม์ไลน์ 100 วัน กั้นสถานการณ์ โควิด-19 ในประเทศไทย. (2563, เมษายน 17). *กรุงเทพธุรกิจ*. สืบค้น 20 พฤษภาคม 2563, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/875664>
- ยูนิเซฟไทยแลนด์. (2563). *ยูนิเซฟประเทศไทยเปิดโครงการช่วยจากบ้านร่วมต้านโควิดเพื่อเร่งระดมทุนช่วยเหลือเด็กหลายล้านคนที่ขาดแคลนสิ่งจำเป็นต้องการป้องกันไวรัส*. สืบค้น 20 พฤษภาคม 2563, จาก <https://www.unicef.org/thailand/th/press-releases/>
- วีโอเอไทย. (2560). *ผอ.องค์การอนามัยโลก สรุปผลงานของ WHO หลายปีที่ผ่านมา ก่อนลงจากตำแหน่งสิ้นเดือนหน้า*. สืบค้น 19 พฤษภาคม 2563, จาก <https://www.voathai.com/a/who-chan-ct/3866808.html>

วีโอเอไทย. (2560). *ความเสี่ยง 7 ประการ*”กับการเกิดโรคระบาดครั้งใหญ่ในปัจจุบัน. สืบค้น 19 พฤษภาคม 2563, จาก <https://www.voathai.com/a/global-epidemic-risks/3797635.html>

ไวรัสโคโรนา : อนามัยโลกประกาศให้โควิด-19 เป็น “การระบาดใหญ่” ทั่วโลก. (2563, มีนาคม 12). *บีบีซีไทย*. สืบค้น 19 พฤษภาคม 2563, จาก <https://www.bbc.com/thai/international-51838536>

สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (2563). *นายกรัฐมนตรี ตั้ง กก.ระดับชาติรับมือโรคติดต่ออุบัติใหม่*. สืบค้น 20 พฤษภาคม 2563, จาก <https://gnews.apps.go.th/news?news=54516>

หมอटी แจ้งข่าวดี รักษาโควิด-19 รพ.เอกชน ไม่มีค่าใช้จ่าย. (2563, เมษายน 11). *ผู้จัดการออนไลน์*. สืบค้น 20 พฤษภาคม 2563, จาก <https://mgronline.com/politics/detail/9630000037552>

องค์การอนามัยโลก-ฮู. (2563, มีนาคม 16). *ข่าวสด*. สืบค้น 19 พฤษภาคม 2563, จาก https://www.khaosod.co.th/lifestyle/news_3752028

7 New Normal ที่อาจได้เห็นในสังคมไทยในวันที่ โควิด-19 หายไป. (2563, เมษายน 30). *พีพีทีวีออนไลน์*. สืบค้น พฤษภาคม 20, 2563 จาก <https://www.pptvhd36.com/news/ประเด็นร้อน/124543>

WHO ยึดฉลากเตือนอีโบลาโรคระบาดคองโก. (2563, กุมภาพันธ์ 14). *ไทยรัฐออนไลน์*. สืบค้น 19 พฤษภาคม 2563, จาก <https://www.thairath.co.th/news/foreign/1771230>

United Nations.(2015). *70 Ways the UN Makes A Difference*. Retrieved April 13, 2020, from <https://www.un.org/un70/en/content/70ways/index.html#health>

BOOK REVIEW:

“Towards Human Rights in Residential Care for Older Persons: International Perspectives”

Edited by Helen Meenan, Nicola Rees and Israel Doron

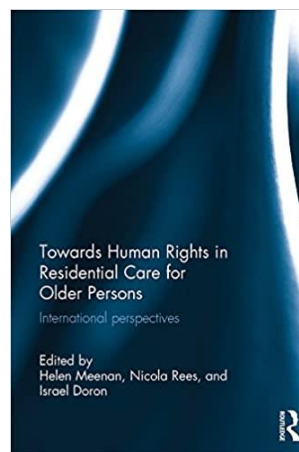
พระปยุตญาพัฒน์ แสงวงศ์ดี*

ในโลกยุคปัจจุบันชีวิตของผู้คนมีอายุที่ยืนยาวมากขึ้น ส่งผลให้สัดส่วนจำนวนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นตาม และเมื่อจำนวนผู้สูงอายุในสังคมมากขึ้นย่อมส่งผลถึงความต้องการที่มากขึ้นด้วย โดยเฉพาะที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ ณ เวลานี้โลกก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ทุกภูมิภาคทั่วโลกกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ทุกฝ่ายเล็งเห็นความสำคัญ โดยเฉพาะสหประชาชาติมีแนวโน้มที่จะกำหนดข้อตกลงในอนุสัญญาใหม่เพื่อสิทธิผู้สูงอายุ หนังสือเล่มนี้เป็นการสำรวจสิทธิผู้สูงอายุและคุณภาพการให้บริการในสถานดูแลผู้สูงอายุ นำเสนอในกรณีศึกษา 8 ประเทศ แต่ละภูมิภาคทั่วโลก ได้แก่ เคนยา อียิปต์ ออสเตรเลีย จีน อังกฤษ อิสราเอล ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา ผ่านมุมมองของผู้เชี่ยวชาญระหว่างประเทศที่สะท้อนบทบาทและวัฒนธรรมในการดูแลผู้สูงอายุของแต่ละประเทศ

หนังสือเล่มนี้รวบรวมโดยบรรณาธิการ 3 ท่าน คือ Helen Meenan ผู้เชี่ยวชาญด้านการเลือกปฏิบัติทางอายุ และกฎหมายผู้สูงอายุ ทั้งยังดำรง

ตำแหน่งกิตติมศักดิ์ แห่งคณะธุรกิจและกฎหมาย Kingston University (สหราชอาณาจักร), Nicola Rees, PhD. ผู้อำนวยการฝ่ายการศึกษา และอาจารย์ใหญ่คณะธุรกิจและกฎหมาย Kingston University (สหราชอาณาจักร) และ Israel Doron รองศาสตราจารย์และหัวหน้าภาควิชาผู้สูงอายุ Univrsity of Haifa (อิสราเอล)

สำหรับผู้เขียนที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้

ประกอบด้วย Dr. Isabella Aboderin, Assoc. Prof. จากเคนยา, Hilda Akinyi Owii จากสหราชอาณาจักร, Takashi Amano, PhD. จากญี่ปุ่น, Mohamed A. 'Arafa, Asst. Prof., Adjunct Prof. จากอียิปต์, Carolyn Egesa จาก

เคนยา, Sue Field, Asst. Prof. จากออสเตรเลีย, Andy H. Y. Ho, PhD., Asst. Prof. จากเขตปกครองพิเศษฮ่องกง, Naoki Ikegami, PhD., Emeritus Prof. จากญี่ปุ่น, Tomoaki Ishibashi, PhD. จากญี่ปุ่น, Haris Kountouros, PhD. จากสหราชอาณาจักร, Terry Y.S. Lum, PhD., Assoc. Prof. จากเขตปกครองพิเศษฮ่องกง, Hao Luo, PhD. จากสาธารณรัฐประชาชนจีน, Cecilia Mbaka จากเคนยา, Richard J. Mollot จากสหรัฐอเมริกา, Michelle H. Y. Shum, PhD. Candidate จากเขตปกครองพิเศษฮ่องกง, Jun Fang Wang, PhD. Candidate จากเขตปกครองพิเศษฮ่องกง และ Ying Wang, PhD. Candidate จากสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยหนังสือเล่มนี้มีบทนำ 1 บท บทนำเสนอ 9 บท และบทสรุป 1 บท

บทนำ กล่าวถึงการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของทุกภูมิภาคทั่วโลก ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งสหประชาชาติได้เล็งเห็นความสำคัญด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ เพื่อส่งเสริมการคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับประโยชน์จากอนุสัญญาสิทธิมนุษยชนหลากหลายประเภท รวมถึงการใช้อनुสัญญาที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สำหรับผู้สูงอายุ และเพื่อให้เกิดการคุ้มครองสำหรับผู้สูงอายุ นอกจากนี้สองภูมิภาคของโลกที่กำลังพิจารณาสิทธิผู้สูงอายุเช่นเดียวกัน คือ องค์การรัฐอเมริกา ซึ่งประกอบด้วย 35 รัฐ รวมถึงสหรัฐอเมริกา ร่วมกันร่างอนุสัญญา Inter-American ด้านสิทธิมนุษยชนของผู้สูงอายุ ส่วนอีกฝั่งหนึ่งคือภูมิภาคแอฟริกา ได้กำหนดใช้พิธีสารสิทธิผู้สูงอายุสหภาพแอฟริกัน ในปี พ.ศ.2559 ซึ่งพิธีสาร

นี้จะเป็นเครื่องมือระดับภูมิภาคแรกด้านสิทธิผู้สูงอายุที่ได้รับการรับรอง ส่งผลให้โลกได้ตระหนักและมองเห็นความสำคัญของสิทธิผู้สูงอายุ

บทที่ 1 สิทธิมนุษยชนและสถานดูแลผู้สูงอายุในเขตซบซารา แอฟริกา กรณีศึกษาเคนยา : สำหรับเคนยาอยู่ในฐานะประเทศบุกเบิกในเขตซบซารา ที่ให้ความสำคัญกับสถานดูแลผู้สูงอายุ โดยรัฐให้ความสำคัญและส่งเสริม เช่น การทำแผนการให้บริการอย่างเป็นทางการ การส่งเสริมมาตรฐานด้านการดูแล และสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสิทธิมนุษยชนอย่างเด่นชัด คือ กฎบัตรผู้สูงอายุของแอฟริกาใต้ พ.ศ.2554 ซึ่งให้ความสำคัญกับสิทธิผู้สูงอายุที่อยู่ในสถานดูแล และพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2553 โดยมีข้อกำหนดเกี่ยวกับศูนย์บริการดูแลความช่วยเหลือทางการเงินของรัฐ การสร้างมาตรฐานการดูแล สิ่งอำนวยความสะดวก ที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมก็เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติและการดูแลที่ดีสำหรับผู้สูงอายุ ผ่านการประชุม South Africa Care Forum ตั้งแต่ปี พ.ศ.2555

บทที่ 2 อะไรคือสิ่งใหม่ในสถานดูแลผู้สูงอายุในโลกอาหรับ และอิสลาม กรณีศึกษาอียิปต์ : วัฒนธรรมและคำสอนทางศาสนามีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อจิตวิญญาณชาวมุสลิม จึงทำให้หลายคนไม่สามารถส่งญาติที่สูงอายุเข้าไปอยู่ในสถานดูแลผู้สูงอายุได้ เนื่องจากหลักศาสนาอิสลามมีบทบัญญัติและประเพณีที่กำหนดแนวทางการดูแลพ่อแม่ที่สูงอายุอย่างชัดเจน และเน้นหน้าที่ของลูกที่ต้องดูแลพ่อแม่เพื่อทดแทนบุญคุณ บทบัญญัติเหล่านี้ถูก

ตีความโดยผู้นำศาสนาว่าเป็นหน้าที่ของลูกที่ต้องดูแลพ่อแม่ที่บ้าน แม้ปัจจุบันกฎหมายอิสลามยุคใหม่จะเสนอระบบที่ครอบคลุมการดูแล การปกป้องในสถานดูแลผู้สูงอายุ แต่ในทางปฏิบัติไม่สามารถทำได้เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านจริยธรรม แต่กฎหมายเหล่านี้ก็เป็นจุดเริ่มต้นของสิทธิมนุษยชน ความมั่นคงในสังคม โดยเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุที่ยากจนเป็นจุดเริ่มของการพัฒนาระบบการดูแล การประกันสังคม สิทธิด้านปัจจัยสี่ และการจ้างงานที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ

บทที่ 3 สิทธิมนุษยชนและการดูแลผู้สูงอายุในสถานดูแล มุมมองของออสเตรเลีย : ในอดีตวัฒนธรรมออสเตรเลียมักเป็นครอบครัวเดี่ยว คนหนุ่มสาวเติบโตขึ้นและออกจากบ้านเพื่อสร้างครอบครัวของตนเอง พ่อแม่ยังคงอยู่ที่บ้านจนถึงวาระสุดท้าย ในปัจจุบันภาครัฐหันมาให้ความสำคัญกับสิทธิผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น มีการปรับเปลี่ยนนโยบายที่เกี่ยวกับสิทธิของผู้สูงอายุที่อยู่ในสถานดูแลผู้สูงอายุ เพิ่มอิสระในการย้ายสถานดูแลเพื่อความปลอดภัยและการดูแลเฉพาะด้าน มีการตรวจสอบเข้มงวดด้านสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการดูแล เพื่อให้บริการมีประสิทธิภาพและมาตรฐาน ทั้งยังสร้างระบบการทำงานที่ยืดหยุ่นเพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าถึงบริการที่หลากหลายและง่ายขึ้นตามความต้องการ พร้อมสร้างความมั่นใจว่าทรัพยากรมีความพร้อมเสมอในการดูแล โดยทั้งหมดเกิดจากแรงกระตุ้นของกระบวนการตรวจสอบที่มีมาตรฐาน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประเทศออสเตรเลียกำลังดำเนินการปกป้องสิทธิผู้สูงอายุเป็นอย่างดี

บทที่ 4 การปกป้องสิทธิผู้สูงอายุชาวจีนในสถานดูแลผู้สูงอายุ : ตั้งแต่ปฏิรูประบบเศรษฐกิจปลายทศวรรษ 1970 จีนประสบกับการเปลี่ยนแปลงประชากรและสังคม คือ ขนาดครอบครัวที่เล็กลงและการอพยพจากชนบทเข้าเมือง การเปลี่ยนแปลงนี้ได้ทำลายบทบาทดั้งเดิมของครอบครัวในฐานะหน่วยดูแลผู้สูงอายุที่สำคัญ รัฐบาลจึงพยายามแก้ไขด้วยการเพิ่มบริการสำหรับผู้สูงอายุ มีการเปิดต้นนโยบายระดับชาติหลายประการ ซึ่งนำขึ้นชมเป็นอย่างยิ่ง แต่บริการเหล่านั้นกลับไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน ไม่มีมูลนิธิการกฎหมายเข้ามาช่วยเหลือในการวางแผนดำเนินงาน ส่งผลให้บริการสถานดูแลผู้สูงอายุขาดระเบียบ ขาดคุณภาพและไม่ได้มาตรฐาน ในสถานการณ์เช่นนี้จึงมีการแนะนำให้รัฐกำหนดกรอบทางกฎหมายที่เข้มงวดเกี่ยวกับสถานดูแล เพื่อให้แน่ใจว่าสถาบันดูแลผู้สูงอายุจะมีบริการที่มีคุณภาพ เพื่อปกป้องสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของผู้สูงอายุ และหากรัฐต้องการแก้ไขปัญหาเร่งด่วนอาจเริ่มจากการพัฒนาและออกกฎจรรยาบรรณวิชาชีพ เพื่อให้การทำงานของบุคลากรเกิดความชัดเจนและมีประสิทธิภาพ เคารพและสนับสนุนสิทธิผู้สูงอายุ

บทที่ 5 สถานดูแลผู้สูงอายุในอังกฤษ และความพิเศษด้านศักดิ์ศรีและสิทธิมนุษยชน : ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 Elizabethan Poor Laws ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการช่วยเหลือสงเคราะห์โดยรัฐ หลังจากนั้นเป็นต้นมาจึงเริ่มมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบแตกแขนงออกไป ในปัจจุบันอังกฤษให้ความสำคัญกับการดูแลผู้สูงอายุในสถานดูแล แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ สถานพยาบาล (ดูแลตลอด 24 ชั่วโมง)

และบ้านพักผู้สูงอายุทั่วไป รวมกันประมาณ 17,678 แห่ง ด้านผู้ให้บริการแบ่งเป็น 3 ฝ่าย คือ ภาครัฐผ่านหน่วยงานท้องถิ่น ภาคสมัครใจไม่แสวงหาผลกำไร และภาคเอกชน สำหรับหน่วยงานท้องถิ่นนั้นไม่ได้เป็นผู้ให้บริการโดยตรง แต่ให้สัมปทานภาคเอกชนในรูปแบบบริษัทเป็นผู้ดูแล และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ส่วนภาคสมัครใจแม้จะมีขนาดเล็ก แต่มีความมั่นคงและมีคุณภาพ ด้านสิทธิมนุษยชน อังกฤษเป็นสมาชิกองค์การระหว่างประเทศ มีการลงนามและให้สัตยาบันในสนธิสัญญาระหว่างประเทศหลายฉบับ มีกฎหมายด้านสิทธิมนุษยชนในประเทศ และสำหรับสิทธิมนุษยชนส่วนใหญ่ของผู้สูงอายุ ก็เป็นผลมาจากอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน (ECHR) ซึ่งอังกฤษเป็นสมาชิกสภายุโรป (Council of Europe – CoE)

บทที่ 6 การค้นหาสิทธิ ในสภาพแวดล้อมแบบพ่อกบฏครองลูก, ประสบการณ์ชาวอิสราเอลในการดูแลสถานดูแลผู้สูงอายุ : อิสราเอลเป็นประเทศประชาธิปไตย ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2491 ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวยิว ผสมด้วยมุสลิมและคริสเตียน ซึ่งส่วนใหญ่อพยพมาจากยุโรปตะวันออกและอาหรับ ซึ่งปัจจุบันกลายเป็นประชากรในวัยสูงอายุ และรัฐยังไม่ได้คำนึงถึงสิทธิและจัดเตรียมบริการไว้อย่างเพียงพอ แม้จะมีสถานดูแลผู้สูงอายุแต่รัฐก็จัดสรรงบประมาณอย่างจำกัด บางแห่งต้องรอนาน ผู้มีกำลังซื้อก็ต้องยอมจ่ายในราคาที่แพงสำหรับสถานดูแลที่ไม่ได้รับอนุญาต ผู้ไม่มีกำลังซื้อครอบครัวจะต้องรับภาระดูแลเอง จึงเกิดความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงทรัพยากร เพราะความล้มเหลวของระบบราชการ นอกจากนี้ยังส่งผลถึงสถานการณ์ของ

ผู้สูงอายุในสถานดูแลที่ขาดการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐาน อิสราภาพ เสรีภาพ และศักดิ์ศรี เช่น ไม่สามารถเลือกว่าจะกินอะไร การรักษาพยาบาลแบบไหนที่จะได้รับ ตื่นขึ้นมาต้องร่วมกิจกรรมทางสังคมตามที่กำหนด วิธีการเป็นแบบพ่อกบฏครองลูก ผู้สูงอายุในสถานดูแลจะอยู่ในความคุ้มครองตามกฎหมายซึ่งจะต้องอยู่ในกรอบที่กำหนด ส่งผลให้ผู้สูงอายุถูกลิดรอนสิทธิเสรีภาพ

บทที่ 7 สิทธิมนุษยชน และสถานดูแลผู้สูงอายุในญี่ปุ่น : คนแกในญี่ปุ่น คือผู้ที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป ในปัจจุบันญี่ปุ่นมีสัดส่วนผู้สูงอายุสูงที่สุดในโลก และมีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในสังคมญี่ปุ่นผู้สูงอายุได้รับการยกย่องในสังคมตามประเพณีของลัทธิขงจื้อ มีวันหยุดประจำชาติเพื่อเฉลิมฉลองและให้เกียรติผู้สูงอายุ แต่กระนั้นกลับพบปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะผู้สูงอายุในสถานดูแล เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในญี่ปุ่น และยังไม่มีแนวโน้มของการสร้างกฎระเบียบที่รัดกุม รัฐในฐานะผู้คุ้มครองด้านสิทธิมนุษยชนจึงเริ่มแก้ไขโดยการฝึกอบรมและคัดเลือกคุณสมบัติของผู้ดูแล เพื่อปกป้องสิทธิมนุษยชนของผู้สูงอายุ ไม่เพียงอบรมด้านเทคนิคการให้บริการแต่ยังรวมถึงจริยธรรมด้วย อย่างไรก็ตามญี่ปุ่นจะรักษาคุณภาพของผู้ดูแลและช่วยปกป้องสิทธิมนุษยชนของผู้สูงอายุในสถานดูแลได้หรือไม่ ก็ต้องมีกฎหมายที่เข้มงวดและบังคับใช้อย่างจริงจัง โดยเฉพาะในพื้นที่สถานดูแลผู้สูงอายุที่รัฐควบคุม

บทที่ 8 สถานดูแลในสหรัฐอเมริกา การต่อสู้เพื่อคุณภาพ ศักดิ์ศรี และความเป็นอิสระ : สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศผู้สูงอายุ ที่เป็นผลมาจาก

Baby Boomers หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อมีผู้สูงอายุจำนวนมาก รัฐบาลกลางจึงให้ผู้สูงอายุและผู้พิการที่ต้องดูแลระยะยาว อยู่ภายใต้ความดูแลของโรงพยาบาล หรือสถานพยาบาลซึ่งได้รับใบอนุญาตเพื่อดูแลได้ตลอด 24 ชั่วโมง สถานดูแลผู้สูงอายุกับโรงพยาบาลจึงเป็นสิ่งที่อยู่คู่กัน และแม้ว่ารัฐบาลกลางมีนโยบายถ่ายโอนอำนาจให้แต่ละรัฐดำเนินการต่าง ๆ แต่สถานดูแลผู้สูงอายุเป็นสถาบันเดียวที่รัฐบาลกลางดูแลควบคุมคุณภาพ และจัดสรรงบประมาณให้ถึง 80% อีก 20% เป็นรายได้จากโครงการ Medicaid และองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร นอกจากนี้รัฐบาลกลางได้ออกกฎหมายการปฏิรูปบ้านพักคนชราแห่งชาติ พ.ศ.2530 เพื่อปรับปรุงการดูแลสถานพยาบาลและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ แม้ในสหรัฐอเมริกาสถานดูแลผู้สูงอายุจะมีจุดแข็งด้านคุณภาพชีวิตและศักดิ์ศรี แต่ก็มีจุดอ่อนของบุคลากรด้านการดูแลไม่เพียงพอต่อความต้องการที่เพิ่มมากขึ้น จึงมีแนวโน้มที่จะลดความเป็นสถาบันลงเพื่อนำไปสู่การให้บริการที่บ้านและชุมชนมากขึ้นสำหรับการดูแลระยะยาว

บทที่ 9 ศักดิ์ศรีในโครงสร้างทฤษฎี และกฎหมายในบริบทของการดูแลผู้สูงอายุ และการพัฒนาประเด็นสิทธิมนุษยชนสำหรับผู้สูงอายุ : แรงกระตุ้นจากกระแสการพัฒนาสังคมและประชากรในเรื่องของสถานดูแลผู้สูงอายุกำลังได้รับความสนใจในระดับนานาชาติ เพื่อให้ความมั่นใจว่าผู้สูงอายุจะได้รับการเคารพในศักดิ์ศรีมนุษยชน ในระดับนานาชาติมีบันทึกข้อตกลงในสภายุโรป ปี พ.ศ. 2557 และข้อเสนอแนะในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้สูงอายุของรัฐ ด้านอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วย

สิทธิคนพิการ ก็แสดงให้เห็นแนวโน้มด้านสิทธิผู้สูงอายุด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตามแม้จะมีประกาศมากมายเกี่ยวกับสิทธิการใช้ชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ แต่ในทางกฎหมาย แนวคิดของศักดิ์ศรี ยังไม่มีข้อกำหนดเด่นชัดเป็นรูปธรรม นักวิชาการบางคนบอกว่าศักดิ์ศรีเป็นแนวคิดที่ไร้ประโยชน์ และเป็นภาระสำหรับผู้เรียกร้องสิทธิมนุษยชนบางคน ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะปัญหาประชากรผู้สูงอายุยังเป็นสิ่งใหม่ การตระหนักถึงสิทธิมนุษยชนยังเพิ่มเริ่มต้น ดังนั้นหากต้องการให้สิทธิมนุษยชนเกิดขึ้น จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ทั้งในระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับโลก

บทสรุป จากสถานดูแล ถึงการสูงวัยอย่างมีศักดิ์ศรี : กว่าครึ่งศตวรรษสถานพยาบาลและสถานดูแลผู้สูงอายุ มีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นต่อเนื่องดังที่ปรากฏในแต่ละประเทศ หนังสือเล่มนี้ได้นำเสนอการควบคุมดูแล วิธีการ กรอบกฎหมาย นโยบายรัฐ ต่อสถานดูแลผู้สูงอายุ ทั้งนี้สิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งคือการเร่งพัฒนาสถานดูแลผู้สูงอายุให้ดีขึ้น คุณภาพ และมาตรฐาน ภายใต้สิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรี และความเป็นอิสระ เพื่อให้ผู้สูงอายุดำรงชีวิตอย่างสง่างามในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม

กล่าวโดยรวม หนังสือเล่มนี้นำเสนอรูปแบบ วิธีการดูแลผู้สูงอายุในสถานดูแลในแต่ละประเทศ ซึ่งแต่ละประเทศที่นำมาเป็นกรณีศึกษานี้เปรียบเสมือนเป็นตัวแทนในแต่ละภูมิภาคทั่วโลก และที่น่าสนใจคือแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันในด้านพื้นฐาน แนวคิด ความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ฯลฯ จึงทำให้มองเห็นมุมมองที่หลากหลาย

นอกจากนี้ยังนำเสนอในส่วนของการปฏิบัติด้านสิทธิมนุษยชน ซึ่งอยู่ในภาคส่วนของรัฐที่จะต้องดำเนินการให้เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ อันแสดงให้เห็นว่ารัฐนั้นให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุในฐานะพลเมืองของประเทศตนมากน้อยเพียงใด

นอกจากนี้ยังมีประเด็นที่น่าสนใจ คือ ความแตกต่างของการดูแลผู้สูงอายุในสถานดูแล โดยแต่ละภูมิภาคมีจุดเด่น และปัญหาอุปสรรคที่แตกต่างกัน ซึ่งแบ่งได้ 5 กลุ่ม ดังนี้ 1) กลุ่มทวีปเอเชีย ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น ซึ่งประสบปัญหาเรื่องกฎระเบียบและมาตรการควบคุมดูแลที่ไม่รัดกุม จึงทำให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนขึ้น แต่สิ่งที่น่าสนใจคือ รัฐให้ความสำคัญและพยายามแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างจริงจัง 2) กลุ่มอเมริกา และประเทศในเครือจักรภพ เป็นไปได้ว่าเพราะประชากรมีพื้นฐานด้านแนวคิดที่เหมือนกัน และอพยพมาจากที่เดียวกัน จึงทำให้ 3 ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และออสเตรเลีย มีแนวนโยบายการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่ดี รัฐให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชน และทุ่มเทงบประมาณเพื่อการดูแลอย่างเต็มที่ การดูแลครอบคลุมทั้งสุขภาพอนามัยและที่อยู่อาศัยซึ่งเป็นจุดเด่นที่สำคัญ 3) กลุ่มโลกอาหรับ ได้แก่ อียิปต์ ซึ่งการดูแลผู้สูงอายุในสถานดูแลเหมือนจะเป็นไปไม่ได้เพราะข้อจำกัดทางศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อ แต่รัฐก็ได้พยายามผลักดันกฎหมายใหม่เพื่อการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่มีความต้องการจริง ๆ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ยากจน 4) อิสราเอล เป็นประเทศที่มีเอกลักษณ์ ตั้งอยู่บนรอยต่อ 3 ทวีป คือ แอฟริกา เอเชีย และยุโรป แต่ด้วยข้อจำกัดของการ

เป็นประเทศประชาธิปไตยใหม่ รัฐจึงสนใจนโยบายการพัฒนาด้านอื่นมากกว่าสิทธิมนุษยชนและการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ 4) กลุ่มทวีปแอฟริกา ซึ่งน่าแปลกใจว่าทวีปที่เกือบทุกประเทศมีรายได้ต่ำกลับให้ความสำคัญด้านสิทธิมนุษยชน และให้ความสำคัญกับสถานดูแลผู้สูงอายุ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความช่วยเหลือจากองค์กรภาคเอกชน และภาคประชาสังคมจากทั่วโลกที่หลั่งไหลเข้าไป จึงทำให้รัฐมองเห็นความสำคัญและเร่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรผู้สูงอายุ และพัฒนาระบบให้มีมาตรฐาน

จากบทความในหนังสือทำให้มองเห็นภาพประเทศต่าง ๆ ว่ากำลังอยู่ในขั้นตอนใดของการพัฒนาภาคการดูแลสุขภาพด้านที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งแต่ละประเทศมีโครงสร้างการกำกับดูแลที่แตกต่างกัน โดยโครงสร้างเหล่านั้นจะส่งผลดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับการผสมผสานแนวทางสิทธิมนุษยชนเข้ากับโครงสร้างของการกำกับดูแล เพื่อเป็นยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ และคงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะกล่าวว่าวิธีปฏิบัติด้านสิทธิมนุษยชนสามารถนำมาใช้ได้ทุกเวลาโดยไม่จำกัดว่าใครเป็นเจ้าของ หรือใครเป็นผู้ดูแล และจะส่งผลดียิ่งขึ้นหากระบบและกระบวนการควบคุมตรวจสอบ ได้รวมเอาหลักการด้านสิทธิมนุษยชนเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบด้วย ซึ่งเป็นนิมิตหมายที่ดีของการเริ่มต้นการดูแลด้านที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อรักษาและส่งเสริมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเป็นก้าวสำคัญในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของผู้สูงอายุในสถานดูแล

หนังสืออ้างอิง

Meenan, H., Rees, N. and Doron, I. (Eds.). (2016). *Towards human rights in residential care for older persons : International perspectives*. London: Routledge, Taylor & Francis Group.